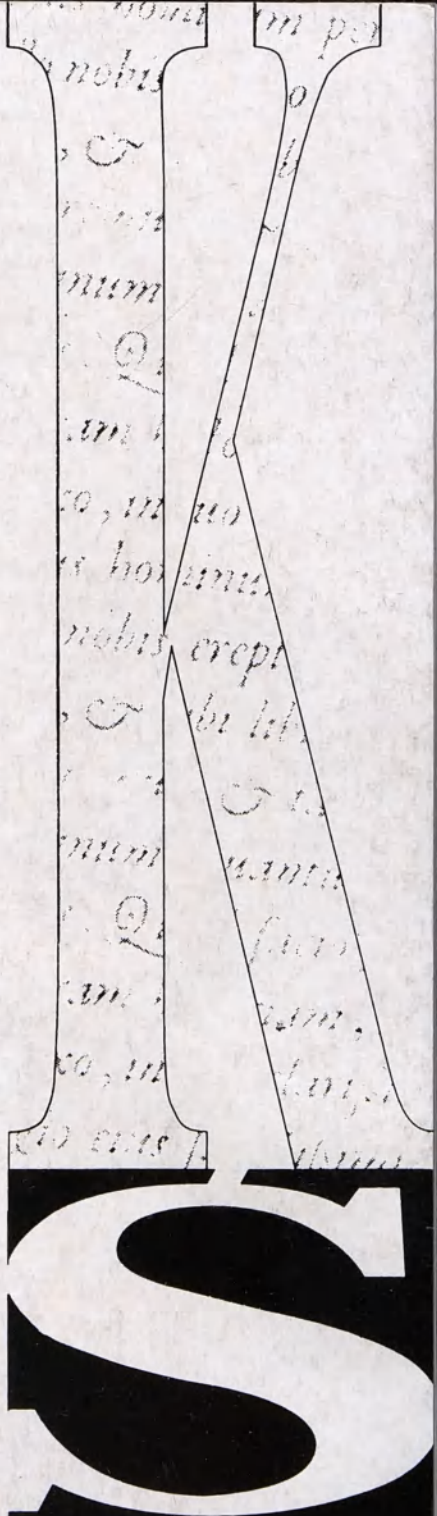

KATOWICE 1994

TOM 25

KSIAŻNICA ŚLĄSKA

BIBLIOTEKA ŚLĄSKA W KATOWICACH

KSIĄŻNICA ŚLĄSKA

T. 25: 1988–1994

KATOWICE 1994

Redaguje kolegium w składzie:

Przewodniczący: JAN MALICKI

Sekretarz: URSZULA GUMUŁA

Członkowie: DANUTA MUSIOŁ, MAGDALENA SKÓRA,
MARIA ŻYWIRSKA

Redaktor: JÓZEF GÓRDZIAŁEK

Adres Redakcji: Biblioteka Śląska w Katowicach
40-956 Katowice, ul. Francuska 12

ISBN 83-85831-71-1

Wydawca: „Śląsk” Sp. z o.o., Katowice, Al. W. Korfantego 51

Skład: „Compal” Bielsko-Biała

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

SPIS TREŚCI

Jan Malicki: Zamiast wstępu	4
---------------------------------------	---

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

Henryk Rechowicz: Powojenne początki Śląskiej Biblioteki Publicznej . . .	5
Teresa Bątkiewicz: 30-lecie „Bibliografii Śląska” (1963—1993)	19
Witold Wojciechowski: Stare druki Biblioteki Mogielnickiej Starzeńskich i księgozbioru Muzeum Pokuckiego w Kołomyi w Bibliotece Śląskiej . . .	27

MATERIAŁY I SPRAWOZDANIA

Bibliografia Biblioteki Śląskiej za lata 1986—1993 i uzupełnienia. Opracowały: Ilona Gidaszewska, Teresa Roszkowska	53
Weronika Pawłowiczówna: Sprawozdanie z wyjazdu studyjnego do bibliotek szwedzkich w dniach 6—19 września 1993 r.	82
Teresa Roszkowska: Narada zespołu roboczego w sprawie <i>Bibliografii piś- miennictwa polskiego na Śląsku „Śląski Korbuc”</i> . Komunikat	98
Jubileusz 90-lecia Profesora Józefa Mayera	
Jan Malicki: Sprawozdanie z uroczystości w Bibliotece Śląskiej	101
Danuta Musioł: Profesora Józefa Mayera curriculum vitae	104
Urszula Gumuła: Prace naukowe Profesora Józefa Mayera	109

WSPOMNIENIA POŚMIERTNE

Danuta Musioł: Paweł Hieronim Rybicki (1902—1988)	115
Irena Antonów-Nitsche: Franciszek Szymiczek historyk i działacz śląski	121

ZAMIAST WSTĘPU

Oddajemy do rąk czytelników kolejny tom „Książnicy Śląskiej”. Tom jubileuszowy. Dwudziesty piąty. Próżno w nim jednak szukać akcentów odświeżających, uroczystych, podsumowujących mijający czas. Może poza dwoma; rozprawą o pierwszych, powojennych, jakże trudnych, latach Biblioteki oraz o trzydziestoleciu pracy zespołu bibliograficznego, jego osiągnięciach i kłopotach. Przeważają zdecydowanie artykuły stanowiące wynik długiej, żmudnej pracy badawczej wielu moich kolegów oraz materiały upamiętniające ważne postacie od lat związane z naszą Instytucją. Ludzi wybitnych nie tylko w katowickim środowisku bibliotekarskim, ale również w całym naszym kraju. Uczonych godnych upamiętnienia. Niech ten „głos martwych liter” — jak pisał nasz pierwszy dziejopis — odda im *suum cuique*.

Dlatego też liczymy, iż zaproponowana formuła „Książnicy” będzie interesująca i ciekawa na tyle, iż nie pominą jej Państwo wśród swoich lektur.

Jan Malicki

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

Henryk Rechowicz

POWOJENNE POCZĄTKI ŚLĄSKIEJ BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ

Przed wojną, od 1936 roku, obecna Biblioteka Śląska nosiła nazwę Śląska Biblioteka Publiczna im. Józefa Piłsudskiego. Po wyzwoleniu występowała pod tą samą nazwą, ale ze względów politycznych nie podawano, że Biblioteka nosiła imię Józefa Piłsudskiego. Obecną nazwę nadano Bibliotece dopiero w 1951 roku. Przez cały ten czas Biblioteka opierała swą działalność na statucie nadanym jej 8 czerwca 1936 roku przez Śląską Radę Wojewódzką.

Statut w paragrafie pierwszym określał, że Śląska Biblioteka Publiczna „służy celom naukowym oraz wykształcenia ogólnego”, czyli łączy naukowy charakter Biblioteki z jej funkcją publiczną, jednak ograniczając ją do zadań wykształcenia ogólnego.

Biblioteka obowiązana była gromadzić i przechowywać „piśmiennictwo naukowe ze wszystkich dziedzin wiedzy, literaturę piękną oraz inne wydawnictwa, które mogą być użyteczne dla celów naukowych i wykształcenia ogólnego”. Miało to być przede wszystkim piśmiennictwo polskie.

Szczególnym zadaniem Biblioteki było gromadzenie i przechowywanie całego piśmiennictwa, niezależnie od języka, „które dotyczy Śląska i udziału ziem śląskich w tworzeniu polskiej cywilizacji narodowej” oraz całego piśmiennictwa ogłaszanego na obszarze województwa śląskiego.

Statut ustalał, że Biblioteka miała opracowywać swoje zbiory według zasad bibliotekarstwa naukowego oraz rozwijać prace z tego zakresu i bibliografii. Określono zasady udostępniania zbiorów, przyznając pierwszeństwo osobom pracującym naukowo.

W statucie ustalono strukturę organizacyjną Biblioteki, która zakładała istnienie następujących oddziałów: administracyjnego, księgozbiorów, prac katalogowych, agend publicznych i bibliograficzno-wydawniczy¹.

Biblioteka mieściła się w Domu Oświatowym przy ulicy Francuskiej 12 w Katowicach. Zajmowała wówczas całe pierwsze piętro i większą część drugiego.

Latem 1939 roku księgozbiór Biblioteki liczył około 110 tys. tomów oraz około 12 tys. dubletów.

W obliczu niemieckiej agresji, obawiając się zniszczenia zbiorów, w maju 1939 roku ewakuowano najcenniejsze materiały biblioteczne w 29 skrzyniach do Lwowa, skąd później Niemcy odesłali je w całości z powrotem do Katowic. Jeszcze w końcu sierpnia 1939 roku ewakuowano do Lwowa dodatkowo 3 skrzynie z materiałami bibliograficznymi, ulotkami, mapami, katalogami i inwentarzem. Ten cenny materiał niestety zaginął².

Śląska Biblioteka Publiczna odgrywała bardzo ważną rolę w polskim życiu umysłowym województwa śląskiego. Zrozumieli to Niemcy i w 1938 roku dla przeciwwagi przenieśli istniejącą od 1927 roku w Raciborzu Górnośląską Bibliotekę Krajową (Oberschlesische Landesbibliothek) do Bytomia, gdzie łatwiej jej było wykonywać zadania germanizacyjne³.

W połowie września 1939 roku zarząd biblioteczny z dyrektorem dr. Rotherem przeniósł się z Bytomia do Katowic, a wkrótce potem katowicka placówka otrzymała nazwę Górnośląska Biblioteka Krajowa, Centrala w Katowicach (Oberschlesische Landesbibliothek, Hauptstelle Kattowitz), natomiast do dotychczasowej nazwy biblioteki w Bytomiu dodano: Filia w Bytomiu (Nebenstelle Beuthen). W grudniu 1939 roku dokonano w Katowicach uroczystego otwarcia czytelnii z udziałem władz cywilnych i wojskowych. Podkreślono rolę czytelnii i całej Biblioteki w krzewieniu niemieckiego ducha narodowego. Otwarto także wypożyczalnię.

¹ H. Rechowicz, *Poprzedniczki Biblioteki Śląskiej i ich rola w życiu umysłowym województwa śląskiego*, Katowice 1990.

² H. Materla, *Rozwój księgozbioru Biblioteki Śląskiej*, w: *Biblioteka Śląska 1922–1972*. Pod red. J. Kantyki, Katowice 1973, s. 90–91.

³ H. Kot, *Oddział Biblioteki Śląskiej w Bytomiu*, w: *Biblioteka Śląska...*, s. 240.

08 Dwa lata później zmieniono diametralnie rolę katowickiej placówki. Dyrekcja przeniosła się do Bytomia, a wraz z nią w tytule nazwy Centrala (Hauptstelle), natomiast katowicka biblioteka przejęła nazwę Filia (Nebenstelle), a jej zakres działania ograniczono do minimum. Biblioteka opuściła na pierwszym i drugim piętrze wszystkie pomieszczenia z wyjątkiem magazynu i wypożyczalni, która pełniła teraz także rolę czytelní, pracowni i biura. Do minimum ograniczono liczbę pracowników. Lokale po bibliotece zajął Górnośląski Zarząd Prowincjonalny (Oberschlesische Provinzialverwaltung), a meble i urządzenia biblioteczne wywieziono do Bytomia, Cieszyna i do miejsc, których nie zdołano ustalić. Nowy użytkownik przystosował pomieszczenia dla celów biurowych⁴.

Wydaje się, że ta zasadnicza zmiana w stosunku do roli Biblioteki w Katowicach nastąpiła nie z powodu zapotrzebowania na lokale, lecz w wyniku oceny, że księgozbiór katowicki, składający się głównie z dzieł polskich, nie może spełniać roli germanizatorskiej, a zatem powinna to robić Biblioteka w Bytomiu, która miała odpowiedni księgozbiór.

Przed ucieczką Niemcy pozostawili w magazynie głównym na pierwszym piętrze około 58 tysięcy tomów, przy czym polskie książki leżały na wielkim stosie w jednym kącie magazynu. Około 30 tys. książek bez sygnatury tworzyło stopy na drugim piętrze. Prócz tego okupant zmagazynował w gmachu przy ulicy Francuskiej 12 około 28 tys. książek polskich i niemieckich przywiezionych tu z różnych bibliotek⁵.

1. Pierwsze pookupacyjne działania

W czasie wyzwalań Katowic spod okupacji hitlerowskiej, co nastąpiło 27 stycznia 1945 roku, miasto nie uległo zniszczeniu. Podobno Niemcy zamierzali zburzyć budynek Biblioteki, ale woźny nie wykonał polecenia⁶. Natomiast okna i drzwi w budynku poważnie

⁴ F. Szymiczek, *Śląska Biblioteka Publiczna po wojnie*, „Zaranie Śląskie”, 1947 z. 1—2, s. 71—72.

⁵ H. Materla, *Rozwój księgozbioru...*, s. 91.

⁶ Jedyna informacja na ten temat pochodzi z „Dziennika Zachodniego” z dnia 11 lutego 1945 roku: „Woźny gmachu p. Bonder otrzymał rozkaz wysadzenia kotłów parowych i podpalenia gmachu”.

ucierpiały na skutek wysadzenia przez Niemców mostu kolejowego w odległości około 10 m od Biblioteki.

„Stan, w jakim zastałem budynek Biblioteki — wspominał Franciszek Szymiczek — był godny pożałowania. Wszystkie okna wybite, drzwi od frontu i od tyłu rozwalone, wewnątrz gmachu na parterze, na schodach i pierwszym piętrze wiązki granatów ręcznych [...].

Najprzykrzejszy był dla mnie widok magazynu głównego strażącego „oczodołami” po «wyważonych» drzwiach. W jego wnętrzu leżały sterty książek, szkła, kurzu i śnieżnych grudek [...] Gmach pozbawiony był wody bieżącej i elektryczności, a kotłownia w piwnicy w ogóle nie nadawała się do użytku.”⁷

Posiadamy jeszcze jedną relację o stanie Domu Oświatowego. Pochodzi ona ze wspomnień Jerzego Hutki, ówczesnego naczelnika Wydziału Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego. Swoją ustną relację w czasie rozmowy ze mną w latach sześćdziesiątych zobrazował kilku wymownymi zdjęciami, które miał przekazać do zbiorów Biblioteki Śląskiej. Jedno z tych zdjęć zostało zamieszczone w opublikowanym artykule, w którym czytamy:

„Trzeba dodać, że gmach ten wyglądał szczególnie żałośnie. Po wybuchu miny pod mostem kolejowym, w odległości 10 metrów od biblioteki, wyleciały wszystkie szyby, uległy wgnieceniu ściany działowe pomiędzy pokojami i drzwi wewnętrzne. Wnętrza pomieszczeń przedstawiały żalosny widok połamanych i rozbitych mebli. Wyłamane okna z zerwanymi firanami tworzyły zgodne kłębowisko z drutami rozbitych aparatów telefonicznych i przewodami lamp biurowych. Na podłogach leżały wszelkie przybory biurowe, segregatory, książki i cegły zmieszane z gruzem i śniegiem.

Widocznie nocowano tu w ostatnich dniach. Na podłogach pełno było w tym kramie starych materaców, części umundurowania, naboju, granatów, pistoletów i nawet pancerfaustów. Maszyny biurowe czekały w hallu gotowe do wywiezienia w skrzyniach i bez opakowania”⁸.

⁷ F. Szymiczek, *Rok 1945 — pierwsze tygodnie i miesiące*, w: *Biblioteka Śląska...*, s. 280.

⁸ J. Hutka, *Porządkowanie chaosu*, cz. I, „Poglądy” 1965 nr 8, s. 3.

Nie tylko jednak zniszczenia wywołane wybuchem miny spowodowały straty. Nie mniejsze zawinione zostały przez szabrowników. Mianowicie w piwnicach Domu Oświatowego były zmagazynowane jakieś słoje z marynatami. „Praktyczni poszukiwacze — pisał Jerzy Hutka — znaleźli szybko wejście do tych skarbów i odtąd nie można już było zabezpieczyć biblioteki”. Natomiast Grzegorz Groebl wspominał, że książki „nie stały na regałach, lecz poniewierały się po podłodze, zmieszane dokładnie ze śniegiem, lodem i szkłem. Poza tym środkiem korytarzy magazynowych przechodziły rzesze „poszukiwaczy skarbów”, którzy nanieśli błota i wdeptali to wszystko bez pardonu w książki”⁹.

Pierwszym pracownikiem Śląskiej Biblioteki Publicznej został po wyzwoleniu dr Franciszek Szymiczek. On sam podawał, że nastąpiło to 31 stycznia 1945 roku. Dzień wcześniej zgłosił się do naczelnika Wydziału Oświaty Urzędu Wojewódzkiego inż. Józefa Gowarzewskiego, który wręczył mu na drugi dzień po pierwszej rozmowie pismo, na mocy którego miał pełnić obowiązki dyrektora Biblioteki i gospodarza całego budynku¹⁰.

Według Jerzego Hutki wyglądało to nieco inaczej, a mianowicie: „Domagano się na gwałt otwarcia Biblioteki. Przypadkowo spotkany kolega ze studiów [...] dr Franciszek Szymiczek zgodził się — mimo smutnego stanu poznanego podczas oględzin w mojej obecności — stanąć na czele kilku byłych pracowników biblioteki jako jej kierownik i zobowiązał się do jak najszybszego otwarcia jej”¹¹.

Jako drugi pracę podjął 3 lutego najstarszy przedwojenny pracownik Feliks Dłubek, a w tym samym dniu lub następnego dnia — Jan Turski, Michał Mikołajczak i Małgorzata Wolf, zaś do połowy lutego mgr Aniela Kowalczykówna, mgr Grzegorz Groebl, Maria Finsterówna, Irena Medwecka i Stenia Wierzejewska¹².

⁹ G. Groebl, *Habent sua fata bibliothecari (Wspomnienia — bardzo osobiste 1945–1949)*, „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Śląskiej” 1970 nr 1/4, s. 61.

¹⁰ F. Szymiczek, *Rok 1945...*, s. 280.

¹¹ J. Hutka, *Porządkowanie chaosu*, cz. II, „Poglądy” 1965 nr 9, s. 11.

¹² F. Szymiczek, *Rok 1945...*, s. 281. „W pierwszym «sztabie», który podejmował najpilniejsze prace — pisał po latach Paweł Rybicki — obok Szymiczka i Dłubka znaleźli się dawna bibliotekarka Irena Strzodowa, z młodszej zaś generacji Grzegorz Groebl, który objął na długie lata i doskonale prowadził dział udostępniania zbiorów, Aniela Kowalczyk i Regina Roguszczyk, należące do najlepszych, oddanych i ofiarnych pracowników Biblioteki.” P. Rybicki, *Garść wspomnień o Bibliotece Śląskiej i Śląsku*, w: *Biblioteka Śląska...*, s. 273.

Pracę należało zacząć od zabezpieczenia budynku, naprawienia drzwi, zaszklenia okien i uporządkowania wnętrza budynku. Wszystko to było bardzo trudne ze względu na brak odpowiednich materiałów i narzędzi. Brakowało fachowców, a więc pierwsi pracownicy musieli wszystko robić sami.

Równocześnie osoby urzędowe domagały się różnych publikacji, które miały im pomóc w urzędowaniu i rozwiązywaniu ważnych problemów. „Pierwsze wypożyczenia, nie cierpiące zwłoki — pisał Jerzy Hutka — odbyły się już na początku lutego”¹³.

Już w pierwszej połowie lutego zaczęli się pojawiać potencjalni czytelnicy, wśród których Franciszek Szymiczek wspominał śląskich pisarzy: Edmunda Osmańczyka, Zbyszka Bednorza i Wilhelma Szewczyka.

Tymczasem organizowały się nowe władze wojewódzkie i podejmowały decyzje, które nie zawsze były korzystne dla Biblioteki, podporządkowanej 16 lutego Wydziałowi Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego. Równocześnie bowiem budynek Domu Oświatowego znalazł się pod zarządem Wydziału Propagandy i Agitacji, a ten przeznaczył go na siedzibę Wojewódzkiego Domu Kultury Związków Zawodowych, nie uwzględniając potrzeb Biblioteki.

Pracownicy tym się jednak nie zrazili. „Przez pierwsze 4 tygodnie — pisał Franciszek Szymiczek — praca ta ograniczała się do robót murarskich, stolarskich, ślusarskich, czyszczenia zbiorów i lokali, a była wykonywana wyłącznie przez pracowników umysłowych, do których dopiero w końcu lutego przyłączyli się jeden woźny i dwie sprzątaczkę [...] Z końcem marca znaleźli się wreszcie rzemieślnicy, którzy z ramienia Urzędu Wojewódzkiego zajęli się doprowadzeniem całego gmachu do stanu pierwotnego.” Prace te zakończono do końca maja¹⁴.

¹³ „Poglądy” 1965 nr 9, s. 11. Potwierdził to Franciszek Szymiczek (*Rok 1945...*, s. 281).

¹⁴ *Śląska Biblioteka Publiczna...*, s. 72. Jerzy Hutka pisał: „W atmosferze panującej pod gołym niebem w miesiącu lutym 1945 r., w przeciągach spowodowanych na oścież wywalonymi oknami i hałasie docierającym tu także bez przeszkód, pracowali pierwsi pracownicy biblioteki po wojnie, pootulani w co kto miał, zgodnie i ofiarnie zabiegając o naprawę przynajmniej niektórych okien”. „Poglądy” 1965 nr 9, s. 11.

W tym trudnym okresie wrócił do Katowic przedwojenny dyrektor dr Paweł Rybicki i objął na początku marca kierownictwo Biblioteki. Powrócili do pracy także wypróbowani pracownicy: Regina Roguszcza, Irena Strzodowa i Ignacy Tyrol.

2. Udostępnianie księgozbioru czytelnikom

Cała działalność małego zespołu Biblioteki prowadzona była z myślą o udostępnieniu księgozbioru czytelnikom. Grzegorz Groebl pisał, że „pierwsi czytelnicy zjawili się w prowizorycznej czytelnii i zostali obsłużeni już w kwietniu 1945 roku, nie licząc sporadycznych «wizyt» już od lutego”. Natomiast uroczyste otwarcie czytelnii nastąpiło 2 lub 3 maja 1945 roku w małym pokoju, w którym ustawiono okrągły stół, a wokół niego 5 krzeseł. Na 9 regałach ulokowano księgozbiór podręczny¹⁵.

W tym miejscu nie można pominąć faktu, że Franciszek Szymiczek podał inny termin otwarcia czytelnii, pisząc: „W czerwcu 1945 roku nastąpiło otwarcie (nie «uroczyste») czytelnii ogólnej i tym samym biblioteka zaczęła normalnie funkcjonować”¹⁶.

Za terminem 2 lub 3 maja przemawia to, że podał go pracownik najbardziej kompetentny, czyli organizator czytelnii Grzegorz Groebl, a termin ten potwierdził w 1972 roku prof. Rybicki. Zresztą Grzegorz Groebl powoływał się na „podniszczony, zwykły brulion, w czarnej oprawie papierowej, na którego pierwszej stronie wypisano: «Zestawienie ilości czytelników i żądanych książek». Ołówkiem dopisano «1945»”. Pierwszy wpis pochodził z 28 maja¹⁷.

W 1945 roku faktycznie nie wypożyczano książek, choć czyniono wyjątki. „Dziennik Zachodni” doniósł 11 lutego 1945 roku, że czynna

¹⁵ W artykule *Udostępnianie zbiorów i propaganda czytelnictwa (Biblioteka Śląska..., s. 217)* Grzegorz Groebl wymienia datę 2 maja, natomiast w opublikowanych wspomnieniach pisał: „Pierwsza, otwarta dnia 3 maja 1945 roku czytelnia przedstawiała się bardzo ubogo. W małym pokoiku, przyległym do magazynu, a odciętym od właściwej czytelnii przez okupanta, ustawiliśmy 9 regałów z księgozbiorem podręcznym, 1 okrągły stół i dokoła niego aż (!) 5 krzeseł. To wszystko”. G. Groebl, *Habent sua fata...*, s. 62.

¹⁶ F. Szymiczek, *Śląska Biblioteka Publiczna...*, s. 72.

¹⁷ G. Groebl, *Udostępnianie zbiorów...*, s. 217.

była „prowizoryczna wypożyczalnia”. W rzeczywistości żadnej wypożyczalni nie było, ale wypożyczenia uzasadnione, choć rzadkie, rzeczywiście miały miejsce. Po uruchomieniu czytelní, także tylko specjalnie uzasadnione wypożyczenia odbywały się w czytelní. Liczba wypożyczeń w 1945 roku nie została nigdzie odnotowana i nie jest znana.

Uruchomienie czytelní na początku maja było w ówczesnych warunkach przedsięwzięciem rekordowym. Osoby z zewnątrz, poznające warunki, w jakich przygotowywano się do uruchomienia czytelní, zapowiadały późniejszy termin. „Dziennik Zachodni” dwa tygodnie po wyzwoleniu przewidywał, że „prace remontowe Domu Oświaty trwać będą około pół roku i po tym czasie Biblioteka zostanie oddana do użytku publiczności”¹⁸. Ta sama gazeta po miesiącu donosiła: „Jeżeli prace prowadzone będą w tym samym tempie, spodziewać się należy, że już w lecie roku bieżącego Biblioteka otworzy swoje podwoje dla szerokich mas czytelników”¹⁹.

To wyprzedzenie, jak na ówczesne warunki, było znaczne, zwłaszcza że zatrudniło się niewielu pracowników. „Dziennik Zachodni” pisał 10 marca o dziesięciu pracownikach.

Frekwencja w czytelní była początkowo mała. Grzegorz Groebl wspomina, że przychodziło dziennie nie więcej niż dwóch czytelników. W zeszycie, który prowadzono od 28 maja, zanotowano w tym dniu dwóch czytelników, następnego dnia czterech, a 12 czerwca trzynastu. Pierwszym odnotowanym imiennie czytelnikiem był zasłużony dla Śląska dr Ludwik Ręgorowicz. Czytelnicy rekrutowali się z inteligencji, a nazwiska powtarzały się²⁰.

Osoby dyżurujące w czytelní nie czekały biernie na czytelników, lecz wykonywały przy tym inne prace. Było jej tak dużo, że wymagała nadzwyczajnych wysiłków. Na apel dyrektora Rybickiego, jak wspomina Grzegorz Groebl, „każdy z nas podjął się poza swymi pracami bieżącymi opracować rzeczowo minimum 1000 książek na miesiąc, przy czym sam dyrektor wziął na swe barki normę jeszcze wyższą”²¹.

¹⁸ Śląska Biblioteka Publiczna w: „Dziennik Zachodni”, 11 II 1945.

¹⁹ „Dziennik Zachodni”, 15 III 1945.

²⁰ G. Groebl, *Udostępnianie zbiorów...*, s. 217.

²¹ G. Groebl, *Habent sua fata...*, s. 63.

O ofiarności wszystkich zatrudnionych świadczy następujący fragment wspomnień Grzegorza Groebła: „Pracowaliśmy w roku 1945 bez pensji, jedynie za zapomogi po ówczesnych 500 zł (tyle kosztowało kilo masła na czarnym rynku). Od stycznia 1946 roku pobory nasze się ustaliły, ale były najniższe w województwie. Mimo to zapał, ofiarność, pozwoliły nam w krótkim czasie nie tylko uruchomić czytelnię, ale stworzyć — co było o wiele trudniejsze — pełne katalogi: alfabetyczny dla czytelników, systematyczny i topograficzny. Zachował się bowiem jedynie katalog alfabetyczny, służący przed wojną do użytku wewnętrznego”²².

Powiększenie sali czytelnia nie od razu było możliwe, ponieważ Niemcy przerobili przedwojenne pomieszczenie na małe pokoje i teraz wymagało to wyburzenia ścianek. Przeróbki trwały do 20 września. W tym czasie nie tylko wyburzono wzniesione przez okupanta ściany wewnętrzne i dokonano koniecznego remontu, ale odnaleziono w Cieszyńcu oraz Bytomiu dawne stoły i lampy.

24 września 1945 roku, chociaż trwały jeszcze prace wykończeniowe, zaczęto obsługiwać w większym lokalu pierwszych czytelników. Czytelnia dysponowała 28 miejscami siedzącymi, po 4 miejsca przy 7 stołach. „Tu — pisze jej organizator — udostępniano aż do roku 1957 druki zwarte i czasopisma, łącznie z bieżącymi rocznikami, starodruki i rękopisy oraz inne jednostki ze zbiorów specjalnych.”²³

Liczba interesantów rosła. Ogółem od czerwca do końca 1945 roku czytelnię odwiedziło 2214 osób, które skorzystały z 3623 woluminów. Czytelnia pracowała w ciągu tych 7 miesięcy 1945 roku 173 dni od 9⁰⁰ do 20⁰⁰. Przeciętna dzienna frekwencja wynosiła 13 czytelników, a w rekordowym dniu 32. Czytelnicy poza zamawianymi woluminami mogli korzystać z książek znajdujących się w otwartych szafach²⁴.

3. Zabezpieczanie zbiorów

Pracownicy poza pracami porządkowymi, opracowywaniem podręcznych katalogów, przygotowywaniem księgozbioru do udostępniania go oraz obsługą czytelnia, wiele uwagi poświęcali poszukiwaniu

²² Tamże, s. 62.

²³ G. Groebl, *Udostępnianie zbiorów...*, s. 218.

²⁴ F. Szymiczek, *Śląska Biblioteka Publiczna...*, s. 73.

zaginionej części biblioteki oraz zabezpieczaniu zbiorów poniemieckich. Przed wyjazdem na Śląsk przedwojenny dyrektor Biblioteki Paweł Rybicki otrzymał od Ministra Oświaty dr. Stanisława Skrzyszewskiego upoważnienie do działań zabezpieczających kolekcje na obszarze województwa śląskiego²⁵.

Akcja zabezpieczania zbiorów poniemieckich prowadzona była pod osobistym nadzorem dyrektora Rybickiego. „Akcją tą kierował z wielką energią dr Franciszek Szymiczek — pisał Paweł Rybicki. — W jej ramach dokonało się przejście księgozbioru Biblioteki Krajowej w Bytomiu — instytucji po trosze wzorowanej na Bibliotece Śląskiej, lecz stanowiącej jej słabsze odbicie — poza tym akcja objęła przede wszystkim księgozbiory polskie prywatnej proveniencji, które zostały w okresie wojny przez Niemców wywiezione na teren Górnego Śląska”²⁶.

Zabezpieczenie poniemieckich zbiorów. Oddział w Bytomiu

Akcja zabezpieczania zbiorów prowadzona do końca 1946 roku obejmowała: 1) przejmowanie drobnych zbiorów znajdujących się w poniemieckich instytucjach i mieszkaniach, 2) przejmowanie i zabezpieczanie większych obiektów bibliotecznych, 3) zajmowanie księgozbiorów zamkowych i podworskich znajdujących się na terenie województwa śląsko-dąbrowskiego²⁷.

Przed wszystkim zabezpieczono zbiory dawnej Biblioteki Krajowej w Bytomiu liczące około 67 tys. tomów, bez dubletów. Były to przeważnie książki humanistyczne w języku niemieckim. Objęto także w pomieszczeniach bytomskich zwiezione tam za czasów niemieckich zbiory o łącznej liczbie około 40 tys. tomów. Były wśród nich m.in.:

²⁵ Na temat daty tego pisma istnieją trzy wersje. W „Zaraniu Śląskim” w 1946 roku (zeszyt 1—2, s. 74) podano datę 15 lutego 1945 roku, natomiast w zbiorowej pracy „Biblioteka Śląska...” Jan Kantyka wymienia datę 20 lutego (s. 27), a Helena Materla 16 lutego (s. 92). Różnice te dla naszych rozważań nie mają praktycznego znaczenia, gdyż całą akcję rozpoczęto dopiero po objęciu funkcji dyrektora Biblioteki przez dr. Rybickiego, czyli w marcu 1945 roku.

²⁶ P. Rybicki, *Garść wspomnień...*, s. 274.

²⁷ J. Kantyka, *Z kart historii*, w: *Biblioteka Śląska...*, s. 27.

część księgozbioru biblioteki zamkowej z Suchej, część księgozbioru z Płazy i Kościelca pod Chrzanowem, kolekcja hr. Matuschki z Bukowa pod Nysą, księgozbiór Alliance Française z Katowic oraz wiele drobnych zbiorów i książek niewiadomego pochodzenia.

Prócz tego w Katowicach w Śląskiej Bibliotece Publicznej zabezpieczono około 52 tys. książek zgromadzonych tu przez Niemców, jak również publikacje zgłoszone przez różne osoby i zwiezione do Biblioteki. Łącznie w okresie do października 1945 roku zabezpieczono około 159 tys. książek²⁸.

Szybkie zabezpieczenie druków książkowych było bardzo ważne, bo większość księgozbiorów ponemieckich pozostawiona w całości ulegała rozkradaniu lub niszczeniu dopiero po ucieczce Niemców. Dla przykładu można podać, że księgozbiór prywatny hr. Manfreda Matuschki w Bukowie pod Nysą znajdował się w stanie nienaruszonym w czasie pierwszej wizyty przedstawicieli Biblioteki, a do czasu przewiezienia go do Bytomia został poważnie przetrzebiony²⁹.

Pisząc o zabezpieczaniu dzieł w powiecie nyskim Grzegorz Groebl podaje przykład bezmyślnego niszczenia księgozbiorów przez repatriantów. Pisze, że „nie tyle nawała wojenna je poniszczyła, co ciemnota ludzka. Dość powiedzieć, że np. wielka, wspaniała *Enciclopedia Italiana* posłużyła osiedleńcom do budowy podłóg w ich kurnikach”. Z 36 tomów odzyskano 16, ale „nie nadawały się do umieszczenia ich w czytelni mimo czyszczenia, kąpieli i dezynfekcji: czytelnia „antypachniała” kurzeńcem”³⁰

4. Sprawy organizacyjne

W pierwszym roku po wyzwoleniu nieuregulowana była sprawa podporządkowania Biblioteki. Początkowo nadzór nad Biblioteką sprawował Urząd Wojewódzki, który jednak w połowie roku rzekł się swoich uprawnień na rzecz Ministerstwa Oświaty. Decyzję tę uzasadniano faktem, że Śląska Biblioteka Publiczna była placówką

²⁸ Zabezpieczenie księgozbiorów na ziemiach odzyskanych Górnego i Opolskiego Śląska (Informacje oraz fragmenty artykułów Franciszka Szymiczka i Czesława Kozioła), „Zaranie Śląskie” 1946 z. 1—2, s. 74—75.

²⁹ Tamże.

³⁰ G. Groebl, *Habent sua fata...*, s. 65.

naukową, a więc Urząd Wojewódzki nie czuł się kompetentny do sprawowania nad nią nadzoru. Wydaje się jednak, że faktyczną przyczyną był brak środków pieniężnych na utrzymanie Biblioteki. Zrzeczenie się przez Urząd Wojewódzki opieki nad Biblioteką wywołało poważne konsekwencje, bo Ministerstwo Oświaty również nie miało w swoim budżecie odpowiednich środków.

„Wydatki Biblioteki (głównie skromne płace niewielkiego, liczącego ledwie około 20 osób personelu) — pisał dyrektor Rybicki — były pokrywane z comiesięcznych dotacji przekazywanych przez Ministerstwo kierownictwu Biblioteki. Lecz któregoś miesiąca oznajmiono mi w Ministerstwie, że nie ma kredytów na dotację. Rozmowa była trochę dramatyczna, oznajmiłem, że chyba przyjdzie mi zamknąć podwoje Biblioteki. Nie doszło jednak do tak smutnej konieczności, gdyż Kuratorium Okręgu Szkolnego, w którym pracował długoletni pracownik biblioteki dr Maksymilian Hasiński, przyszło nam z pomocą, udzielając potrzebnej pożyczki”³¹.

Dopiero od 1 stycznia 1946 roku sytuacja prawna i finansowa Biblioteki została uregulowana, bowiem usytuowano ją na zasadzie jednostki budżetowej podległej Ministerstwu Oświaty.

Niezależnie od podporządkowania Biblioteki obowiązywał w niej przedwojenny statut, z konieczności w sposób ograniczony, a częściowo rozszerzony. Główne zadania określone w statucie pozostały te same, ale doszły do nich takie, których w czasie tworzenia statutu nie można było przewidzieć, a więc przede wszystkim na pierwszy plan w pierwszych miesiącach 1945 roku wysunęła się sprawa szkód i zniszczeń oraz przystosowanie pomieszczeń i przygotowanie księgozbioru do udostępniania go czytelnikom. Doszły także poważne zadania poszukiwawcze części zbiorów i urządzeń oraz zabezpieczanie zbiorów poniemieckich i porzuconych. Samo udostępnianie książek było możliwe jedynie w ograniczonym zakresie, można je było rozpocząć dopiero w maju i to jedynie w czytelni. Brak środków nie pozwalał na zakup książek. W ciągu całego 1945 roku poza przejmowaniem zbiorów zabezpieczonych księgozbiór Biblioteki wzrósł zaledwie o 383 dzieła, głównie w drodze zakupów³².

³¹ P. Rybicki, *Garść wspomnień...*, s. 273.

³² F. Szymiczek, *Śląska Biblioteka Publiczna...*, s. 73.

Nie można było w 1945 roku także podjąć normalnej pracy nad księgozbiorem, zwłaszcza o charakterze naukowym, opracowywaniu bibliografii itp. Jednak praca wykonana wówczas stwarzała duże możliwości powrotu do normalności. Możliwości te wzrastały dzięki powiększaniu się zespołu o doświadczonych bibliotekarzy.

„Wczesną jesienią powrócili z wojennej tułaczki dr Józef Mayer i jego małżonka dr Janina Berger-Mayerowa [...] Powrót dwojga wytrawnych bibliotekarzy naukowych i równocześnie serdecznych przyjaciół — pisał po latach Paweł Rybicki — pozwalał patrzeć z ufnością na dalsze kształtowanie warsztatu bibliotecznego. W osobie dr. Mayera miałem najbliższego i nieocenionego współpracownika oraz zastępcę, któremu powierzałem opiekę nad całością spraw Biblioteki w czasie krótkich wprawdzie, lecz częstych wyjazdów”³³.

Pisząc o odstępstwach od obowiązującego statutu nie można także pominąć niemożliwości wprowadzenia w życie przewidzianej w nim struktury organizacyjnej. Odbudowano ją, choć w sposób zmodyfikowany, w latach następnych. Przybliżenie się do założeń statutu było możliwe dzięki ofiarnej pracy całego zespołu.

Pracownicy Biblioteki byli w drugim półroczu 1945 roku inicjatorami wznowienia działalności Koła Śląskiego Związku Bibliotekarzy Polskich, w którym przed wojną odgrywali kierowniczą rolę³⁴. 30 sierpnia 1945 roku wznowiono działalność Koła i wybrano zarząd, do którego spośród pracowników Biblioteki weszli: Paweł Rybicki jako przewodniczący, Józef Mayer — skarbnik i Franciszek Szymiczek — gospodarz³⁵.

5. Uwagi końcowe

W 1945 roku Śląska Biblioteka Publiczna weszła w nowy okres, który zmodyfikował jej rolę. Prof. Rybicki na ten temat pisał:

³³ P. Rybicki, *Garść wspomnień...*, s. 273.

³⁴ Na ostatnim zebraniu Koła w dniu 31 marca 1939 roku na przewodniczącego wybrano Pawła Rybickiego, a do zarządu Koła weszli także: Jacek Koraszewski, Józef Mayer i Franciszek Szymiczek. Koło liczyło 40 członków.

³⁵ S. Bożek, *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich Okręg Śląski w Katowicach*, „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Śląskiej” 1969 nr 1/2, s. 55. Franciszek Szymiczek pisał, że objął funkcję zastępcy sekretarza, a wkrótce sekretarza. F. Szymiczek, *Rok 1945...*, s. 284.

„W nowym układzie dziejowym Biblioteka Śląska nie była już jedyną polską instytucją biblioteczno-naukową na Śląsku. We Wrocławiu, który stał się ważnym ośrodkiem polskiej nauki, rozwijały działalność dwie wielkie biblioteki: Biblioteka Uniwersytecka i Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Nowe położenie nie zmniejszało jednak znaczenia Biblioteki Śląskiej, przeciwnie jej rola rosła jako głównej biblioteki naukowej wielkiego regionu, którego ośrodkiem była konurbacja górnośląska — regionu, w którym tętniło życie gospodarcze i społeczne, w którym powstawały i rozwijały się wyższe uczelnie oraz instytuty naukowe. Okazywało się też, że kierunek rozwoju Biblioteki, ustalony w poprzednim okresie — rozwoju jej jako biblioteki ogólnonaukowej ze szczególnie rozwiniętymi działami nauk społecznych i ekonomicznych — odpowiada potrzebom nowej rzeczywistości i znajduje w nich swe potwierdzenie”³⁶.

Rzeczywiście Śląska Biblioteka Publiczna przestała być jedyną biblioteką naukową o charakterze humanistycznym, wyspecjalizowaną w problematyce śląskiej. Głównym ośrodkiem naukowym na Śląsku, który niemal w całości znalazł się w granicach państwa polskiego, stał się Wrocław, przede wszystkim dzięki tamtejszemu uniwersytetowi, z którym współdziałały wymienione przez prof. Rybickiego biblioteki.

Nie zmienił się jednak profil Biblioteki, ustalony przed wojną, ale też moim zdaniem, nie zwiększyła się jej rola, bo Biblioteka zarówno przed jak i po wojnie znajdowała się w tej samej wielkiej konurbacji górnośląskiej, a w niej miała te same zadania do spełnienia. Powinno się natomiast rozszerzyć jej działanie na skutek tego, że w jednym organizmie administracyjnym znalazły się obok dawnego województwa śląskiego, także Śląsk Opolski oraz Zagłębie Dąbrowskie. Czy tak się jednak stało, będzie można odpowiedzieć po zbadaniu następnych lat.

W 1945 roku niewidoczne jeszcze były zmiany w działalności Biblioteki wynikające z nowych uwarunkowań politycznych. Trudno było nawet dostrzec załazki tych zmian. Pojawiają się one w latach następnych. Konsekwencją przeobrażeń było natomiast przejście księgozbiorów rodowych, ale w 1945 roku, a także później, nawet sobie tego nie uświadamiano, bo księgozbiory te przejęto w sposób pośredni, jako wcześniej zajęte przez niemieckiego okupanta, a więc poniemieckie.

³⁶ P. Rybicki, *Garść wspomnień...*, s. 274.

30-LECIE „BIBLIOGRAFII ŚLĄSKA” (1963—1993).

Mija 30 lat od ukazania się pierwszego rocznika *Bibliografii Śląska** opracowanego przez zespół pracowników Biblioteki Śląskiej, a wydanego przez Śląski Instytut Naukowy w Katowicach. Wydawnictwo pomyślane było jako ciągłe. Do chwili obecnej ukazało się drukiem 21 roczników, a 5 dalszych zostało opracowanych w formie maszynopisu. Ta okrągła rocznica daje okazję do przedstawienia kilku refleksji związanych z powstaniem i historią tego wydawnictwa.

Potrzebę opracowania bibliografii śląskiej, zarówno retrospektywnej jak i bieżącej, dostrzegano już w okresie międzywojennym. Rolę jej w badaniach nad Śląskiem i konieczność ukazywania wkładu Śląska w rozwój nauki i kultury, a także związku z Macierzą w trudnych warunkach politycznych podkreślały wydawnictwa Instytutu Śląskiego i Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku. Stało się to tym bardziej konieczne, ponieważ ówczesne liczne bibliografie niemieckie ukazywały te zagadnienia w sposób tendencyjny. Dorobek śląskiej bibliografii regionalnej sprzed 1939 roku jest jednakże bardzo skromny. Istnieją tylko częściowe opracowania bibliografii retrospektywnej, które jako załączniki zamieszczano w wielu wydawnictwach samoistnych i niesamoistnych. Najcenniejszą taką pozycją jest praca zbiorowa pod red. Romana Lutmana *Stan i potrzeby nauki polskiej na Śląsku*, wydana w 1936 roku przez Instytut Śląski w Katowicach. Dzieło to zawiera artykuły z różnych dziedzin wiedzy i zaopatrzone jest w bogatą bibliografię przedmiotową.

W 1933 roku powstaje Komitet Bibliograficzny przy Bibliotece Sejmu Śląskiego. Z jego inicjatywy zaczął wychodzić w 1935 roku

* „*Bibliografia Śląska*” 1960. Cz. 1. Red.: Zofia Frank. Cz. 2. Oprac. zespół pod kier. Edwarda Engelkinga. Katowice—Kraków 1963—1964.

Wykaz literatury bieżącej o Śląsku opracowywany przez Komitet Redakcyjny Bibliografii Śląskiej przy Bibliotece Sejmu Śląskiego w Katowicach pod redakcją Jacka Koraszewskiego. W słowie wstępnym wydawnictwa czytamy, że jego „...zadaniem jest rejestrowanie, o ile możliwości wyczerpujące, bieżącej produkcji piśmienniczej polskiej i obcej, dotyczącej Śląska, a w szczególności tej części, która objęta jest granicami Województwa”. Bibliografia drukowana była w Drukarni „Dziedzictwa” w Cieszynie. Zawartość jej zgrupowana była w osiemnastu działach, w obrębie których pozycje uporządkowano alfabetycznie. Poszczególne roczniki zaopatrzone w skorowidze alfabetyczne i systematyczne z wyjątkiem rocznika za 1938 rok, do którego skorowidze i wykaz literatury za drugi kwartał 1939 roku uległy zniszczeniu jeszcze w drukarni. W tym czasie bibliografia ukazywała się jako kwartalnik. Rejestrowała wydawnictwa samoistne i niesamoistne z ograniczonej liczby czasopism, głównie śląskich. Do chwili wybuchu wojny ukazały się cztery roczniki i jeden numer piątego rocznika (I kwartał 1939 roku). Łącznie wyszło siedemnaście numerów. Wydarzenia wojenne zahamowały niestety dalsze prace nad tym cennym wydawnictwem, które odegrało znaczną rolę w tworzeniu obecnej *Bibliografii Śląska*.

Po wyzwoleniu spod okupacji hitlerowskiej sytuacja bibliotekarstwa na Śląsku, podobnie jak w całym kraju, była bardzo trudna. Już wtedy, w 1946 roku, ukazał się artykuł Michała Ambrosa *Bibliografia Śląska – jej stan obecny i zadania na przyszłość*, nawołujący do podjęcia prac bibliograficznych. Jediną pracą, jaka w tym czasie pojawiła się w druku, była *Bibliografia Śląska za lata 1945–1946*, opracowana przez Ludwika Brożka i opublikowana na łamach *Zarania Śląskiego* w 1947 roku. Pomyślano ją jako kontynuację przedwojennego *Wykazu literatury bieżącej o Śląsku*. Dopiero w listopadzie 1953 roku na I Konferencji Naukowej Komisji Bibliografii i Bibliotekoznawstwa Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego podjęto decyzję o utworzeniu dwóch ośrodków bibliograficznych — we Wrocławiu i w Katowicach. Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu miała zająć się opracowaniem bibliografii retrospektywnej Śląska — starych druków od XV do XVIII wieku, a Bibliotece Śląskiej powierzono sporządzenie bibliografii retrospektywnej druków z XIX i XX wieku. W tym

zakresie w ośrodku katowickim zebrano w latach pięćdziesiątych około 40 tysięcy opisów, wykorzystując źródła pośrednie: *Bibliografię polską* Karola Estreichera, *Bibliografię historii polskiej* Ludwika Finkla, *Przewodnik bibliograficzny* Władysława Wisłockiego i *Urzędowy wykaz druków*. Rozpisano również zawartość czasopism śląskich, takich jak *Katolik* i *Gwiazdka Cieszyńska*, tworząc sporej objętości kartotekę. W latach następnych prace nad bibliografią zostały jednakże przerwane.

Ponownie sprawą tą zainteresowano się dopiero w roku 1960, po konferencji poświęconej problematyce bibliografii regionalnych ziem zachodnich, zorganizowanej przez Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej w Warszawie. W wyniku tej konferencji postanowiono w Katowicach rozpocząć prace nad bieżącą bibliografią Śląska, widząc przede wszystkim konieczność stworzenia aktualnej informacji bibliograficznej o regionie. Tego niełatwego zadania podjął się zespół Działu Bibliograficzno-Informacyjnego Biblioteki Śląskiej. Początkowo wyniki jego działalności były skromne. Opracowana przezeń część I *Bibliografii Śląska* za rok 1960 (licząca 462 poz.), ukazała się drukiem w 1963 roku, następna część II (obejmująca 2726 poz.) — w roku 1964. Pierwszym jej redaktorem merytorycznym była Zofia Frank, ale już część II została redakcyjnie przygotowana przez Edwarda Engelkinga, który funkcję redaktora naczelnego sprawował do rocznika 1966. W dziejach *Bibliografii* okres ten należał do najtrudniejszych, ze względu na kształtowanie zasad opracowania i redagowania.

Bibliografia Śląska, mimo że była kontynuacją przedwojennego *Wykazu literatury bieżącej o Śląsku*, zmieniła całkowicie kształt oraz częstotliwość ukazywania się. Od roku 1960 aż do połowy lat siedemdziesiątych wychodziła systematycznie jako rocznik. Przygotowywana przez zespół pracowników Biblioteki Śląskiej, wydawana była przez Państwowe Wydawnictwo Naukowe w Krakowie, nakładem Śląskiego Instytutu Naukowego w Katowicach. Należy podkreślić, iż *Bibliografia* powstawała w trudnych warunkach — zespół składał się z pięciu osób nie przygotowanych do tego rodzaju prac. Opracowania *Bibliografii* podjęła się właściwie grupa ludzi „dobrej woli”, która z biegiem lat przekształciła się w zgrany i sprawnie działający zespół

wykwalfikowanych bibliografów, stopniowo doskonalących właściwy warsztat bibliograficzny. Dokumenty rejestrowane w *Bibliografii* opisywane były w zasadzie zgodnie z dyrektywami ustalonymi w opracowaniu *Metodyka bibliograficzna. Poradnik dla autorów bibliografii specjalnych* oraz z normami bibliograficznymi. W trakcie prac nad bibliografią w pierwszych latach nasunęło się jednak wiele problemów, które trzeba było rozwiązać wewnętrznie. Szczegółową ich analizę przeprowadził ówczesny redaktor, główny twórca *Bibliografii Śląska* — Edward Engelking w artykule pt. *Z zagadnień bibliografii bieżącej Śląska*, opublikowanym w „Biuletynie Informacyjnym Biblioteki Śląskiej” w 1964 roku w nr 1/2. Z ciekawszych problemów, związanych z redagowaniem *Bibliografii*, wymienić należy: tworzenie pozycji zbiorowych, stosowanie opisów wielokrotnych i sporządzanie odsyłaczy. Oprócz szeregowania alfabetycznego wprowadzono szeregowanie logiczne i chronologiczne, jak również — rzadko stosowane w innych bibliografiach — adnotacje wyjaśniające: formalne i treściowe.

A oto krótka charakterystyka zakresu i zasięgu *Bibliografii Śląska* od początku aż do czasów dzisiejszych. Zakres terytorialny *Bibliografii*, po sugestii konferencji poświęconej koordynacji prac nad bibliografiami regionalnymi przez Instytut Zachodni w Poznaniu w 1963 roku, został uzupełniony i ostatecznie ustalony przez Pracownię Historii Śląskiego Instytutu Naukowego w Katowicach. Tak więc granice Śląska do 1975 roku wyznaczają województwa: katowickie, opolskie i wrocławskie oraz część zielonogórskiego (powiaty: Głogów, Nowa Sól, Szprotawa, Świebodzin, Zielona Góra i Żagań), a także część Śląska należąca obecnie do Czech: Śląsk Opawski, czeska część Śląska Cieszyńskiego i ziemia hulczyńska. W odniesieniu do części województwa zielonogórskiego *Bibliografia* rejestruje dokumenty dotyczące przeszłości do 1945 roku, a do części województwa katowickiego obejmującej Zagłębie Dąbrowskie i ziemię często chowską, piśmiennictwo dotyczące przeszłości od 1863 roku i współczesności.

W 1975 roku, w związku z nowym podziałem administracyjnym Polski, nastąpiły zmiany w zakresie terytorialnym. Tak więc od roku 1976 *Bibliografia Śląska* rejestruje materiały dotyczące województw:

bielskiego, częstochowskiego, jeleniogórskiego, katowickiego, legnickiego, opolskiego, wałbrzyskiego i wrocławskiego. Miejscowości, które nie wchodziły dotąd w obręb wymienionych województw (np. Maków Podhalański, Żywiec — dawniej województwo krakowskie, obecnie bielskie), są reprezentowane tylko przez problematykę współczesną, od 1976 roku. Natomiast odnośnie do miejscowości historycznie śląskich, które weszły obecnie w skład województw objętych *Bibliografią* (np. Międzybórz — dawne województwo wrocławskie, obecnie kaliskie), ujmuje się piśmiennictwo dotyczące zamkniętego już okresu, tzn. do 1975 roku. Bez zmian pozostaje wybór piśmiennictwa historycznego dotyczącego Śląska w granicach Czech.

Zasięg językowy *Bibliografii* jest w zasadzie nieograniczony. *Bibliografia* uwzględnia piśmiennictwo polskie i obce, głównie czeskie i niemieckie. Zasięg wydawniczo-formalny został również potraktowany bardzo szeroko. *Bibliografia Śląska* rejestruje książki, broszury, mapy, nuty i wydawnictwa graficzne, wydawnictwa ciągłe, artykuły z czasopism i rozprawy z prac zbiorowych oraz rozdziały i ustępy z wydawnictw, wykorzystując przy zbieraniu materiałów z wydawnictw ciągłych tak czasopisma naukowe, popularne i popularnonaukowe, jak i śląską prasę lokalną. Zasięg chronologiczny *Bibliografii* jest ograniczony. W każdym jej roczniku rejestruje się dokumenty wydane w danym roku oraz ewentualne uzupełnienia za lata poprzednie. Wszystkie opisy bibliograficzne sporządzane są z autopsji. Selekcjonując materiał, uwzględnia się przede wszystkim tę literaturę, która w sposób naukowy i rzeczowy ujmuje zarówno historyczną, jak i obecną rzeczywistość Śląska. Całość materiału bibliograficznego każdego tomu ujęta jest w XVI działach układu systematycznego z podziałami pierwszego i w niektórych działach drugiego stopnia, zgodnie z przyjętym przez Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej ramowym układem dla bibliografii regionalnych. W obrębie działów stosuje się zasadniczo szeregowanie przedmiotowe. Każdy tom zaopatrzony jest w indeksy: alfabetyczny i przedmiotowy, wykaz tytułów wykorzystanych czasopism oraz ich skrótów, spis ważniejszych skrótów i symboli zastosowanych w *Bibliografii*, jak również wykaz instytucji wydawniczych i ich skrótów.

Lata sześćdziesiąte i siedemdziesiąte uznać można za okres najlepszy dla *Bibliografii Śląska*. Władze wojewódzkie i dyrekcja Biblioteki Śląskiej doceniały jej rolę w pracach naukowo-badawczych i nie szczędziły wsparcia finansowego na to dzieło. *Bibliografia* ukazywała się w tym okresie systematycznie. Każdego roku wydawano jeden tom. W latach osiemdziesiątych uwidocznił się kryzys, który był częściowo odbiciem ogólnego kryzysu w kraju. Pojawiły się kłopoty finansowe i kadrowe. Brakowało pieniędzy na wydawanie kolejnych tomów. Stopniowo wydłużał się również cykl ich opracowania. Jednym z istotnych powodów była ciągła fluktuacja kadr. Ponato zwiększała się liczba opracowywanych tytułów czasopism, a luki w księgozbiorze Biblioteki oraz związane z tym poszukiwania brakujących tytułów i poszczególnych numerów w innych placówkach bibliotecznych na terenie województwa, kraju i za granicą, pochłaniały sporo czasu.

Dużym obciążeniem stawał się także wzrastający ruch czytelnicy w Informacji, która stanowiła część Działu opracowującego *Bibliografię*. Podejmowane kilkakrotnie próby odłączenia tej komórki od redakcji *Bibliografii* nie przynosiły rezultatu. Dopiero w 1991 roku zarysowały się nowe perspektywy dla *Bibliografii Śląska*. Nowa dyrekcja Biblioteki Śląskiej wykazała zrozumienie dla działalności wydawniczej Biblioteki. To sprawiło, iż jesienią roku 1991 z dotychczasowego Działu Bibliograficzno-Informacyjnego wyodrębniono Informację tworząc dwie komórki, tj. Dział Katalogów i Informacji oraz Redakcję *Bibliografii Śląska*. Tak więc po długim czasie i wielu staraniach powstały w Bibliotece odpowiednie warunki do prowadzenia żmudnych prac bibliograficznych. Niestety, dalszemu ich, pełniejszemu rozwojowi nie sprzyja na razie trudna sytuacja finansowa oraz braki personalne w zespole redakcyjnym. Liczy on bowiem, podobnie jak na samym początku, pięć osób, co zdecydowanie nie wystarcza przy tak ogromnej i ciągle wzrastającej liczbie ukazujących się tytułów czasopism i wydawnictw zwartych. W ostatnich latach Biblioteka Śląska postanowiła zostać samodzielnym i jedynym wydawcą *Bibliografii Śląska*.

Tak przedstawiają się w najogólniejszym zarysie dzieje bibliografii bieżącej Śląska. Pierwsze próby jej stworzenia podejmowane w okresie międzywojennym oraz kontynuacja po 1960 roku pozwoliły na

wypracowanie obecnego kształtu *Bibliografii*. Dotychczas, mimo wielu trudności, opracowano 26 tomów, z których 5 czeka na druk.

Należy podkreślić, że ośrodek nasz jest jedynym na terenie Górnego i Dolnego Śląska, który zajmuje się dokumentacją bieżącego piśmienictwa polskiego i obcego, zwłaszcza czeskiego i niemieckiego, odnoszącego się do całości regionu. Ów właśnie fakt sytuuje *Bibliografię Śląska* w szeregu bibliografii o charakterze międzynarodowym i stanowi o jej przydatności w pracach naukowo-badawczych, podejmowanych przez uczonych w Polsce i za granicą. Poszczególne tomy *Bibliografii Śląska* znajdują się w zbiorach liczących się w świecie bibliotek oraz instytutów naukowych, które śledzą tok prac wydawniczych i listownie upominają się o kolejne tomy. Od początku swego istnienia *Bibliografia* była uważnie studiowana i recenzowana przez specjalistów.

Nie trzeba nikogo przekonywać o konieczności prowadzenia badań śląskoznawczych, w których tak ważną rolę odgrywają bibliografie, wymagające poważnych nakładów finansowych. Znamienne pod tym względem są słowa Franciszka Szymiczka wygłoszone na I Konferencji Naukowej Komisji Bibliografii i Bibliotekoznawstwa Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego we Wrocławiu w 1953 roku, który powiedział: „...każda złotówka uczciwie wydana na prace naukowo-badawcze — o Śląsku i na Śląsku — a więc i na prace bibliograficzne — zwróci się nam stokrotnie”.

Literatura przedmiotu

1. Ambros Michał: *Bibliografia śląska, jej stan obecny i zadania na przyszłość*. Katowice 1946.
2. Borzyska Bronisława: *Rozwój śląskiej bibliografii regionalnej. Wprowadzenie do tematu. „Książnica Śląska”* T. 21: 1979/1982 druk 1983.
3. Engelking Edward: *Bibliografia Śląska za rok 1961*. „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Śląskiej” R. 10: 1965 nr 1/2.
4. —: *Pięciolecie „Bibliografii Śląska” (1960–1964)*. „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Śląskiej” R. 13: 1968 druk 1969 nr 1/2.
5. —: *Z zagadnień bibliografii bieżącej Śląska*. „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Śląskiej” R. 9: 1964 nr 1/2.
6. Eychler Barbara: *Problematyka bibliografii regionalnej ziem zachodnich*. „Biuletyn Instytutu Bibliograficznego” T. 6: 1960 nr 5.

7. —: *Aktualny stan i problemy bieżących bibliografii regionalnych ziem zachodnich i północnych*. W: *Materiały z III Konferencji poświęconej problemowi bibliografii regionalnej*. Warszawa 1968.

8. Służalek Teresa: *Z działalności naukowo-badawczej*. W: *Biblioteka Śląska 1922–1972*. Red.: Jan Kantyka. Katowice 1973.

9. —: *Z problematyki zakresu terytorialnego bibliografii regionalnej (na przykładzie „Bibliografii Śląska”)*. „Przegląd Biblioteczny” R. 46: 1978 z. 1.

10. Szymiczek Franciszek: *Stan i potrzeby bibliografii śląskiej* W: *Pierwsza konferencja naukowa Komisji Bibliografii i Bibliotekoznawstwa Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Wrocław 20–21 XI 1953. Referaty i dyskusja*. Wrocław 1956.

Aneks

Recenzje „Bibliografii Śląska” (Układ chronologiczny)

1. [Markiewiczowa Halina] (hm): „Bibliografia Śląska”. „Dziennik Zachodni” 1962 nr 249 s. 3.

2. Małczyński Karol, Pabisz Jerzy, Śląski Kwartalnik Historyczny „Sobótka” R. 18: 1963 nr 3 s. 301–304.

3. [Szewczyk Wilhelm] WISZ: *Kłopoty z definicją*. „Trybuna Robotnicza” 1964 nr 305 s. 4.

4. Grach-Dąbrowska Zofia: *Nowa „Bibliografia Śląska”*. „Tygodnik Katolików WTK” R. 13: 1965 nr 9 s. 2.

5. Mazur Arnošt: *Současná regionální Bibliografie o Slezsku*. „Slezský sborník” R. 1966 č. 2 s. 281.

6. [Wilczek Stanisław] STW, „Poglądy” R. 7: 1968 nr 11 s. 18.

7. Zajdel-Wichura Edward: *Nowy tom „Bibliografii Śląska”*. „Tygodnik Katolików WTK” R. 16: 1968 nr 16 s. 2.

8. Heska-Kwaśniewicz Krystyna, „Poglądy” R. 10: 1971 nr 8 s. 12. — Toż: „Chowanna” R. 15: 1971 z. 1 s. 132.

9. Służalek Teresa: *Z problematyki zakresu terytorialnego bibliografii regionalnej (na przykładzie „Bibliografii Śląska”)*. „Przegląd Biblioteczny” R. 46: 1978 z. 1 s. 53–57.

10. Babuchowski Andrzej: *Meandry „Bibliografii Śląska”*. „Katolik” 1983 nr 16 s. 12.

11. Szewczyk Wilhelm: *Śląsk w bibliograficznym zapisie*. „Dziennik Zachodni” 1991 nr 104 s. 4.

12. [Werecka Małgorzata] (ems): *Cenne bibliografie o Śląsku*. „Dziennik Zachodni” 1991 nr 126 s. 8.

13. Widera Aleksander: *Pochwała bibliografów*. „Dziennik Zachodni” 1991 nr 229 s. 5.

14. Brożek Andrzej: *Ocalić „Bibliografię Śląską”*. „Dziennik Zachodni” 1993 nr 135 s. 6.

15. Fazan Mirosław: *Potrzebna jak czyste powietrze*. „Dziennik Zachodni” 1993 nr 150 s. 6.

**STARE DRUKI
BIBLIOTEKI MOGIELNICKIEJ STARZEŃSKICH
I KSIĘGOZBIORU MUZEUM POKUCKIEGO
W KOŁOMYI
W ZBIORACH BIBLIOTEKI ŚLĄSKIEJ**

Podstawowym celem artykułu jest próba zaznajomienia czytelnika z prawie nieznanym księgozbiorem pochodzącym z terenów dawnej Galicji Wschodniej, który trafił na Śląsk, a swym początkiem, jak można sądzić, sięga drugiej połowy XIX wieku.

Podstawą do identyfikacji posiadanych przez Bibliotekę Śląską resztek interesujących nas zbiorów są *Zbiory polskie* Edwarda Chwalewika¹, jedynie wzmiankujące istnienie Biblioteki Mogielnickiej, zawierające jednak ciekawe dane o genezie i losach Muzeum Pokuckiego w Kołomyi i podające literaturę na ten temat. Piękny opis posiadłości Starzeńskich w Mogielnicy w XIX-wiecznym stylu znajdujemy w *Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego*². Elementarne dane o resztkach Biblioteki Mogielnickiej znajdują się w książce jubileuszowej Biblioteki Śląskiej³, która prócz przybliżenia wielkości tej kolekcji wymienia krótko ciekawsze polonica, wskazując przy tym na charakter zbiorów.

¹ E. Chwalewik: *Zbiory polskie. Archiwa, biblioteki, gabinety, galerie, muzea i inne zbiory pamiątek przeszłości w ojczyźnie i na obczyźnie w porządku alfabetycznym według miejscowości ułożone*, t. 1, Warszawa—Kraków 1926.

² *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów sowańskich*. Red. F. Sulimirski, B. Chlebowski, W. Walewski, t. 6, Warszawa 1885.

³ J. Mayer: *Dział Zbiorów Specjalnych*. W: *Biblioteka Śląska 1922–1972*. Pod red. J. Kantyki. Katowice 1973.

L. ogólna 81. Tom 2.
 L. działu A. 81. c.

A. J. M. 1815

Znaki proveniencyjne z książki Grzegorza Knapskiego:
 Thesauri polono latino graecis, Poznań 1741

Nieco lepsza jest baza dotycząca genealogii i historii Starzeńskich. Występują oni dopiero w późniejszych herbarzach, z 2. połowy XIX wieku i początków bieżącego stulecia. Najpełniej przedstawił ich dzieje Tadeusz Żychliński⁴. Podał on źródła do ich dziejów, opisał początki rodu, omawiając dość szeroko wybitniejszych przedstawicieli, w tym linii hrabiowskiej w Galicji. Pozostałe herbarze wymieniają informacje w węższym zakresie⁵.

Książki, którymi dysponujemy, stanowią jedynie znikomy fragment niegdyś większego zbioru. Zadaniem tego artykułu będzie zatem próba przybliżonego określenia ich reprezentatywności pod względem walorów treściowych.

RYS HISTORYCZNY

Miejscem przechowywania księgozbioru Starzeńskich była Mogilnica. Wieś ta leży niedaleko na południowy zachód od Trembowli, w byłym województwie tarnopolskim w ziemi halickiej na Podolu. Funkcjonuje również oboczna forma *Mogielnica*, wzmiankowana w *Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego*⁶. Mogilnicę, jako dominium Starzeńskich i miejsce przechowywania biblioteki notuje Edward Chwalewik⁷.

W świetle dostępnych opracowań jedyną osobą, którą wymienia się jako właściciela Biblioteki Mogielnickiej jest hrabia Edmund Józef Justyn Starzeński. Tadeusz Żychliński pisze o nim jako dziedzicu Mogilnicy oraz „zbieraczu dzieł sztuki i właścicielu pięknej biblioteki”⁸. Autorzy *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego* dodają, że „ma bardzo piękną kolekcję numizmatów, jako też starych dokumentów, książek i pamiątek narodowych”⁹.

⁴ T. Żychliński: *Złota księga szlachty polskiej*, t. 7, Poznań 1885.

⁵ J.S. Borkowski Dunin: *Almanach błękitny*, t. 2, Lwów 1908; tenże: *Genealogie żyjących utytułowanych rodów polskich*, Lwów 1895; tenże: *Rocznik szlachty polskiej*, Lwów 1881—1883; *Herbarz rodzin szlacheckich Królestwa Polskiego*, t. 2, Warszawa 1853; *Polska Encyklopedia Szlachecka*, t. 11, Warszawa 1938.

⁶ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego...*, s. 581.

⁷ E. Chwalewik: *Zbiory polskie...*, t. 1, s. 463.

⁸ T. Żychliński: *Złota księga...*, t. 7, s. 237.

⁹ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego...*, t. 6, s. 581.

Edmund Starzeński urodził się 26 września 1845 roku we Lwowie, jako syn Józefa Stanisława herbu Lis (1810—1865) i Ernestyny z Kickich. W latach 1867—1883 był członkiem wydziału rady powiatowej trembowelskiej, a w roku 1894 został członkiem rady powiatowej kołomyjskiej. Pełnił także funkcję marszałka powiatu trembowelskiego. Zmarł 25 lipca 1900 roku w Nauheim w Niemczech¹⁰.

Początki jego rodu mają sięgać XIV wieku i łączą się z osobą Macieja Mzury Herbu Lis ze Starzenic w ziemi wieluńskiej¹¹. Później Starzeńscy osiedli w Poznańskim, w Prusach i na Podlasiu. Z tej ostatniej krainy pochodził Maciej Maurycy, starosta brański, który otrzymał dziedziczny tytuł hrabiowski w Galicji, a w 1776 roku kupił starostwo mogilnickie od rządu austriackiego¹². Odtąd można mówić o związku Starzeńskich z Mogilnicą. Jego drugi syn Stanisław, starosta mogilnicki, „przeniósł się do Galicji i tutaj stale osiadł w starym zamku Mogielnickim, który później zgorzał”¹³. Po nim dziedziczyli tę władzę z ojca na syna: Leopold, zmarły w 1860 roku, wspomniany wyżej Józef i Edmund.

Niewiele można powiedzieć o genezie Biblioteki Mogielnickiej. Nie dysponujemy żadnymi danymi mówiącymi o czasie powstania zbioru. Na nieco pewniejszy grunt trafiamy przy próbie prześledzenia dalszych losów księgozbioru. W *Almanachu błękitnym* Jerzego Dunin-Borkowskiego¹⁴ czytamy, że spadkobiercą Edmunda na Mogilnicy starej został jego syn Adam Edward Stanisław, urodzony we Lwowie 6 marca 1872 roku, właściciel dóbr Płaza w powiecie chrzanowskim, z którym współpracował jako członek wydziału rady powiatowej chrzanowskiej w 1903, a wcześniej w 1899 roku ożenił się z Marią z Wodzickich, której ojciec — Antoni miał w tymże powiecie swoje dobra. Wobec tych okoliczności jest prawdopodobne, że związany powinowactwem i działalnością z nowym terenem, przeniósł księgo-

¹⁰ J.S. Borkowski Dunin: *Almanach błękitny*, t. 2; tenże: *Genealogie żyjących...*; *Polska Encyklopedia Szlachecka*, t. 11; T. Żychliński: *Złota księga...*, t. 7.

¹¹ J.S. Borkowski Dunin: *Genealogie żyjących...*, s. 568; T. Żychliński: *Złota księga...*, t. 7, s. 211, 213.

¹² *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego...*, t. 6, s. 582.

¹³ T. Żychliński: *Złota księga...*, t. 7, s. 236.

¹⁴ J.S. Borkowski Dunin: *Almanach błękitny*, t. 2, s. 893.

zbiór odziedziczony po ojcu do Płazy na przełomie XIX i XX wieku. Nie wykluczone, że mógł go umieścić w swoim tamtejszym pałacu, który zdewastowali Niemcy w czasie okupacji hitlerowskiej¹⁵, a bibliotekę Starzeńskich zlikwidowali i przewieźli z Płazy do pomieszczeń niemieckiej Biblioteki Krajowej w Katowicach. Wraz ze zbliżaniem się frontu radzieckiego przeniesiono te zbiory do Bytomia, co poświadcza znajdujący się w archiwum Biblioteki Śląskiej wykaz z 1945 roku zwiezionych tam przez Niemców księgozbiorów podworskich. Książnica Śląska przejęła niewielką część biblioteki Starzeńskich ze zbiorów poniemieckich za pośrednictwem Zbiornicy Księgozbiorów Zabezpieczonych, mającej swoje magazyny w Bytomiu.

Nie można prześledzić stopniowego narastania zbioru, źródeł nabycia książek, preferencji Starzeńskich w zakresie tematyki druków i zamiłowań bibliofilskich. Dosyć ogólnie profil tych zbiorów określa Chwałewik pisząc, że jest to „biblioteka polsko-francuska różnej treści w stare druki zasobna”¹⁶.

Po omówieniu losów i prawdopodobnego charakteru Biblioteki Mogielnickiej nakreślimy dzieje kolekcji starych druków Muzeum Pokuckiego w Kołomyi, a w szczególności spróbujemy wyjaśnić, czy występował między nimi jakiś związek, uzasadniający wspólne ich rozpatrywanie. Józef Mayer w księdze jubileuszowej Biblioteki Śląskiej twierdzi: „nie wiadomo [...] czy między tymi zbiorami istnieje jakiś związek”¹⁷. Otóż istnieje, i to bardzo poważny.

W 1892 roku Edmund Starzeński założył własnym sumptem muzeum w Kołomyi. Pierwotnie nosiło ono nazwę „Muzeum Pokuckie imienia Starzeńskich ku uczczeniu wiekopomnej Konstytucji 3-go Maja r. 1791 w 101. rocznicę jej uchwalenia”. Otrzymało ono część zbiorów założyciela, lecz rychło zostało zlikwidowane na skutek braku odzewu społecznego. Gdy w 1913 roku Muzeum powstało powtórnie, otrzymało od wdowy po Edmundzie Starzeńskim, Bronisławy z Sidorowiczów, na powrót część wspomnianej darowizny zmarłego. Muzeum zostało zniszczone przez Rosjan podczas ofensywy 1915 roku, a część zabytków okupanci wywieźli do Rosji.

¹⁵ B. Kopiec: *Walory turystyczno-krajoznawcze miasta i gminy Chrzanów*, Katowice 1981, s. 16, maszynopis, sygn. Bibl. Śl. R 1595 II.

¹⁶ E. Chwałewik: *Zbiory polskie...*, t. 1, s. 463.

¹⁷ J. Mayer: *Dział Zbiorów Specjalnych...*, s. 160.

Dalsze dzieje starych druków Muzeum Pokuckiego okrywa tajemnica. Źródła milczą o tym, jaką drogą te druki dotarły na Śląsk. Być może ich losy nie różniły się wiele od tych, jakie dotknęły Bibliotekę Mogielnicką, gdyż część obu księgozbiorów trafiła razem do Katowic, lecz nie wiadomo, skąd przybyły ocalone księgi Muzeum Pokuckiego. Niektóre egzemplarze opatrzone są oboma znakami proveniencyjnymi, pieczęcią Biblioteki Mogielnickiej i ekslibrisem z napisem „Księgozbiór Muzeum Pokuckiego im. Starzeńskich w Kołomyi”. Nietrudno zinterpretować je jako te, które Starzeński ofiarował Muzeum. Część starych druków nosi znak własnościowy Starzeńskich. Natomiast najwięcej z nich posiada jedynie naklejkę z ekslibrisem wskazującym na pochodzenie z Kołomyi. Dlatego trudno rozdzielić od siebie książki obu bibliotek, a co za tym idzie, omawiać tylko jedną z nich. Z tego powodu należy rozpatrywać resztki obu księgozbiorów jako jeden zespół.

CHARAKTERYSTYKA ZBIORU

Biblioteka Śląska posiada około 150 pozycji z Biblioteki Mogielnickiej i Muzeum Pokuckiego¹⁸, z czego interesujące nas stare druki liczą 126 tytułów w 139 woluminach, w tym 3 pozycje niepewnej proveniencji. Odnosnie do tych trzech dzieł można jedynie domniemywać tej przynależności, bo chociaż w inwentarzu bibliotecznym są zapisy własności tej rodziny, to nie posiadają one pieczętki Biblioteki Mogielnickiej, a po ewentualnych ekslibrisach księgozbioru pokuckiego zostały ciemne plamy odpowiadające ich wielkości. Wbrew informacji inwentarza, dalsze 17 dzieł nie nosi żadnych znaków obu księgozbiorów.

Struktura proveniencyjna całości nie jest zbyt skomplikowana. Zdecydowanie przeważają księgoznaki dwóch opisywanych kolekcji. Jakkolwiek spuścizna po Starzeńskich stanowi punkt wyjścia tego artykułu, jednak ustępuje ona ilościowo księgozbiorowi z Kołomyi. Ekslibrisem Muzeum Pokuckiego sygnowanych jest 120 dzieł. Pieczęcią „Biblioteka Mogielnicka” legitymują się 62 dzieła. Książek, które

¹⁸ J. Mayer: *Dział Zbiorów Specjalnych...*, s. 160.

mają obie proveniencje, jest 56. Aż 64 pozycje nie należały do Starzeńskich i dostały się do Muzeum Pokuckiego inną drogą. Znak proveniencyjne obu bibliotek są przedstawione na fotografii.

E J
Literary BS, rozmieszczone po obu stronach herbu Lis, można rozszyfrować jako inicjały nazwisk Edmunda Józefa i jego drugiej żony, Bronisławy z Sidorowiczów Starzeńskich. Na egzemplarzu *Prawideł początkowych nauki obyczajów* Józefa Kajetana Skrzetuskiego, widnieje słabo czytelny podpis „Edm. Starz.”. *Zbiór potrzebniejszych wiadomości* Ignacego Krasickiego posiada uwagę: „To dzieło zostało mi darowane przez Matkę mojej Żony, Waleryą z Podlewskich Baronową Heydel”, po czym następuje podpis Edmunda Starzeńskiego.

Pozostałe notki czy znaki własnościowe są o wiele słabiej reprezentowane i na skutek ich znacznej różnorodności notujemy zaledwie po jednej lub kilka książek tej samej przynależności. Prymat księgozbiorów wschodnich zaznacza się jeszcze bardziej dzięki czterem leopolianom. Na ich kartach widnieją pieczęcie Cesarsko-Królewskiego Uniwersytetu Lwowskiego. Ponadto mamy wpis: „Ex libris Erasmi Skrzetelski humaniorum literarum professoris Leopoli 1822”. Wreszcie na jednej z książek widnieje okrągła pieczętka z napisem: „Antykwarnia A. skład papieru K. Łukaszewicza Halicka 50 we Lwowie”. Jako ciekawszy można wymienić podpis domu zakonnego: „Bibliothecae Domus Varsaviensis Scholarum Piarum propriis Sumptibus comparatus 1739”. Odbiciem przejęcia biblioteki Starzeńskich i księgozbioru Muzeum Pokuckiego przez Niemców w czasie II wojny światowej są zachowane na trzech egzemplarzach pieczęcie dwojakiego brzmienia: „Zentral-Institut für Oberschlesische Landesforschung”, oraz „Bibliothek des Zentral-Instituts für Oberschlesische Landesforschung”. Wśród kilkunastu pojedynczo występujących proveniencji, wybijają się takie jak: „Dupl[ikat] Bibl[ioteki] Xxżąt Czartoryskich w Sieniawie”, „Z Bibl. J.O. Ludwika z Pocięjów X[ięz]ny Lubomirski[ej] Woj[ewodziny] Kiows[kiej]”, podpis Stanisława Lanckorońskiego z dopiskiem: „Dostałem od brata Wiktora”, jak też pieczęć Biblioteki Poturzyckich.

Zasięg chronologiczny prezentowanego tu zasobu starych druków nie jest zbyt obszerny, ani równomiernie rozłożony. Cezury chronologiczne zbioru zamykają się w latach 1592—1799. Wiek XVI jest reprezentowany przez dwie pozycje. Na XVII stulecie przypadają 54 dzieła, w tym 29 na współprawy zbiór konstytucji sejmowych. Dysponujemy 70 książkami z XVIII wieku.

O wiele bardziej różnorodnie kształtuje się kolekcja pod względem adresów wydawniczych druków. Olbrzymia większość zasobu typograficznego pochodzi z tłoczni polskich. Liczy on 100 dzieł, spośród których zdecydowanie przeważają druki krakowskie — 53 i warszawskie — 25. Oficyny podwawelskie są reprezentowane przede wszystkim przez książki XVII-wieczne. Liczebnością druków wyróżniają się zwłaszcza typografie obu Andrzejów Piotrkowczyków (1574—1645) i dziedziców, z których posiadamy w naszej kolekcji 38 druków, oraz Franciszka Cezarego (1616—1651) z siedmioma tytułami. Z pozostałych ośmiu drukarni warto wymienić zwłaszcza późniejsze z XVIII wieku, jak należące do Szkoły Głównej Koronnej czyli uniwersyteckiej, braci Antoniego i Ignacego Gröblów oraz Jana Maja, z których posiadamy po jednym dziele. Druki warszawskie noszą późniejszą, poza jednym wyjątkiem, XVIII-wieczną metrykę. Tutaj na czoło wysuwają się dwa dominujące centra drukarskie: królewskie i kościelne, wzajemnie ze sobą powiązane. Można tu wymienić osiem pozycji, które wyszły spod prasy Drukarni Jego Królewskiej Mości i Rzeczypospolitej u księży Scholarum Piarum, dwie pozycje z drukarni J. K. M. i Rzeczypospolitej in Collegio Societatis Jesu, przekształconej po kasacie zakonu Jezuitów w Drukarnię Nadworną J. K. Mci. Dysponujemy ośmioma dziełami z tłoczni Michała Grölla, która również była pod patronatem królewskim.

Na kartach tytułowych sześciu druków królewskich lwowskich widnieją m. in. drukarnie: Bracka Świętej Trójcy, Kolegium Towarzystwa Jezusowego oraz Jana Filipowicza.

Spośród pozostałych siedemnastu książek, wobec czterech nie można określić miejsca wydania, dziewięć pochodzi z drukarni zakonnych, w tym siedem jezuickich w Poznaniu, Wilnie, Lublinie, Kaliszu i Nieświeżu (Drukarnia Książęca Radziwiłłów), oraz po jednej od Paulinów częstochowskich i Bazylianów w Supraślu. Pozostałe cztery

druki wyszły spod pras w Zamościu (Drukarnia Akademicka), Oliwie, Gdańsku (współ z Lipskiem) i Brzegu na Śląsku, który ze względu na łączność kulturową z Polską zaliczam do oficyn polskich.

Grupa starych druków, wydanych za granicą liczy 28 pozycji, w tym dwie razem z oficynami polskimi. Z tego 14 książek to polonica. Najwięcej, bo 6 z nich, wyszło w Lipsku, oraz po jednym w Amsterdamie, Antwerpii, Augsburgu, Frankfurcie nad Menem, Genewie, Hadze, Trnawie na Słowacji i w Wiedniu. Pozostałe druki zagraniczne pochodzą m. in. z Hagi, Londynu, Paryża, Berlina, Wiednia, Hamburga i Amsterdamu.

Wśród książek obu opisywanych bibliotek dominują dzieła w języku polskim, które stanowią 91 pozycji. Po nich następuje 19 druków francuskojęzycznych i 16 po łacinie.

W ramach całej kolekcji występuje znaczna różnorodność tematyczna. Najliczniej prezentuje się literatura historyczno-polityczna. Przypada na nią 57 tytułów. Z tego 47 pozycji dotyczy spraw polskich. Wybijającą się kategorią materiałów są druki konstytucyjne, umieszczone w katalogu na końcu artykułu pod pozycjami: 14, 15, 32, 50, 84, oraz trzy książki o Konstytucji 3 Maja (poz. 20, 74, 95).

Z dzieł historycznych najciekawsze artystycznie są *Icones et vitae principum ac regum poloniae omnium* Salomona Neugebauera z cudowną barokową bordiurą, z sylwetkami Lecha i Zygmunta III Wazy oraz miedziorytami przedstawiającymi władców. Książka ta, z kształtną antyką, należy do najpiękniejszych w całej kolekcji. Dalej wymienimy *Rozmowę o elekcji* Łukasza Górnickiego, *Histoire de Pologne* Parthenaya oraz słynne *Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego* Stanisława Staszica.

Przy dziełach historii powszechnej godzi się wspomnieć zwłaszcza o klasyce rzymskiej, Plutarchu i jego *Żywotach sławnych mężów*, Kurciusza Rufusa *O życiu i dziejach Aleksandra Wielkiego* oraz o *Odrodzonej w oyczystym języku Farsalii* Lukana.

Na literaturę religijno-moralną przypada 37 książek. W pierwszym rzędzie warto odnotować wydania *Biblii* bądź jej fragmenty, jak krakowskie wydania przekładu księdza Jakuba Wujka z 1594 i 1647. Edycja późniejsza posiada ozdobną ramkę drzeworytową o tematyce

ewangelicznej. Oprócz tego jest też *Psalterz Dawidów* Jana Kochanowskiego z roku 1641. Na bazie świętych tekstów powstała staropolska klasyka homiletyczna, której nie zabrakło w bibliotekach Starzeńskich i kołomyjskiej, jak np. XVII-wieczne wydania Piotra Skargi, Adama Fabiana Birkowskiego, Tomasza Młodzianowskiego. Występuje także literatura nabożno-mistyczna i maryjna w liczbie dziesięciu egzemplarzy, jak choćby *O doskonałości zakonnej* Luki Pinellego, dzieło Tymoteusza Szczurowskiego o modlitwie kontemplacyjnej oraz jedna z czołowych książek o tematyce mistycznej, *O naśladowaniu Chrystusa* Tomasza à Kempis. Przykładem literatury mariologicznej może być *Wieniec niewiedniejący przeczystej P[anny] Mariey* Szymona Starowolskiego, będący zbiorem kazań na święta maryjne w całym roku, ozdobiony bogatą bordiurą drzeworytową karty tytułowej z motywami życia Matki Bożej. Interesująca jest również *Peregrynacya albo pielgrzymowanie do Jeruzalem Ziemie Świętey* z 1745 roku, z drzeworytowym portretem autora. Na podstawie inwentarza księgozbioru pokuckiego wiemy, że w posiadaniu tej biblioteki, a być może i Starzeńskich, była wcześniejsza edycja braniewska z 1601 roku¹⁹.

Historii Kościoła dotyczy polska przeróbka Piotra Skargi książki Cezara Baroniusza *Roczne dzieie kościelne* oraz samodzielne dzieło królewskiego kaznodziei, *Żywoty świętych* w edycji z 1626 roku. Bardzo interesującą pozycją z tej dziedziny jest książka Tomasza Tretera *De episcopatu et episcopis Ecclesiae Varmiensis*, w wydaniu krakowskim z 1685 roku, posiadająca bogatą szatę drzeworytową karty tytułowej.

Naukę obyczajów reprezentują m. in.: kompendium Anakleta Reiffenstuela, *Theologia moralis*, dzieło Józefa Kajetana Skrzetuskiego *Prawidła początkowe nauki obyczajów*, a także dewizy w formie wierszowanej autorstwa Franciszka Karpińskiego i Marcina Eysymonta.

Z literatury pięknej posiadamy jedynie 18 książek, w tym dwie o tematyce obyczajowej, lecz ten rodzaj piśmiennictwa jest najbardziej reprezentatywny, zwłaszcza gdy chodzi o wybitnych pisarzy polskich XVIII wieku.

¹⁹ Inwentarz księgozbioru Muzeum Pokuckiego im. Starzeńskich w Kołomyi. [rękopis], sygn. Bibl. Śl. R 1513 III, 720072 III, S 2251.

W 1632 roku, w słynnej antwerpskiej oficynie Plantinianie, u Baltazara Moretusa wydrukowano *Liryki* Macieja Kazimierza Sarbiewskiego. Książka ta zdecydowanie odróżnia się od większości omawianego zasobu typograficznego. Wolumin zdobi piękny miedziorytowy frontispis z lirą, którego projektantem był Rubens. Dalej warto odnotować poezje Książnina, Konarskiego, Naruszewicza, Franciszka Dmochowskiego, Ludwika Osińskiego, a także dwa wydania zbiorowe: *Bibliotheca polono-poetica* z 1728 roku i *Sielanki polskie* z 1778 roku, urozmaicone ośmioma miedziorytami, duchem odpowiadającymi nastrojowi lektury. Spośród siedmiu pozycji literatury pięknej Zachodu najbardziej przyciągają uwagę *Księgi wszystkie Wergiliusza* z 1754 roku i *Jerozolima wyzwolona* Torquatta Tassa wydana w Krakowie w 1687 r. W posiadaniu obu bibliotek były także po trzy wydania słowników Grzegorza Knapskiego i Michała Abrahama Trotza.

Pozostałe 11 książek nie stanowi zwartych zespołów tematycznych. Można wyróżnić dwa druki o celu edukacyjnym: Antoniego Popławskiego *O rozporządzeniu y wydoskonaleniu edukacyi obywatelskiej*, będący programem kształceniowo-wychowawczym Komisji Edukacji Narodowej, oraz *Dictionnaire historique d'education* Jana Jakuba Fillassiera z 1784 roku. Przykładem popularnej w XVIII wieku wiedzy krajoznawczej jest *Geografia powszechna* Karola Wyrwicza, zawierająca m. in. informacje o ziemiach Korony Polskiej, poszczególnych kontynentach, a nawet o polityce i astronomii, w której wylicza za Keplerem 1392 gwiazdy, w tym 13 „gwiazd ciemnych i posępnych”. *Wiadomość ciekawa ... o skutkach y mocy zboż wszelkich* Pawła Biretowskiego zawiera np. taką informację, że jęczmień „paznokcie parszywe spędza, y chędogie czyni narosłe, mąką ięczmieną w smole warzoną, y przykładaną” i wiele innych, które nadają się bardziej do poprawienia humoru, niż podratowania zdrowia. O gospodarce agrarnej traktuje ósme, paryskie wydanie *La nouvelle maison rustique*, ... Louisa Liger z 1762 roku.

Podaną charakterystykę zbioru uzupełnimy informacją o starych drukach, które nie dotarły do Biblioteki Śląskiej, a należały do księgozbioru Muzeum Pokuckiego. Posiadało ono cenne polonica, jak współwydane w Krakowie u Piotrkowczyka w roku 1617 *Phaenomena*, *Muza*, *Satyr*, *Fraszki* i *Fragments* Jana Kochanowskiego; 7 utworów

okolicznościowych Stanisława Twardowskiego z lat 1631—1643: *Pod elekcyą... Władysława IV, Szczęśliwa moskiewska ekspedycja ... Władysława IV, Pamięć śmierci ... Aleksandra Karola* (syna królewskiego), *Pobudka cnoty* (o Januszu Wiśniowieckim), *Na wiazd...Macieja Łubieńskiego, ... pod wjazd Stanisława Koniecpolskiego, Tren na śmierć córki Maryanny Twardowskiej i przekłady z Macieja Kazimierza Sarbiewskiego* oraz tegoż autora: *Nadobna Pasqualina* z 1701 roku i *Woyna domowa* z *Kozaki i Tatary*, Kalisz 1681. W Muzeum Pokuckim były także inne dzieła, jak: *Lyricorum libri IV* Andrei Kanona z 1643 roku, *Lechias, ducum, principum* Alberta Inesa z 1655 roku, *Argutiae poeticae seu Epigrammata* Józefa Ostoi Szyszkowskiego z 1754 roku a także *Sielanki* Franciszka Karpińskiego z 1790 roku²⁰.

UWAGI KOŃCOWE

Na koniec wypadnie dokonać oceny wartości obu opisywanych księgozbiorów pod względem artystyczno-typograficznym, historycznym i merytorycznym. Należy podkreślić, że fragmentaryczność zbioru i przypadkowość posiadania takich a nie innych książek na skutek mechanicznego podziału księgozbiorów podworskich po wojnie, uświadamia nam znaczną nieadekwatność obecnego stanu, odprysku dawnych bibliotek w stosunku do ich minionej wartości.

W tym zasobie starych druków nie występuje wiele pozycji na wysokim poziomie wykonawczym, tak jeśli chodzi o ikonografię książki, jak kunszt drukarski czy oprawy. Tylko nieliczne egzemplarze posiadają drzeworytowe bądź miedziorytowe sztychy; papier, na którym je drukowano, często nie jest najlepszej jakości, a czcionki druków XVII-wiecznych, używane w tłocznich polskich, są nierzadko pozbawione lekkości zachodniej antyki, grube i nieeleganckie. Choć stwierdzamy różnorodność materiałów oprawy: papier, płótno, skóra, deska czy formy mieszane jak półpłótno i półskórek, to tylko nieliczne z nich posiadają bogatsze elementy zdobnicze, tłoczenia, złocenia, wygrawerowany wizerunek, metalowe okucia, a poważna

²⁰ Inwentarz księgozbioru Muzeum Pokuckiego..., s. 225—229, 232, 234.

część opraw i całych książek jest zdefektowana. Tak więc od strony estetycznej zbiór ten przedstawia się dosyć przeciętnie.

Od strony wartości treściowej notujemy względną obfitość znanych druków religijno-moralnych, które mogą być dla badaczy religii świadectwem dawnej pobożności. Niestety, w tematyce historycznej nie ma większego ukierunkowania, które pozwoliłoby przeprowadzić bardziej wyczerpujące prace nad danym problemem. Nawet konstytucje sejmowe, których tu jest dość dużo, nie wyczerpują przecież zagadnień związanych z polskim parlamentaryzmem czy demokracją szlachecką. Zabrakło bowiem diariuszy sejmowych, mów, uchwał sejmikowych (laud), publicystyki politycznej, materiałów dotyczących bezkrólewi itp.

Najwięcej skorzysta na tym zbiorze polonista, historyk literatury polskiego Oświecenia, który znajdzie tutaj przede wszystkim poezję prawie wszystkich czołowych pisarzy tego okresu. Historyk oświaty i wychowania może badać ciekawe podręczniki dla „młodzi kwitnącej”, ukazujące profil nauczania zreformowanego szkolnictwa polskiego.

KATALOG STARYCH DUKÓW BIBLIOTEKI STARZEŃSKICH W MOGILNICY I MUZEUM POKUCKIEGO W KOŁOMYI

Objaśnienia skrótów:

BSM — Biblioteka Starzeńskich w Mogilnicy

MP — Muzeum Pokuckie

E.—K. Estreicher: *Bibliografia polska*. T. 12—34, z. 1, Kraków 1891.

Bibliogr. lwow. — *Bibliografia polskich druków lwowskich XVI—XVIII wieku*, Lwów 1928.

Druk. JGCz. — S. Siennicki: *Dawna drukarnia Jasnej Góry Częstochowskiej (1628—1864)*, Warszawa 1887.

Barbier — A. A. Barbier: *Dictionnaire des ouvrages anonymes*, Paris 1882.

Biogr. Univ. — *Biographie universelle, ancienne et moderne*, ... Paris 1811—1828.

Piekarski — K. Piekarski: *Bibliografia dzieł Jana Kochanowskiego. Wiek XVI i XVII*, Kraków 1934.

Quer. — J. M. Querard: *La France litteraire, ou dictionnaire bibliographique*... Paris 1827—1864.

A; S — symbole książek nie opracowanych

1. BARONIUS Caesar
Roczne dzieje kościelne od narodzenia Pana y Boga naszego Iesusa Christusa. Wybrane z Rocznych dzieiów kościelnych ... nazwanych Annales Ecclesiastici przez x. Piotra Skargę.
 Kraków: Andrzej Piotrkowczyk, 1603, 2°.

prowen.: BSM; MP; Z księgozbioru Strachockich;
 opr.: pólskórek; E. XII, 376; sygn.: 224080 III.
2. BECCARIA de Bonesana Cesare
O przestępstwach y karach wykład. Z francuskiego na język polski [przełożył Teodor Waga].
 Brzeg: [b.n.] [b.d.], 1772, 8°.

prowen.: MP domniemane; opr.: skóra; E. XII, 425.
 sygn. 220389 I.
3. BELLEGARDE []
Lettres courieuses de litterature et de morale.
 La Haye [Haga]: chez Antoine van Dole, 1734, 12°.

prowen.: MP; opr.: skóra; A 11524; S 2364.
4. BEMBUS Mateusz
Trąba gniewu Bożego gromiąca grzeszników, na przestroę y upamiętanie narodu ludzkiego.
 Kraków: Łukasz Kupisz, 1648, 4°.

prowen.: MP; C.R. Bibliotheca Universitat. Leopoliensis; Dublet Bibl. Lemberg ... Univ.
 opr.: papier; E. XII, 459; S 2331.
5. [BIBLIA]
Nowy Testament Pana naszego Jezusa Christusa znowu z łacińskiego y z greckiego na polskie ... przełożony przez ... Jakuba Wujka.
 Kraków: Andrzej Piotrkowczyk, [1594], 8°.

prowen.: BSM; MP; opr.: skóra; E. XIII, 24;
 sygn.: 220393 I.
6. [BIBLIA]
Nowy Testament ... [j.w.] przełożony przez ... Jakuba Wujka.
 Kraków: wdowa i dziedzicowie A. Piotrkowczyka, 1647, 8°.

prowen.: MP; opr.: skóra; E. XIII, 25; sygn.: 220401 I.
7. BIRETOWSKI Paweł Jan
Wiadomość ciekawa, każdemu wielce potrzebna o skutkach, y mocy zboż wszelkich, iarzyn, zioł różnych tak ogrodowych, iako y polnych.
 Zamość: Drukarnia Akademicka, 1772, 8°.

prowen.: MP; opr.: pólskórek; E. XIII, 140; sygn.: 220409 I.
8. BIRKOWSKI Adam Fabian
Exorbitancye ruskie...
 Kraków: A. Piotrkowczyk, 1632, 4°.

prowen.: BSM; MP; opr.: papier; E. XIII, 141.
 sygn.: 220397 I.

9. BIRKOWSKI A.F.
Kazania na niedziele y święta doroczne.
 Kraków: A. Piotrkowczyk, 1620, 2°.
 proven.: BSM; MP; opr.: skóra; E. XIII, 142.
 sygn.: 224072 III.
10. BIRKOWSKI A.F.
Kazania na święta doroczne.
 Kraków: A. Piotrkowczyk, 1620, 2°.
 proven.: BSM; MP; opr.: półpiótno; E. XIII, 143.
 sygn.: 224071 III.
11. [BOUTAULD Michel]
Rady mądrości albo zbiór maxym Salomonowych ... z uwagami na te maxymy.
 Lwów: Drukarnia J.K. Mci Collegium Societatis Jesu, 1754, 4°.
 proven.: BSM; MP; opr.: półskórek; E. XIII, 301; Bibliogr. lwow. 35, poz. 519;
 sygn.: 220407 I.
12. [BRUZEN de la Martiniere Antoine Auguste]
Etat politique de l'Europe. Tome 1—7.
 La Haye [Haga]: chez Adrien Maetiens, 1740, 8°.
 proven.: MP; opr.: papier; Barbier II, 299.
 A 11515; S 2366.
13. CHOMPRÉ Pierre
Słownik mytologiczny ...
 Warszawa: Michał Gröll, 1784, 8°.
 proven.: BSM; MP; opr.: półpiótno; E. XIV, 202.
 sygn.: 220394 I.
14. *Constitutie, statuta y przywileje na walnych seymiech koronnych od roku ... 1550 aż do roku 1637 uchwalone.*
 Kraków: A. Piotrkowczyk, 1637, 2°.
 proven.: MP; opr.: zdef., skóra; E. XX, 48.
 sygn.: 224083 III.
15. *Constitutie ... [Zbiór konstytucji sejmowych, uchwał konfederacji generalnych, elekcji za lata 1637—1670]*
 Kraków: A. Piotrkowczyk; po 1645 wdowa i dziedzicowie, 1637—1670, 2°.
 proven.: MP; opr.: zdef., skóra; E. XX, 52—58.
 sygn.: 224084 III — 224110 III (27 dzieł).
16. COXE William
Voyage eu Pologne, Russie, Suède, Danemarc, etc.
 Geneve chez Barde, Manget et Compagnie, 1786, 8°.
 proven.: BSM; opr.: skóra; E. XIV, 435;
 A. 11502; S. 2340.
17. CURTIUS RUFUS Quintus
O życiu i dziejach Alexandra Wielkiego. Tom pierwszy.
 Nieśwież: Drukarnia Xiążęca Collegii Societatis Jesu, 1763, 8°.
 proven.: BSM; Okt[awian] Rudolf hr. Rozwadowski;
 opr. półskórek; E. XIV, 747, sygn.: 220387 I.

18. DESROCHES de PARTHENAY Jean Baptiste
Histoire de Pologne, sous le regne d'Auguste II.
Tome premier.
La Haye [Haga]: Chez Jean van Duren, 1733, 8°.
prowen.: BSM; MP domniemane; Zentral-Institut für Oberschlesische Landesforschung; Bibliotek des Zentral-Instituts für Oberschlesische Landesforschung;
opr.: papier; E. XV, 160; sygn.: 220380 I.
19. DMOCHOWSKI Franciszek Ksawery
Sztuka rymotwórcza.
Warszawa: Drukarnia J.K. Mci i Rzeczypospolitey
u xx. Scholarum Piarum, 1788, 8°.
prowen.: MP; opr.: papier; E. XV, 253;
sygn.: 223062 II.
20. [DMOCHOWSKI F.K., KOLLĄTAJ Hugo]
O ustanowieniu i upadku Konstytucji Polskiej 3-go Maja 1791. T. 1—2.
Metz [właśc. Kraków]: [Jan Maj], 1793, 8°.
prowen.: BSM; MP; opr.: półpiótno; E. XV, 254;
sygn.: 16306 II.
21. EYSYMONT Marcin
Wierszyki moralne o pocziwości ...
Warszawa: [b.n.] [b.d.], 1776, 12°
prowen.: MP; Antykwarnia A. skład papieru K. Łukaszewicza, Halicka 50 we
Lwowie; opr.: papier; E. XVI, 142 sygn.; 220398 I.
22. FILLASSIER Jean Jacques
Dictionnaire historique d'education, ... T. 1—2.
Paris: chez Méquignon l'aîné, Libraire, 1784, 8°.
prowen.: MP; opr.: skóra; Biogr. Univ. XIV, 529;
A. 11507; S. 2350.
23. FREDRO Andrzej Maksymilian
Monita politico-moralia et icon ingeniarum.
Tyrnaviae [Trnava]: Typis Academicis Societatis Jesu, 1751, 8°.
prowen.: BSM; Josephi Martini Antontschitsch, 1803;
opr.: półskórkę; E. XVI, 310 sygn.: 220386 I.
24. [FRYDERYK II król pruski]
Poesies diverses.
Berlin: Chretien Frederic Voss, 1760, 8°.
prowen.: MP; opr.: papier; Barbier III, 927;
A 11514; S 2355.
25. [GENLIS Stephanie Felicite Ducrest de Saint-Aubin, comtesse de]
Theatre de societe. T. 1—2.
En Suisse: chez les Libraires Associes, 1781, 8°.
prowen.: MP; opr.: papier; Barbier, IV, 690;
A 11506.

26. GÓRNICKI Łukasz
Rozmowa o elekcyi, o wolności, o prawie y obyczajach polskich.
 Warszawa: Drukarnia Scholarum Piarum, [1750], 4°.
 prowen.: BSM; J.W. Smoniewski; opr.: półskórek;
 E. XVII, 255; sygn.: 16226 II.
27. GROCHOWALSKI Andrzej
Kazanie na pogrzebie ... Anny Dobrogniewy Nepomuceny z ... xiążąt Jabłonowskich hrabiny Lanckoroński...
 Kraków: Drukarnia Szkoły Głównej Koronnej, [1784], 4°.
 prowen.: MP; Stanisław i Wiktor Lanckoroński;
 opr.: papier; E. XVII, 362—363; sygn.: 223065 II.
28. GUEVARA Antonio
Zegar monarchów, z życia M[arka] Aureliusza...
 Poznań: Drukarnia J.K.Mci Collegium Societatis Jesu, 1762, 8°.
 prowen.: MP; opr.: papier; E. XVII, 462;
 sygn.: 220391 I.
29. HINCZA Marcin
Matka bolesna Maryja to iest tłumaczenie Męki Chrystusowej, która boleść Matce Ś[więtej] zadawała...
 Tom pierwszy.
 Kraków: u wdowy i dziedziców Franciszka Cezarego, 1665, 2°.
 prowen.: BSM; MP; opr.: półskórek; E. XVIII, 201;
 sygn.: 224078 III.
30. HOUDART de la MOTTE Antoine
Fables nouvelles,...
 La Haye [Haga]: chez Isaac Vaillant, 1720, 12°.
 prowen.: MP; opr.: skóra; Quer. IV, 142, not. inne wyd.
 A 11520; S 2352.
31. HUME [David]
Histoire de la maison de Stuart sur le trone d'Angleterre. Tome 6.
 Londres: chez veuve Desaint, Nyon et Fils, 1788, 12°.
 prowen.: MP; opr.: papier; Quer. IV, 165 not. inne wyd.;
 Biogr. Univ. XXI, 553 not. inne wyd.
 A. 11517 S; 2358.
32. JASIŃSKI Ksawery
Zbiór Konstytucyi koronnych, materyi status i jurydykcyi sądowych toczących się, od r. 1764 ... do ... 1780 ...
 Warszawa: drukarnia J.K.Mci i Rzeczypospolitey Gröllowskiey, 1781, 8°.
 prowen.: BSM; MP; Ex libris Stanisłaj Stebnicki;
 opr.: zdef., papier; E. XVIII, 500; sygn.: 220410 I.
33. KAPIŃSKI Franciszek
Zabawki wierszem y przykłady obyczajne.
 Lwów: Kazimierz Szlichtyn, 1780, 8°.
 prowen.: MP; opr. zdef., półskórek; E. XIX, 144; Bibliogr. lwow. 74, poz. 1120
 sygn.: 220372 I.

34. KEMPIS Thomas à
L'imitation de Jesus-Christ.
Vienne: chez J[ohann] Th[omas] ... de Trattnern, 1772, 8°.
prowen.: MP; opr.: skóra; A 11518; S 2362.
35. KEMPSKI Adam
Myśli o Bogu y człowieku w mowie człowieka y ducha wyrażone. Księga 1.
Warszawa: Drukarnia Scholarum Piarum, 1756, 8°.
prowen.: BSM; Konstanty Horynowicz.
opr.: skóra; E. XIX, 228; sygn.: 230373 I.
36. KNAPSKI Grzegorz
Słownik polsko-laciński ... T. 1—2.
Kalisz: drukarnia J.K. Mci Societatis Jesu, 1769, 8°.
prowen.: BSM; MP; opr.: półskórek; E. XIX, 338 podaje inny wariant tego wyd.
sygn.: 220403 I
37. KNAPSKI G.
Thesauri polonolatinograeci ... Tomus tertius.
Cracoviae: Francisci Caesarij, 1632, 4°.
prowen.: BSM; MP; Ex libris Joannis Olpiński;
opr.: zdef., skóra na desce, ślady klamer; E. XIX, 337;
sygn.: 223064 II.
38. KNAPSKI G.
Thesauri polono latino graecis ... Tomus secundus latino germano polonicus ...
Posnaniae: Typis Clari Collegii Societatis Jesu, [1741], 4°.
prowen.: BSM; MP; opr.: płótno; E. XIX, 337;
sygn.: 223057 II.
39. KNIAŻNIN Franciszek Dionizy
Poezye. Tom. 1—3.
Warszawa: Michał Gröll, 1787—1788, 4°.
prowen.: BSM; MP; opr. papier; E. XIX, 342;
sygn.: 220376 I.
40. KOCHANOWSKI Jan
Psalterz Dawidów.
Kraków: A. Piotrkowczyk, 1641, 4°.
prowen.: BSM; opr.: nieopr.; E. XV, 74; Piekarski 60, poz. XXII. 25;
sygn.: 231555 I.
41. Komissye porządkowe cywilno-wojskowe województw, ziem i powiatów w Koronie
oraz sposób dawania rekrutów w Koronie i Wielkim Xięstwie Litewskim.
Warszawa: drukarnia J.K. Mci i Rzeczypospolitey u xx. Scholarum Piarum, 1789, 8°.
prowen.: BSM; MP; opr.: papier; E. XIX, 478;
sygn.: 16590 I.
42. KONARSKI Stanisław
Wiersze wszystkie z lacińskich na polskie przełożone.
Warszawa: drukarnia J.K. Mci i Rzeczypospolitey xx. Scholarum Piarum, 1788, 8°.
prowen.: MP; Z Bibl. J. O. Ludwika z Pocięjów xny Lubomirski[ej] Woj[ewodzin]y
Kiows[kiej]; opr.: papier; E. XX, 12;
sygn.: 220384 I.

43. *Korepudent králowy i zagraniczny*. Tom 1, 3—5.
Warszawa: [b.n.] [b.d.], 1793, 8°.
prowen.: MP; opr.: półpłótno; E. XX, 102;
sygn.: 223066 II.
44. [KRASICKI Ignacy]
Zbiór potrzebniejszych wiadomości porządkiem alfabety ułożonych. Tom 1—2.
Warszawa, Lwów: M. Gröll, 1781, 4°.
prowen.: BSM; opr.: skóra; E. XX, 226; Bibliogr. lwow. 125, poz. 1926;
sygn.: 224073 III.
45. KRZESIMOWSKI Antoni Andrzej
Le chretien voyageur, ...
Augsbourg: aux depens de Christofie Bartl, libraire, 1752, 8°.
prowen.: MP; opr.: papier; E. XXI, 322—323;
sygn.: 220379 I.
46. [LAVEAUX J[] Ch[] de Thiebault]
Życie Fryderyka II króla pruskiego... Tom 1—4.
Kraków: Antoni i Ignacy Gröblowie, 1789—1793, 8°.
prowen.: BSM; MP; opr.: papier; E. XXI, 133;
sygn.: 220382 I.
47. LENGNICH Gottfried
Pacta conventa Augusti III.
Dantisci et Lipsiae: apud Daniel Ludwig Wedel, 1763, 4°.
prowen.: MP; Zentral-Institut für Oberschlesische Landesforschung; Bibliothek des
Zentral-Instituts für Oberschlesische Landesforschung; opr.: pólskórek;
E. XXI, 171; S. 2421.
48. LIGER Louis
La nouvelle maison rustique, ou Economie generale de teus biens de campagne ...
8 edition, ... Tome 1—2.
Paris: chez Savoye, 1762, 4°.
prowen.: BSM; MP; opr.: skóra, złocenia na grzbiecie; Barbier, VI, 555; Quer. V,
304 not. inne wyd.; S. 2419.
49. LUCANUS Marcus Annaeus
Odrodzona w oyczystym jezyku Farsalia, ...
Oliva: Jan Jakub Textor, 1691, 2°.
prowen.: BSM; MP; brak ekslibrisu, Inwentarz, 229—230; opr.: papier; E. XXI, 489
sygn.: 224068 III.
50. MADALIŃSKI Wojciech
Inwentarz constitucyi koronnych od roku ... 1550 aż do roku 1643 uchwalonych ...
Warszawa: Piotr Elert, 1643, 2°.
prowen.: MP; opr.: zdef., skóra; E. XXII, 23;
sygn.: 224082 III.
52. MAITRE (la) de Claville Charles François
Traite du vrai merite de l'homme, ... avec des principes d'education ... 8 edition ...

Tome 1—2.

Amsterdam: aux depens de la Compagnie, 1742, 12°.

prowen. MP; opr.: zdef., skóra; Biogr. Univ. XXIV; Quer. II, 221;

A 11508; S 2351.

52. *Manipulacya powszechna dla cesarsko-krolewskich w Krolestwach Gallicyji y Lodome-ryi szlacheckich sądów pierwszej instrukcyi ułożona.*

Wiedeń: Jan Tomasz de Trattner, 1783, 8°.

prowen.: MP domniemane; opr.: półpiótno; E. XXII, 123; sygn.: 220374 I.

53. MŁODZIANOWSKI Tomasz

Kazania i homilie na niedziele doroczne, także święta uroczystsze... na cztery tomy rozłożone.

Poznań: Collegium Societatis Jesu, 1681, 2°.

prowen.: BSM; MP; Collegii Jaroslaviensi Campo Mariani; opr.: zdef., skóra; E. XXII, 453;

sygn.: 224075 III.

54. NARUSZEWICZ Adam Stanisław

[*Dzieł... tom 1—4*]. T. 1—2 *Liryka*; T. 3 *Sielanki, Satyry, Bayki i Epigrammata*; T. 4 *Tomaczenia rozmaite.*

Warszawa: Drukarnia Nadworna J.K.Mci, 1778, 4°.

prowen.: BSM; MP; opr.: papier; E. XXIII, 46—47;

sygn.: 223061 III.

55. NEUGEBAUER Salomon

Icones et vitae principum ac regum poloniae omnium.

Francofurti ad Moenum: in bibliopolio Jacobi de Zetter, typis Hartmanni Palthenij, 1620, 4°.

prowen.: BSM; opr.: skóra; E. XXIII, 88;

sygn.: 220415 I.

56. OPALIŃSKI Łukasz

Lucae Opalenii ... seu (Anagrammatice) Pauli Naeoceli De officiis libri tres.

Amstelodami: in Bibliopolio Forsteriano... 1668, 12°.

prowen.: MP; A. Podlewski; opr.: pergamin; E. XXIII, 363;

sygn.: 231598 I.

57. OSIŃSKI Ludwik

Zbiór zabawek wierszem. Część pierwsza. Część druga. Sielanki.

Warszawa: wdowa Zawadzka, 1799, 8°.

prowen.: MP; opr.: papier; E. XXIII, 466;

sygn.: 220388 I.

58. OSTROWSKI Teodor

Dzieje y prawo Kościoła polskiego. Tom. 1—3.

Warszawa: drukarnia J.K.Mci i Rzeczypospolitey u xx. Scholarum Piarum, 1793, 8°.

prowen.: BSM; MP; opr.: papier, t. 3 zdef.; E. XXIII, 522;

sygn.: 220381 I.

59. PIASECKI Paweł

Chronica gestorum in Europa singularium.

Cracoviae: F. Caesarij, 1645, 2°.

- prowen.: BSM; MP; Bibliothek des Zentral-Instituts für Oberschlesische Landesforschung; opr.: skóra; E. XXIV, 230;
sygn.: 224069 III.
60. PINELLI Luca
O doskonałości zakonney księgi czwore ...
Kraków: Mikołaj Lob, 1607, 8°.
prowen.: BSM; MP; Katarzyna Kowalewska; opr.: skóra; E. XXIV, 286;
sygn.: 220411 I.
61. PLUTARCH
Les vies des hommes illustres ... Tome 1—2, 4—10, 12—13
Maestricht: chez Jean Edme Dufour et Philippe Roux, 1778, 12°.
prowen.: BSM; MP; Sophia Krosnowska; opr.: papier;
A. 11504; S. 2345.
62. POMPADOUR Jeanne Antoinette Poisson markiza de
Lettres de ... Depuis MDCCLIII jusqu'à MDCCLXII, ... Tome 1—3.
Londres: chez G. Owen et T. Cadell, 1772, 8°.
prowen.: MP; ślad po ekslibrisie; opr.: skóra;
A. 11519; S. 2365.
63. PONIŃSKI Antoni
Sarmatides seu Satyrae...
[b.m.] [b.n.] [b.d.], 1741, 4°.
prowen.: BSM; MP; brak ekslibrisu; wg Inwentarza 232; E. XXV, 52;
sygn.: 220395 I.
64. [POPLAWSKI Antoni]
O rozporządzeniu y wydokonaleniu edukacyi obywatelskiej projekt przeswietney Komissyi Edukacyi Narodowej ... w marcu 1774 podany.
Warszawa: drukarnia J. K. Mci y Rzeczypospolitey, u xx. Scholarum Piarum, 1775, 8°.
prowen.: MP; Ex libris Caroli Łapiński; Hieronim Wilder, Polski Antykwariat Naukowy, Warszawa, Traugutta 8; opr.: papier; E. XXV, 79;
sygn.: 16567 I.
65. POWODOWSKI Hieronim
Christologiae seu sermonum de Christo. Pars prior.
Cracoviae: in Officina Andreae Petricovij, 1602, 4°.
prowen.: BSM; MP; Ex Catalogo librorum P[at]ris Matthiae Jurkiewicz;
opr.: zdef., skóra, tłoczenia; E. XXV, 188;
sygn.: 223063 II.
66. PUENTE Luis de la
Rozmyślania o tajemnicach wiary naszej, żywocie y męce Pana Jezusowej y błogosławionej Maryey Panny, Świętych Bożych, y Ewangeliach przypadających... Na sześć części rozdzielone.
Wilno: Drukarnia Akademicka Societatis Jesu, 1647, 4°.
prowen.: MP; opr.: półskórek; E. nie not. tego wyd.
sygn.: 220417 I.

67. RADLIŃSKI Jakub Paweł
Trophaea immaculatae conceptionis, beatissimae Virginis Mariae.
 Cracoviae: Michaelis Dyaszewski, 1751, 4°.
 proven.: BSM; opr.: zdef., półskórek; E. XXVI, 36;
 sygn.: 223056 II.
68. RADZIWIŁŁ Mikołaj Krzysztof
Peregrynacya albo pielgrzymowanie do Jeruzalem Ziemi Świętej...
 [b.m.]: [b.n.] [b.d.], 1745, 4°.
 proven.: BSM; MP; opr.: papier; E. XXVI, 89;
 sygn.: 220275 I.
69. RADZIWIŁŁOWA Urszula Franciszka
Komedye y tragedye...
 [b.m.]: [b.n.] [b.d.], 1754, 2°.
 proven.: MP; opr.: skóra; E. XXVI, 106;
 sygn.: 225005 IV
70. RAYNAL [Thomas Guillaume François]
Oeuvres de... Tome 1—4.
 Geneve: chez J.L. Pellet, 1784, 8°.
 proven.: MP; opr.: półskórek; A 11509; S. 2349.
71. REIFFENSTUEL Anaklet
Theologia moralis, brevi simulque clara methodo comprehensa...
 Częstochowa: Typis Clari Montis Częstochoviensis, 1730, 2°.
 proven.: BSM; Bibliothecae Domus Varsaviensis Scholarum Piarum propriis
 Sumptibus comparatus 1739;
 opr.: skóra; E. XXVI, 195; Druk. JGCz., 97—98;
 sygn.: 224070 III.
72. SARBIEWSKI Maciej Kazimierz
Lyricorum libri IV.
 Antverpiae: Ex Officina Plantiniana Balthazaris Moreti, 1632, 4°.
 proven.: BSM; MP; Ex libris Erasmi Skrzetelski humaniorum literarum professoris
 Leopoli 1822; Hieronim Wilder, Polski Antykwarjat Naukowy, Warszawa, Trau-
 gutta 8; opr. pergamin; E. XXVII, 127;
 sygn.: 16201 II.
73. [SCHMIDT Frederic Auguste]
*Dzieie krolestwa polskiego krotko lat porządkiem opisane,... przydatkiem panowania
 Augusta III pomnożone.*
 Warszawa: M. Gröll, 1766, 8°.
 proven.: BSM; MP; Z książek Kaz[imierza] Gutowskiego;
 opr.: skóra; E. XXVII, 224;
 sygn.: 220392 I.
74. [SIARCZYŃSKI Franciszek]
Dzień Trzeci Maia, Roku 1791.
 Warszawa: M. Gröll. 1791, 8°.

- prowen.: BSM; MP; Hiernonim Wilder, Polski Antykwariat Naukowy, Warszawa, Traugutta 8; opr.: półpłótno; E. XXVIII, 2;
sygn.: 16571 I.
75. *Sielanki polskie z różnych autorów zebrane, ...*
Warszawa: nakładem Księgarni Gröllowskiej Nadworney J.K. Mci. [Lipsk drukiem Jana Gottloba Immanuela Breitkopfa], 1778, 8°.
prowen.: BSM; MP; opr.: półskórek; E. XXVIII, 19;
sygn.: 220378 I.
76. SIEMEK Kacper
Lacon seu De reipublicae recte instituendae.
Cracoviae: in Officina Matthiae Andreaviensis, 1635, 4°.
prowen.: BSM; MP; Zentral Institut für Oberschlesische Landesforschung; Bibliothek des Zentral Instituts für Oberschlesische Landesforschung; Biblioteka Poturzycka; opr.: półpłótno; E. XXVIII, 23; sygn.: 220413 I.
77. SIKORSKI Marian
Rok odkupienia... dniami Męki Jezusowej wymierzony,...
Lwów: Drukarnia Bracka Świętej Trojcy J.K.M., 1747, 4°.
prowen.: BSM; opr.: papier; E. XXVIII, 92; Bibliogr. lwow. 83, poz. 1264;
sygn.: 220377 I.
78. SKARGA Piotr
Kazania na niedziele y święta całego roku...
Kraków: A. Piotrkowczyk, 1618, 2°.
prowen.: BSM; MP; opr.: skóra, tłoczenia, okucia metalowe, ubytek medalionu; E. XXVIII, 144; sygn.: 224076 III.
79. [SKARGA Piotr]
Upominanie do Ewangelików y do wszystkich spolem nie katolikow...
Kraków: architypografia Łazarzowa, 1592, 4°.
prowen.: BSM; MP; Dupl. Bibl. Xiążąt Czartoryskich w Sieniawie;
opr.: półskórek; E. XXVIII, 155;
sygn.: 220405 I.
80. SKARGA P.
Żywoty świętych Starego y Nowego Zakonu, na każdy dzień przez cały rok.
Tom. 1—2.
Kraków: A. Piotrkowczyk, 1626, 2°.
prowen.: BSM; MP; opr.: skóra; E. XXVIII, 165;
sygn.: 224077 III.
81. SKRZETUSKI Józef Kajetan
Historja polityczna dla szlachetney młodzi zawieraiąca przypadkow znakomitych w dawnych monarchiach... Część 1.
Warszawa: drukarnia J.K.Mci y Rzeczypospolitey u xx. Scholarum Piarum, 1773, 8°.
prowen.: MP; opr.: półpłótno; E. XXVIII, 203;
sygn.: 220400 I.

82. SKRZETUSKI J.K.
Prawidła początkowe nauki obyczajów do pojęcia uczącej się młodzie przystosowane...
 Warszawa: [b.n.] [b.d.], 1793, 8°.

prowen.: BSM; MP; Antoni Szczepański; Edm[und] Starz[ęński];
 opr.: papier; E. XXVIII, 204;
 sygn.: 220385 I.
83. SŁOŃSKI Michał
*Accessoria statut y konstytucye z Czaradzkiego, Ładowskiego y Supplementu...
 Załuskiego biskupa krakowskiego...*
 [Lwów]: Jan Filipowicz, 1758, 8°.

prowen.: MP; opr. skóra; E. XXVIII, 254; Bibliogr. lwow. nie not.
 sygn.: 220406 I.
84. SŁOŃSKI M.
Accessoria statut y konstytucye... [dalej j.w.]
 Lwów: Jan Filipowicz, 1765, 8°.

prowen.: BSM; MP; opr.: zdef., papier.; E. XXVIII, 254; Bibliogr. lwow. 5, poz. 60
 sygn.: 220383 I.
85. STAROWOLSKI Szymon
*Wieniec niewiedniejący przezczystey p[anny] Maryey zamykający w sobie kazania na
 wszystkie iey święta doroczne.*
 Kraków: Franciszek Cezary, 1649, 2°.

prowen.: BSM; MP; opr. półskórek; E. XXIX, 211;
 sygn.: 224074 III.
86. [STASZIC Stanisław]
*Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego... do dzisiejszego stanu Rzeczypospolitey
 Polskiej...*
 [b.m.] : [b.n.] [b.d.], 1785, 8°.

prowen.: MP; opr.: papier; E. XXIX, 220;
 sygn.: 220416 I.
87. SZCZUROWSKI Tymoteusz
*Missya Bielska xx. Bazylianów podająca sposób łatwy do ćwiczenia się w modlitwie
 umysłowej y społeczney, w rozmowach zbawiennych o nauce katechizycznej y o uspo-
 kojeniu sumienia...* Tom. 1. Tom. 2. Missia bielska całoroczna.
 Supraśl: Bazylianie, 1792, 4°.

prowen.: BMS; MP; opr.: płótno; E. XXX, 231;
 sygn.: 223060 II.
88. [TAŃSKI Ignacy]
*Annexa do części pierwszej relacyi w materyi o buntach. Na seymie 1790 roku
 uczynionej.*
 Warszawa: Drukarnia Nowa J.K. Mci, Piotra Zawadzkiego, [1790], 8°.

prowen.: BSK; MP; opr.: półskórek; E. XXXI, 24;
 sygn.: 220390 I.
89. [TASSO Torquatto]
Goffred abo Jeruzalem wyzwolona. Przekładnia Piotra Kochanowskiego...

- Kraków: Franciszek Cezary, 1687, 8°.
 prowen.: BSM; MP; opr.: skóra; E. XXXI, 57;
 sygn.: 220404 I.
90. TRETER Tomasz
De episcopatu et episcopis Ecclesiae Varmiensis. Opus posthumum.
 Cracoviae: Franciszek Cezary, 1685, 2°.
 prowen.: BSM; MP; opr.: papier; E. XXXI, 311;
 sygn.: 224081 III.
91. TROTZ Michał Abraham
Bibliotheca polono-poetica, albo... na polskim Parnasie słyniących poetów wiekuiste prace,.... Tom pierwszy.
 Lipsk: Bernhard, Chrystof Breytkopf, 1728, 8°.
 prowen.: MP; opr.: skóra; S. XXXI, 335;
 sygn.: 220399 I.
92. TROTZ M. A.
Nouveau dictionnaire françois, allemand et polonois, ... Tome second.
 Leipzig: chez Jean Frederic Gleditsch, 1774, 8°.
 prowen.: BSM; MP; opr.: półskórek; E. XXI, 336;
 sygn.: 223068 II.
93. TROTZ M. A.
Nouveau dictionnaire françois, allemand et polonois, ... Troisieme edition. Tome premier.
 Leipzig: Jean Frederic Gleditsch, 1796, 8°.
 prowen.: BSM; MP; opr.: półskórek; E. XXXI, 336;
 sygn.: 223067 II.
94. TROTZ M. A.
Nowy dykcyonarz to iest mownik polsko-niemiecko-francuski z przydatkiem przysłów potocznych, przestroż gramatycznych, lekarskich, matematycznych, fortyfikacyynych, żeglarskich, łowczych i inszym naukom przyzwoitych wyrazow.
 Lipsk: Jan Fryderyk Gledycz, 1764, 8°.
 prowen.: BSM; MP; Paulina i Amalia Małecka;
 opr.: pergamin; E. XXXI, 336; sygn.: 223058 II.
95. *Ustawa Rządowa. Prawo uchwalone dnia 3 Maia, roku 1791.*
 Warszawa: M. Gröll, 1791, 8°.
 prowen.: BSM; Hieronim Wilder, Polski Antykwariat Naukowy, Warszawa, Traugutta 8.
 opr.: papier; E. XXXII, 86; sygn.: 16589 I.
96. VERGILIUS Publius Maro
Księgi wszystkie...
 Warszawa: Krzysztof Bogumił Nicolai, 1754, 4°.
 prowen.: BSM; MP; opr.: półskórek; E. XXXII, 370;
 sygn.: 223059 II.
97. *Vie (La) du general Dumouriez.* T. 1—3.
 Hambourg: chez B.G. Hoffmann, 1795, 8°.
 prowen.: MP; opr.: papier;
 A 11505; S 2348.

98. WOYSZNAROWICZ Kazimierz Jan

Krwawa Chrystusowa winnica albo Kazanie o błogosławionym Jozaphacie Kuncewicu... miane w Żurowicach... 1646 Novembra 12.

Kraków: Franciszek Cezary, 1647, 4°.

prowen.: BSM; MP; Doublet K.K. Univ. Lemberg; C. R. Bibliotheca Universitat. Leopoliensis; opr.: papier; E. XXXIII, 231;

sygn.: 220418 I.

99. [WYRWICZ Karol]

Geografia powszechna czasow terażniejszych albo opisanie krótkie krajów całego świata, ...

Warszawa: Drukarnia J.K.Mci i Rzeczypospolitey in Collegio Societatis Jesu, 1770, 8°.

prowen.: BSM; MP; opr.: skóra; E. XXXIII, 453—454; sygn.: 220408 I.

100. ZAGÓRSKI Szymon

Formulae juridicae inducendis et conficiendis transactionibus accomodatae legibus regni conformes...

Lublin: Typis S. R. M. Collegii Societatis Jesu, 1768, 8°.

prowen.: BSM; MP; opr.: skóra; E. XXXIV, 80;

sygn.: 220402.

MATERIAŁY I SPRAWOZDANIA

BIBLIOGRAFIA BIBLIOTEKI ŚLĄSKIEJ ZA LATA 1986—1993 I UZUPEŁNIENIA

Niniejsza Bibliografia Biblioteki Śląskiej jest kontynuacją opublikowanej w 1988 r. analogicznej Bibliografii za lata 1981—1985*.

Spis czasopism uwzględnionych w Bibliografii Biblioteki Śląskiej za lata 1986—1993 oraz ich skrótów

Dz. śl. — Dziennik Śląski, Katowice
Dz. zach. — Dziennik Zachodni, Katowice
Fundamenty — Fundamenty, Warszawa
Gaz. katow. — Gazeta Wyborcza. Gazeta Katowicka, Warszawa. Katowice
Gaz. krak. — Gazeta Krakowska, Kraków
Gość niedz. — Gość Niedzielny, Katowice
Katow. Inf. kult. — Katowicki Informator Kulturalny, Katowice
Książ. śl. — Książnica Śląska, Katowice
Kultura — Kultura, Warszawa
Kwart. met. — Kwartalnik Metodyczny, Katowice
Nowe Książ. — Nowe Książki, Warszawa
Odgłosy — Odgłosy, Łódź
Opole — Opole, Opole
Pam. teatr. — Pamiętnik Teatralny, Wrocław
Panorama — Panorama, Katowice
Rocz. katow. — Rocznik Katowicki, Katowice
Rzeczpospolita — Rzeczpospolita, Warszawa
Śl. powsz. — Słowo Powszechne, Warszawa
Stud. hist. — Studia Historyczne, Kraków
Sztandar Młod. — Sztandar Młodych, Warszawa
Tak i Nie — Tak i Nie, Katowice
Tryb. Ludu — Trybuna Ludu, Warszawa
Tryb. rob. — Trybuna Robotnicza, Katowice, od 1990 r. zm. tyt.: Trybuna Śląska

Tryb. śl. — Trybuna Śląska, Katowice
Tyg. demokr. — Tygodnik Demokratyczny, Warszawa
Wieczór — Wieczór, Katowice
Zar. śl. — Zaranie Śląskie, Katowice
Zesz. prasozn. — Zeszyty Prasoznawcze, Kraków
Życie lit. — Życie Literackie, Kraków

1986

1. BIBLIOGRAFIA Śląska 1978. Oprac. zespół pod kier. Anny Radziszewskiej. Katowice 1985 Śląski Instytut Naukowy. Biblioteka Śląska.

Rec.: pd, *Zesz. prasozn.* 1986 nr 2 s. 149—150.

2. SPRAWOZDANIE z działalności Biblioteki Śląskiej w 1985 roku. [Katowice 1986] 16° ss. nlb. 2, 49, tab., powiel.

3. AWARIA w Bibliotece Śląskiej. *Dz. zach.* 1986 nr 241 s. 8.

4. BUBIN Stanisław: Niech zgnije Muzeum! Na co choruje „lecznica dusz”? *Dz. zach.* 1986 nr 212 s. 5, il.

Dotyczy m.in. Oddziału Zabytkowego Biblioteki Śląskiej w Cieszynie.

5. (ER): Z księgozbioru ks. [Leopolda] Szersznika. *Gość niedz.* 1986 nr 30 s. 4, 8.
Ze zbiorów Oddziału Zabytkowego Biblioteki Śląskiej w Cieszynie.

6. KUŻNIEWSKI Krzysztof: Potrzeby większe od możliwości. Jak wydatkowano 3,5 mld złotych z Funduszu Rozwoju Kultury woj. katowickiego. *Tryb. rob.* 1986 nr 69 s. 1—2.

Dotyczy m.in. Biblioteki Śląskiej.

7. MACKA Krzysztof: Książka na łańcuchu i inne niezwykłości. W Zbiorach Specjalnych Biblioteki Śląskiej. *Włeczór* 1986 nr 34 s. 1—2, il.

8. MĄRESZ Barbara, SZYDŁOWSKA Mariola: O lwowskich egzemplarzach teatralnych w Bibliotece Śląskiej. *Pam. teatr.* T. 35: 1986 z. 4 s. 516—536, il.

Wystawy

Czasopisma młodzieżowe w zbiorach Biblioteki Śląskiej

9. [CZASOPISMA młodzieżowe w zbiorach Biblioteki Śląskiej]. *Katow. Inf. kult.* 1986 nr 6 s. 39—40.

10. (db): Wystawa czasopism. *Dz. zach.* 1986 nr 111 s. 8, il.

11. KATOWICKA księżnica zorganizowała wystawę „Czasopisma młodzieżowe w zbiorach Biblioteki Śląskiej”. *Tak i Nie* 1986 nr 20 s. 14.

Także: *Tryb. rob.* 1986 nr 103 s. 1—2.

Grafika artystyczna dawna polska i obca w zbiorach Biblioteki Śląskiej

12. (cw): Widoki z przeszłości. *Wieczór* 1986 nr 194 s. 3, il.

13. (ems): Dawna grafika w zbiorach Biblioteki Śląskiej. *Dz. zach.* 1986 nr 239 s. 8.

14. (mb): Grafika dawna polska i obca. Notatnik kulturalny. *Tryb. rob.* 1986 nr 218 s. 5.

15. GRAFIKA dawna polska i obca w zbiorach Biblioteki Śląskiej. Wystawa. *Katow. Inf. kult.* 1986 nr 10 s. 37—38.

Toż: *Tamże* nr 11—12 s. 36—37.

16. KUJAWSKI Ryszard: Potraktowane zbiorowo. *Tak i Nie* 1986 nr 44 s. 7.
— Polem.: Żurawska Maria, Pracka Joanna, *Tamże* nr 49 s. 11.

Kraj Rad — praca i wypoczynek

17. (jj): Kraj Rad — praca i wypoczynek. Wystawa w Galerii Biblioteki Śląskiej. *Dz. zach.* 1986 nr 100 s. 7, il.

Także: *Wieczór* 1986 nr 82 s. 1—2.

Książka polska na Śląsku w latach 1801—1918

18. KRONIKA literacka, naukowa i wydawnicza. *Nowe Książ.* 1986 nr 3 s. 155—158.

19. „KSIĄŻKA polska na Śląsku w latach 1801—1918”. Wystawa. *Katow. Inf. kult.* 1986 nr 3 s. 37—38.

20. WYSTAWA „Książka Polska na Śląsku 1801—1918”. Kronika. *Śl. powsz.* 1986 nr 53 s. 4.

Także: *Życie lit.* 1986 nr 8 s. 15.

Literatura w służbie pokoju

21. (al): „Literatura w służbie pokoju”. Notatnik kulturalny. *Tryb. rob.* 1986 nr 206 s. 3.

22. „LITERATURA w służbie pokoju”. Wystawa w Katowicach. *Rzeczpospolita* 1986 nr 204 s. 1, 5.

23. „LITERATURA w służbie pokoju”. Kronika. *Życie lit.* 1986 nr 37 s. 15.

**Najmniejsze książki świata. Wystawa miniatur
książkowych Zygmunta Szkocnego**

24. (al): Miniatury książkowe, pejzaże i karykatury. Notatnik kulturalny. *Tryb. rob.* 1986 nr 224 s. 3.

25. (kos): Najmniejsze książki świata. *Dz. zach.* 1986 nr 221 s. 8.

**Perugia 1986. Wystawa pedagogów i studentów
Wydziału Grafiki ASP — filia w Katowicach**

26. MICHALSKI Leszek: Potwierdzenie. *Tak i Nie* 1986 nr 8 s. 13, il.

27. (tes): Grafiki studentów i pedagogów. Ciekawa wystawa w Centrum Kultury. *Dz. zach.* 1986 nr 23 s. 1—2, il.

Plany i przewodniki miast śląskich 1945—1985

28. [PLANY i przewodniki miast śląskich 1945—1985]. *Katow. Inf. kult.* 1986 nr 5 s. 40—41.

Świat sportu — wystawa fotograficzna

29. ANDRUSZEWSKA Liliana: Ludzkie oblicze sportu. W Galerii Biblioteki Śląskiej. *Tryb. rob.* 1986 nr 82 s. 3.

Także: *Tamże* nr 73 s. 3.

**Uczymy się języków obcych. Podręczniki, samouczki,
słowniki do nauki języków**

30. WYSTAWA „Uczymy się języków obcych” w Bibliotece Śląskiej. *Dz. zach.* 1986 nr 281 s. 8.

1987

31. REGULAMIN korzystania ze zbiorów Biblioteki Śląskiej w Katowicach. Katowice 1987 8° ss. 16+9.

Zawiera: Aneks do regulaminu korzystania z poszczególnych czytelni.

32. SPRAWOZDANIE z działalności Biblioteki Śląskiej w 1986 roku. [Katowice 1987] 16° ss. nlb. 2, 50, tab., powiel.

33. BRYŃSKI Wincenty: Baza kulturalna Katowic coraz bogatsza. Dla miasta i regionu. *Tryb. rob.* 1987 nr 263 s. 4.

Dotyczy m.in. Biblioteki Śląskiej.

34. CZYPCZAR Jarosław: Z programem ale na uwięzi. Rozm. Barbara Nowicka. W kulturze nie wszystko da się sprowadzić do oczekiwania na dotacje. *Tryb. rob.* 1987 nr 130 s. 5, portr.

Dotyczy m.in. Biblioteki Śląskiej.

35. [DOKTOR] dr Franciszek Szymiczek. [Nekrolog]. *Dz. zach.* 1987 nr 150 s. 7. Pracownik Biblioteki Śląskiej.

36. „DZIENNIK Zachodni” na mikrofilmowej taśmie ... *Dz. zach.* 1987 nr 303 s. 8. Agenda Mikrofilmów Oddziału Zbiorów Specjalnych Biblioteki Śląskiej.

37. GRUDZIEN Waldemar: Bezdome ... woluminy. Na ratunek śląskiej książki. *Dz. zach.* 1987 nr 167 s. 4.

38. PISZCZEK Józef: Bez kompleksów. Rozm. Krzysztof Karwat. *Tak i Nie* 1987 nr 2 s. 3, portr.

Dotyczy m.in. Biblioteki Śląskiej.

Wystawy

Dorobek wydawniczy Kraju Rad w zbiorach Biblioteki Śląskiej

39. DOROBEK wydawniczy Kraju Rad w zbiorach Biblioteki Śląskiej. *Katow. Inf. kult.* 1987 nr 12 s. 50—51.

40. [wł.]: Dorobek wydawniczy Kraju Rad w Bibliotece Śląskiej. *Tryb. rob.* 1987 nr 265 s. 4.

Kalendarze polskie w latach 1801—1918

41. al.: Kalendarze — zwierciadło dawnych upodobań i obyczajów. Zaproszenie do Biblioteki Śląskiej. *Tryb. rob.* 1987 nr 30 s. 5.

42. (al): W Muzeum Górnślaskim [w Bytomiu] — wystawa zabytkowych kalendarzy. Notatnik kulturalny. *Tryb. rob.* 1987 nr 135 s. 3.

43. [ems]: Polskie kalendarze. *Dz. zach.* 1987 nr 133 s. 8.

44. [KK]: Wystawy. Notatnik kulturalny. *Tryb. rob.* 1987 nr 36 s. 3.

45. [KALENDARZE polskie w latach 1801—1918]. *Katow. Inf. kult.* 1987 nr 3 s. 40.

Także: *Rzeczpospolita* 1987 nr 136 s. 1, 5.

Literatura dla dzieci i młodzieży w popularnych seriach wydawniczych

46. [LITERATURA dla dzieci i młodzieży w popularnych seriach wydawniczych]. *Katow. Inf. kult.* 1987 nr 6 s. 36—37.

Malarstwo Alfreda Lenicy

47. [ch]: Alfred Lenica znany i nieznany. *Dz. zach.* 1987 nr 303 s. 1, il.

48. KRÓTKO z regionu. *Wieczór* 1987 nr 254 s. 2.

Malarstwo i rzeźby Ivana Pavla i Ota Bachorika

49. [KP]: Ivan Pavle i Otto [właśc. Oto] Bachorik wystawiają w Katowicach. Młodzi plastycy z Bratysławy. *Wieczór* 1987 nr 29 s. 3, il., portr.

Pejzaż Ziemi Cieszyńskiej

50. [wag]: „Pejzaż Ziemi Cieszyńskiej [w twórczości artystów regionu]”. *Dz. zach.* 1987 nr 134 s. 8, il.

Pokaz Warszawski '86

51. [mars]: Najnowsza plastyka warszawska. Od wczoraj gości w Katowicach. *Dz. zach.* 1987 nr 19 s. 1—2, il.

Renesans i manieryzm na Śląsku

52. BARCZYK Z.: Oblicza renesansu i manieryzmu na Śląsku. Galeria Biblioteki Śląskiej. *Katow. Inf. kult.* 1987 nr 10 s. 28—29, il.

53. KARKOSZKA Janusz: Stulecie wytchnienia. „Oblicza renesansu i manieryzmu na Śląsku”. *Tryb. rob.* 1987 nr 236 s. 4, il.

54. [mb]: Renesans i manieryzm na Śląsku. Notatnik kulturalny. *Tryb. rob.* 1987 nr 241 s. 5.

55. OBLICZA renesansu i manieryzmu na Śląsku. *Katow. Inf. kult.* 1987 nr 9 s. 22—23.

56. PISKOR Stanisław: Gdzieś między gotykiem a barokiem. *Tak i Nie* 1987 nr 43 s. 13, il.

57. PRYNDĄ Krystian: Bez kompleksów niższości. *Wieczór* 1987 nr 222 s. 4.

58. WACH-MALICKA Henryka: Renesansowy portret Śląska. Wielka wystawa od kulis. *Dz. zach.* 1987 nr 223 s. 3—4, il.

Także: *Tamże* nr 224, 230 s. 1—2, *Tryb. rob.* 1987 nr 225 s. 1, 5, nr 226 s. 1, 4, nr 231 s. 1—2.

Robotnicy w sztuce, fotografii i dokumentach

59. [Ko]: Robotnicy w dziełach sztuki. *Wieczór* 1987 nr 86 s. 3.

Rozwój polskiej myśli społeczno-politycznej

60. [al]: Wystawa w Bibliotece Śląskiej. Notatnik kulturalny. *Tryb. rob.* 1987 nr 271 s. 5.

Ruch śpiewaczy na Śląsku

61. [ems]: Śląki ruch śpiewaczy. *Dz. zach.* 1987 nr 232 s. 6.

62. [mb]: Urodzaj wystaw. Notatnik kulturalny. *Tryb. rob.* 1987 nr 229 s. 3.

70-lecie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i 50-lecie Śląskiego Koła SBP

63. [ems]: Bibliotekarskie jubileusze. Śląska księżnica zaprasza. *Dz. zach.* 1987 nr 106 s. 5.

64. [kp]: Wystawa dorobku bibliotekarzy. *Wieczór* 1987 nr 90 s. 3.

65. [SIEDEMDZIESIĘCIOLECIE Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i 50-lecie Śląskiego koła SBP]. *Katow. Inf. kult.* 1987 nr 7/8 s. 40—41.

1988

66. ANTONÓW-NITSCHÉ Irena: Jacek Koraszewski 1908—1969 historyk literatury, bibliotekarz, działacz społeczno-polityczny, organizator życia naukowego, poseł

na Sejm PRL. Katowice 1988 Katowickie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne 8° ss. 15, nlb. 1, il., bibliogr. Sylwetki Działaczy Śląskich pod red. Andrzeja Korneckiego.

Dyrektor Biblioteki Śląskiej.

67. KSIĄŻNICA Śląska. [Niereg.]. Biblioteka Śląska w Katowicach. Przewodn. kol. red. Mirosław Strzoda. Katowice T. 23: 1985/1987 druk 1988 8° ss. 159, tab., bibliogr.

68. SKARBY języka polskiego, zabytki piśmiennictwa i arcydzieła literatury. Informator o wystawie. Biblioteka Śląska. Oprac. U[rszula] Gumuła, D[anuta] Musioł i in. Katowice 1988 8° ss. 11, il.

69. SPRAWOZDANIE z działalności Biblioteki Śląskiej w 1987 roku. [Katowice 1988] 16° ss. nlb. 2, 54, tab., powiel.

70. ANTONÓW-NITSCHKE Irena: Franciszek Szymczek historyk i działacz śląski. *Rocz. katow.* T. 14: 1988 s. 145—149, il., portr., bibliogr.

Pracownik Biblioteki Śląskiej.

71. BRZEŹNIAK Marek: Kultura roku 2000. Projekt bujający w obłokach. *Tryb. rob.* 1988 nr 243 s. 1, 5.

Dotyczy m.in. budowy nowego gmachu Biblioteki Śląskiej.

72. BUBIN Stanisław: Zatopiona biblioteka. Tragedia zabytków piśmiennictwa w Cieszynie. *Dz. zach.* 1988 nr 93 s. 3—4, il.

Oddział Zabytkowy Biblioteki Śląskiej w Cieszynie.

73. [GraP]: Nowe zakupy Biblioteki Śląskiej. Przemówienie M[ichała] Grażyńskiego, dokumenty AK. *Tryb. rob.* 1988 nr 201 s. 4.

74. GUMUŁA Urszula: Z materiałów rękopiśmiennych w zbiorach Biblioteki Śląskiej. Listy Adolfa Fierli do Alfreda Jesionowskiego. *Książ. śl.* T. 23: 1985/1987 druk 1988 s. 151—156.

75. [JO-KO]: Nagroda „Trzech Powstańczych Skrzydeł”. Po raz siódmy. *Katow. Inf. kult.* 1988 nr 7/8 s. 2—3.

Dotyczy m.in. doc. dr. hab. Andrzeja Szefera, dyrektora Biblioteki Śląskiej.

76. JURKIEWICZ Anna: Biblioteka Śląska nie może czekać. Jest w planach czy nie? *Tryb. rob.* 1988 nr 262 s. 3, il.

77. KADZIŃSKI Roman: Język polski i jego kongres. *Śl. powsz.* 1988 nr 241 s. 1, 4.

Dotyczy m.in. Biblioteki Śląskiej.

78. KAGANIEC Małgorzata: Księgozbiór Kreckwitzów w zbiorach Biblioteki Śląskiej. *Książ. śl.* T. 23: 1985/1987 druk 1988 s. 55—76.

79. KNICHOWIECKI Bohdan: Biurokratyczny kaganiec. Bibliotece Śląskiej zakazano gromadzić zagraniczne „silesiaca”. *Tryb. rob.* 1988 nr 268 s. 5.

80. [KP]: Wręczono nagrody im. Celestyna Kwietnia. *Katow. Inf. kult.* 1988 nr 6 s. 2.

Dotyczy m.in. doc. dr. Józefa Mayera, pracownika Biblioteki Śląskiej.

81. KRONIKA ważniejszych wydarzeń [w Bibliotece Śląskiej] w latach 1983—1986. Oprac. Maria Domańska. *Książ. śl.* T. 23: 1985/1987 druk 1988 s. 10—17.

82. KULTURA: osiągnięcia i niedomagania. Uchwała Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Katowicach podjęta na posiedzeniu plenarnym 30 maja 1988 roku. *Tryb. rob.* 1988 nr 127 s. 2.

Dotyczy m.in. Biblioteki Śląskiej.

83. LEBDA-WYBORNY Zygmunt, PAWLIK Andrzej: Śląskie przebudzenie. *Kultura* 1988 nr 32 s. 9, 15, il.

Dotyczy m.in. budowy nowego gmachu Biblioteki Śląskiej.

84. LUBOSZ Bolesław: Powstańcze skrzydła. *Przegląd kulturalny. Opole* 1988 nr 8 s. 26.

Dotyczy m.in. doc. dr. hab. Andrzeja Szefera, dyrektora Biblioteki Śląskiej.

85. MUSIOŁ Danuta: Wystawy ikonograficzne ze zbiorów Biblioteki Śląskiej przygotowane w latach 1984—1986. „Katowice w rysunkach i grafice XIX i XX wieku”. [Wystawa: 15 października — 31 grudnia 1984 r.]. *Książ. śl.* T. 23: 1985/1987 druk 1988 s. 18—28.

86. POLOCZKOWA Barbara: Wiktor Karger — organizator i opiekun zbiorów Oddziału Zabytkowego Biblioteki Śląskiej w Cieszynie. *Książ. śl.* T. 23: 1985/1987 druk 1988 s. 47—54.

87. RADOSZEWSKI R.: Odzyskiwanie pozycji. Plenum KW PZPR [w Katowicach] o kulturze w życiu regionu. *Wieczór* 1988 nr 106 s. 1—2.

Dotyczy m.in. Biblioteki Śląskiej.

88. RECHOWICZ Henryk: Znaczenie mecenatu Konstantego Wolnego i Michała Grażyńskiego dla rozwoju poprzedniczek Biblioteki Śląskiej. *Książ. śl.* T. 23: 1985/1987 druk 1988 s. 36—46.

89. SKOCZA Marek: Bilans w kulturze. Po czterech latach. *Dz.zach.* 1988 nr 114 s. 3.

Dotyczy m.in. budowy nowego gmachu Biblioteki Śląskiej.

90. TAMIOŁA Danuta: Bibliografia Biblioteki Śląskiej 1981—1985 i uzupełnienia za lata 1975—1980. *Książ. śl.* T. 23: 1985/1987 druk 1988 s. 29—35.

91. [tes]: Biblioteki w niebezpieczeństwie. *Dz. zach.* 1988 nr 271 s. 8.

Dotyczy m.in. Biblioteki Śląskiej.

92. [tes]: Kultura na wyboistej drodze. Trudności finansowe i kadrowe. *Dz. zach.* 1988 nr 67 s. 4.

Dotyczy m.in. budowy nowego gmachu Biblioteki Śląskiej.

93. ZAJĄCZKOWSKA Barbara: Pamiątki po Janie Nikodemie Jaraniu w zbiorach Biblioteki Śląskiej w Katowicach. *Książ. śl.* T. 23: 1985/1987 druk 1988 s. 77—85.

94. Taż: Przemówienie okolicznościowe. Materiały z uroczystego spotkania pracowników Biblioteki Śląskiej w Centrum Kultury w Katowicach z okazji 40-lecia Polski Ludowej. *Książ. śl.* T. 23: 1985/1987 druk 1988 s. 6—9.

Wystawy

Blżej teatru. Literatura o teatrze i scenie polskiej

95. [„BLIŻEJ teatru”]. *Katow. Inf. kult.* 1988 nr 10 s. 38—39.

96. [KP]: W Bibliotece Śl[ąskiej]. „Blżej teatru”. *Wieczór* 1988 nr 188 s. 3.

97. KRÓTKO z regionu. *Wieczór* 1988 nr 186 s. 2.

Droga do jedności — 40. rocznica powstania PZPR

98. [JC]: 40. rocznica zjednoczenia ruchu robotniczego. *Tryb. rob.* 1988 nr 295 s. 2.

99. ŚWIADKOWIE tamtych dni. W hołdzie działaczom ruchu robotniczego. *Dz. zach.* 1988 nr 292 s. 1—2, il.

Emil Zegadłowicz 1888—1941

100. [BS]: Wystawa w Bibliotece Śl[ąskiej]. W 100 rocznicę urodzin E. Zegadłowicza. *Wieczór* 1988 nr 80 s. 3.

101. EMIL Zegadłowicz 1888—1941 — wystawa w 100 rocznicę urodzin. *Katow. Inf. kult.* 1988 nr 6 s. 42—43.

102. STRZODA Mirosław: Wspomnienie o pisarzu. *Panorama* 1988 nr 24 s. 31.

Europa w przewodnikach, planach i mapach turystycznych

103. [ems]: Przewodniki i mapy turystyczne Europy. *Dz. zach.* 1988 nr 138 s. 8.
104. „EUROPA w przewodnikach, planach i mapach turystycznych” — wystawa ze zbiorów kartograficznych Biblioteki Śląskiej. *Katow. Inf. kult.* 1988 nr 7/8 s. 38—39.
105. [KP]: Przewodniki, plany i mapy turystyczne. Na wystawie w Bibliotece Śląskiej. *Wieczór* 1988 nr 104 s. 4.

Literatura fantastyczno-naukowa w zbiorach Biblioteki Śląskiej

106. [ems]: Literatura science-fiction w Bibliotece Śląskiej. *Dz. zach.* 1988 nr 52 s. 8.
107. „LITERATURA fantastyczno-naukowa w zbiorach Biblioteki Śląskiej”. *Katow. Inf. kult.* 1988 nr 3 s. 40—41.

Malarstwo Alfreda Lenicy

108. [KP]: Wystawa obrazów Alfreda Lenicy. *Wieczór* 1988 nr 10 s. 4, il.
Także: *Tamże* nr 5 s. 11.

Rzeźby ceramiczne Stanisława Zagajewskiego

109. [RR]: Ceramiczny świat. *Wieczór* 1988 nr 74 s. 4, il.

Skarby języka polskiego, zabytki piśmiennictwa i arcydzieła literatury. Wystawa z okazji II Kongresu Kultury Polskiej

110. [bz]: II Kongres Kultury Języka Polskiego. Katowice 7—9 grudnia. *Tryb. Ludu* 1988 s. 1.
111. [DRUGI] II Kongres Kultury Języka Polskiego rozpoczyna obrady. Zabytki piśmiennictwa ze zbiorów Biblioteki Śląskiej po raz pierwszy eksponowane. *Dz. zach.* 1988 nr 284 s. 1—2, il.
112. JĘDRZEJCZYK Olgierd: „Cały duch, wszystka inteligencja narodu mieści się w jego mowie”. II Kongres Kultury Języka Polskiego w Katowicach. *Gaz. krak.* 1988 nr 287 s. 1, 3.
113. [mars]: Mowa ojczysta rzeczą wszystkich Polaków. Przed II Kongresem Kultury Języka Polskiego. *Dz. zach.* 1988 nr 267 s. 4.

114. [rr]: „Odpowiednie dać rzeczy słowo”. W. Jaruzelski wśród gości II Kongresu Kultury Języka Polskiego. *Wieczór* 1988 nr 238 s. 1—2.

115. SŁAWIŃSKA Irena T.: Słowo i sztuka. *Tryb. rob.* 1988 nr 286 s. 5, il.

Śląsk i Zagłębie Dąbrowskie w pocztówce archiwalnej

116. [ems]: Urok starych pocztówek. *Dz. zach.* 1988 nr 14 s. 8.

117. KRÓTKO z regionu. *Wieczór* 1988 nr 11 s. 2.

118. ŚLĄSK i Zagłębie Dąbrowskie w pocztówce archiwalnej. *Katow. Inf. kult.* 1988 nr 2 s. 42—43.

119. UROK miast w archiwalnej pocztówce. *Tryb. rob.* 1988 nr 10 s. 4.

120. [xa]: Śląsk i Zagłębie na retro-pocztówkach. *Wieczór* 1988 nr 4 s. 7.

U progu niepodległości Polski 1918

121. PAMIĄTKI Legionowe w Bibliotece Śląskiej. *Katow. Inf. kult.* 1988 nr 12 s. 41.

122. W BIBLIOTECIE Śląskiej. [„Polonia Restituta”]. *Tryb. rob.* 1988 nr 263 s. 2.

W.A. Artykow. Pejzaże turkmeńskie. Malarstwo. Młodzi graficy RSFR

123. [mars]: Dwie wystawy radzieckich artystów. W Galerii Biblioteki Śląskiej. *Dz. zach.* 1988 nr 50 s. 8, il.

Wystawa artystycznych opraw książkowych Heleny Karpińskiej i Stanisława Wilczka

124. [CM.AW]: Bogaty dorobek bibliofilów. Z regionu. *Dz. zach.* 1988 nr 276 s. 4.

Także: *Tak i Nie* 1988 nr 52 s. 14, *Wieczór* 1988 nr 235 s. 2.

Wystawa grafiki Karłasa Cyrulisa

125. [W.B.]: Ryga w grafice Karłasa Cyrulisa. Wystawa w Galerii Biblioteki Śląskiej. *Tryb. rob.* 1988 nr 219 s. 4.

Żywotność kultury ludowej na Górnym Śląsku

126. [is]: Górny Śląsk na ludowo. *Tryb. rob.* 1988 nr 243 s. 5.

Także: *Dz. zach.* 1988 nr 271 s. 8.

1989

127. SPRAWOZDANIE z działalności Biblioteki Śląskiej w 1988 roku. [Katowice 1989] 16° ss. nlb. 2, 46, tab., powiel.

128. [BS]: Atrakcyjne starocie. *Wieczór* 1989 nr 24 s. 7.

Nabytki Biblioteki Śląskiej.

129. [ch]: Lepsze czasy dla kultury? Dotacje, inwestycje, działalność merytoryczna. *Dz. zach.* 1989 nr 66 s. 2.

Dotyczy m.in. Biblioteki Śląskiej.

130. GROCHOWSKA-ŚLIMAK Ewa: Cmentarzysko książek? *Tryb. rob.* 1989 nr 285 s. 5.

Biblioteka Śląska.

131. Taż: Więcej kłopotów niż radości. Co dalej z tym „pałacem”? *Tryb. rob.* 1989 nr 262 s. 5, rys.

Dotyczy m.in. Oddziału Zbiorów Specjalnych Biblioteki Śląskiej.

132. GUMUŁA Urszula: Listy Jana Sztaudyngera do Alfreda Jesionowskiego w zbiorach Biblioteki Śląskiej. *Zar.śl.* R. 51: 1988 druk 1989 [z.] 1/2 s. 166—184.

133. JURKIEWICZ Anna: Nowa siedziba Biblioteki Śląskiej. Na razie w projektach. *Tryb. rob.* 1989 nr 164 s. 4, il.

134. [Taż] [jur]: Nowy gmach Biblioteki Śląskiej. *Tryb. rob.* 1989 nr 157 s. 6.

135. KAUFMAN Stefan: Na Śląsku. Budownictwo w międzywojennym dwudziestolecu Polski. [1]. *Fundamenty* 1989 nr 49 s. 5, il.

Dotyczy m.in. Biblioteki Śląskiej.

136. [mb]: Czyż żyje kultura regionu. Uroczyste spotkanie twórców, artystów i dziennikarzy z władzami polityczno-administracyjnymi. *Tryb. rob.* 1989 nr 28 s. 1, il.

Dotyczy m.in. Biblioteki Śląskiej.

137. [RR]: Śląskie forum kultury. Pod auspicjami wojewody. *Wieczór* 1989 nr 24 s. 1—2.

Dotyczy m.in. budowy nowego gmachu Biblioteki Śląskiej.

138. SEMIK Teresa: Biblioteki przepełnione a po książki ... kolejka! *Dz. zach.* 1989 nr 8 s. 3.

139. Taż: Książki na bruk. Głową w mur Biblioteki Śląskiej. *Dz. zach.* 1989 nr 274 s. 3, il.

140. SZEWCZYK Wilhelm: Myszy w bibliotece. Z mojego raptularza. *Dz. zach.* 1989 nr 272 s. 4.

141. [tes]: Alarm dla Biblioteki Śląskiej! Czas skończyć z gadaniem. *Dz. zach.* 1989 nr 269 s. 1—2.

142. WERECKA Małgorzata: Być albo nie być Biblioteki Śląskiej. Kolejna awaria może być katastrofą. *Dz. zach.* 1989 nr 39 s. 3.

143. WILCZ-GRZĘDZIŃSKA Ewa: Czytamy zakazane książki? *Tyg. demokr.* 1989 nr 39 s. 8, il., rys.

Dotyczy m.in. Zarządzenia MKiSz oraz Głównego Urzędu Kontroli Publikacji i Widowisk w sprawie prowadzenia i gromadzenia wydawnictw zagranicznych.

Wystawy

Doc. dr Jacek Koraszewski 1908—1969

144. DOROBEK Jacka Koraszewskiego. *Wieczór* 1989 nr 88 s. 4.

145. PRZYPOMNIENIE Jacka Koraszewskiego. Wystawa w 20 rocznicę śmierci. *Wieczór* 1989 nr 56 s. 3.

146. WYSTAWA dorobku J[acka] Koraszewskiego. *Tryb. rob.* 1989 nr 68 s. 4.

Grzegorz Bialik — malarstwo

147. [isa]: Wystawa malarstwa [Grzegorza Bialika] w Bibliotece Śl[ąskiej]. *Tryb. rob.* 1989 nr 125 s. 6.

Lwów naszej pamięci

148. [ewka]: Lwów naszej pamięci. Wystawa w Bibliotece Śl[ąskiej]. *Tryb. rob.* 1989 nr 280 s. 2.

149. [ts]: Lwów naszej pamięci. Wystawa w Bibliotece Śl[ąskiej]. *Wieczór* 1989 nr 231 s. 3.

150. WIK: Cień miasta. *Tak i Nie* 1989 nr 50 s. 15.

Ekspozycja Towarzystwa Miłośników Lwowa, Oddział w Katowicach.

Maria Dąbrowska 1889—1965

151. [mb]: Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy. Wystawa w stulecie urodzin Marii Dąbrowskiej. *Tryb. rob.* 1989 nr 103 s. 4.

152. [WYSTAWA w 100-lecie urodzin Marii Dąbrowskiej]. *Katow. Inf. kult.* 1989 nr 6 s. 41—42.

Polski czyn zbrojny 1939—1945. W 50. rocznicę agresji hitlerowskiej na Polskę

153. BIBLIOTEKA Śląska zaprasza. *Katow. Inf. kult.* 1989 nr 10 s. 2—3.

Skarby języka polskiego, zabytki piśmiennictwa i arcydzieła literatury.

Wystawa z okazji II Kongresu Kultury Polskiej zorganizowana w 1988 r.

154. [bak]: Duże zainteresowanie wystawą zabytkowej książki. Notatnik kulturalny. *Tryb. rob.* 1989 nr 16 s. 5.

155. [JAK]: „Skarby języka polskiego”. *Odgłosy* 1989 nr 3 s. 8.

156. POLESKI Ryszard: Stare książki. *Tak i Nie* 1989 nr 1 s. 13, il. — Polem.: Gumuła Urszula, Musioł Danuta: O „starych książkach” raz jeszcze. *Tamże* nr 3 s. 11.

157. [tes]: Propozycje kulturalne. *Dz. zach.* 1989 nr 18 s. 7.

Śląski ekslibris w kolekcji Biblioteki Śląskiej

158. EKSLIBRISY regionalne. W Bibliotece Śl[ąskiej]. *Wieczór* 1989 nr 227 s. 3.

159. [ewka]: Wystawa ekslibrisu w Bibliotece Śląskiej. Aktualności kulturalne. *Tryb. rob.* 1989 nr 272 s. 3.

160. STRZODA Mirosław: Ekslibris śląski. *Panorama* 1989 nr 47 s. 31.

161. [tz]: Wystawa śląskich ekslibrisów. *Tryb. rob.* 1989 nr 270 s. 4.

Wystawa plakatu ZSRR

162. bk: Ekspresem po kraju. *Sztandar Młod.* 1989 nr 24 s. 2.

163. [ES]: W krzywym zwierciadle plakatu. Kontrowersyjna wystawa już u nas. *Wieczór* 1989 nr 23 s. 1, il.

164. [r]: Pieriestrojka na plakatach. W Bibliotece Śląskiej. *Wieczór* 1989 nr 107 s. 2.

165. [wit]: Wystawa plakatów w Bibliotece Śl[ąskiej]. *Tryb. rob.* 1989 nr 129 s. 2.

1990

166. BIBLIOGRAFIA Śląska 1979. Oprac. zespół pod kier. Anny Radziszewskiej. Opisy: Teresa Bątkiewicz, Maria Czesława Janota i in. Indeks alfab.: M.C. Janota, Elżbieta Jastrzębska. Indeks przedmiot.: T. Bątkiewicz, Teresa Snopek. Katowice 1990 8° ss. XIX, 339. Śląski Instytut Naukowy. Biblioteka Śląska.

167. SPRAWOZDANIE z działalności Biblioteki Śląskiej w 1989 roku. Katowice 1990 16° ss. nlb. 2, 41, tab., powiel.

168. ATRAKCJA dla bukinistów. Targi Książki Używanej [w Bibliotece Śląskiej]. *Dz. zach.* 1990 nr 77 s. 2.

Także: *Tamże* nr 51 s. 1.

169. BASTER Marek: 98 procent bezsilności. *Tak i Nie* 1990 nr 8 s. 9, il. Biblioteka Śląska.

170. BIBLIOTECE Śląskiej na ratunek. *Dz. zach.* 1990 nr 82 s. 8. * NA ratunek Bibliotece Śląskiej. *Gość niedz.* 1990 nr 19 s. 9. * (tes): Czas Biblioteki Śląskiej. Powstał Społeczny Komitet Pomocy [Bibliotece Śląskiej]. *Dz. zach.* 1990 nr 85 s. 2.

171. BIBLIOTEKA Śląska w potrzebie. *Tryb. rob.* 1990 nr 53 s. 4.

172. (ch): Amerykański gość. *Dz. zach.* 1990 nr 208 s. 8.

Dr Larry B. Parker, dyrektor Biblioteki Kongresu USA, z wizytą w Bibliotece Śląskiej.

173. (CO): Gmach po KW. *Wieczór* 1990 nr 28 s. 2. * (gp): Zakończenie okupacji budynku KW PZPR w Katowicach. *Tryb. rob.* 1990 nr 15 s. 1. * (mars): Co dalej z Biblioteką Śląską? Protesty i propozycje. *Dz. zach.* 1990 nr 39 s. 5. * (rm): Zakończono okupację budynku KW PZPR. Kolejne rozmowy w przyszłym tygodniu. *Tamże* nr 14 s. 5. * ROZMOWY w sprawie budynku KW PZPR. Katowice. *Tryb. rob.* 1990 nr 14 s. 1—2. * (sez): Okupacja budynku KW PZPR w Katowicach. Deklarowana wola demokracji jest fikcją *Tryb. Ludu* 1990 nr 14 s. 2. * TRWA okupacja KW PZPR w Katowicach. Powołano komisję mieszaną. *Dz. zach.* 1990 nr 13 s. 1—2. * (wj): Komitet dla uniwersytetu. Komisja mieszana zakończyła prace. *Tryb. rob.* 1990 nr 45 s. 1.

174. (ems): Księgozbiór Bolka. Dar dla Biblioteki Śląskiej. *Dz. zach.* 1990 nr 142 s. 1—2. * (wp): Księgozbiór red. [Bolesława] Surówki dla Biblioteki Śląskiej. *Tamże* nr 134 s. 1.

175. (is. now): Morze potrzeb — sakiewka uboga. Minister Izabella Cywińska na śląskim poligonie kulturalnym. *Tryb. rob.* 1990 nr 113 s. 1, 3, il.

Dotyczy m.in. Biblioteki Śląskiej.

176. JARECKI Jurand: Trzymać ministra za portfel. Rozm. Anna Jurkiewicz. *Tryb. rob.* 1990 nr 132 s. 5, rys.

Biblioteka Śląska — projekt nowego gmachu.

177. (kos): Katowice bliżej Europy. *Dz. zach.* 1990 nr 143 s. 8.

Centrum Dokumentacji Europejskiej.

178. (KP): Dokumenty życia społecznego [w Bibliotece Śląskiej]. *Wieczór* 1990 nr 50 s. 3.

179. (KP): Rękopisy sławnych kompozytorów. W Bibliotece Śl[ąskiej]. *Wieczór* 1990 nr 56 s. 3.

180. [NEKROLOG]. Dr Mirosław Strzoda. *Dz. zach.* 1990 nr 86 s. 6. * [NEKROLOG]. Mirosław Strzoda. *Tamże* nr 86, s. 6. * ZMARŁ dr Mirosław Strzoda. *Tamże* nr 86 s. 2.

Dyrektor Biblioteki Śląskiej.

181. [NEKROLOG]. Prof. dr hab. Andrzej Szefer. *Dz. zach.* 1990 nr 194 s. 6.
* [NEKROLOG]. Prof. dr hab. Andrzej Szefer. *Tryb. śl.* 1990 nr 232 s. 2.

Dyrektor Biblioteki Śląskiej.

182. NIE dopuścić do zawału w kulturze. Kierownictwo MKiS [Ministerstwa Kultury i Sztuki] z wizytą w Katowickiem. Rajd po piwnicach Z ostrożnym optymizmem o możliwościach finansowych. Wiele będzie mógł zdziałać samorząd. *Dz. zach.* 1990 nr 95 s. 1—2, il.

183. PIETRUCHA Jerzy, BROŻEK Andrzej: Pamiętać o potrzebach Biblioteki Śląskiej! *Dz. zach.* 1990 nr 48 s. 4.

184. PRACOWNICY Biblioteki Śląskiej protestują. *Dz. zach.* 1990 nr 47 s. 2.

185. SAFT Ilona: Ciut więcej na kulturę. *Tryb. śl.* 1990 nr 231 s. 3.

Także: *Wieczór* 1990 nr 191 s. 3.

Dotyczy m.in. Biblioteki Śląskiej.

186. Taż: Książnica. Może tym razem się uda. *Tryb. śl.* 1990 nr 249 s. 3, il.

187. SŁAWIŃSKA Irena T.: Biblioteka [Śląska] ważniejsza od Filharmonii. *Tryb. rob.* 1990 nr 102 s. 1, 7.

188. WOJNOWSKA Ewa: Czy filologia wróci do Katowic? Czekamy na decyzję centralnej komisji. *Wieczór* 1990 nr 53 s. 5.

Dotyczy m.in. trudności lokalowych Biblioteki Śląskiej.

Wystawy

Czasopisma kobiece XIX—XX wieku

189. GROCHOWSKA-ŚLIMAK Ewa: Wystawa czasopism kobiecych. *Tryb. rob.* 1990 nr 48 s. 3.

190. KRÓTKO z regionu. *Wieczór* 1990 nr 38 s. 2.

191. SZAFRAŃSKI Eryk: Pisma dla dam. Na dawnym rynku wydawniczym. *Wieczór* 1990 nr 78 s. 4.

192. ZAWISZA Joanna, SKUPIEN Barbara: Od „Merkuriusza” do „Kobietek”. *Panorama* 1990 nr 8 s. 31.

Heraldyka w zbiorach Biblioteki Śląskiej

193. (BS): Zapraszamy. *Wieczór* 1990 nr 194 s. 11.

194. COŚ dla hobbistów. *Wieczór* 1990 nr 185 s. 3.

195. (kp): Wystawa herbów. *Wieczór* 1990 nr 190 s. 3.

196. (Mp): Herby w [Bibliotece] „Śląskiej”. *Tryb. śl.* 1990 nr 219 s. 4.

197. (w): Herby i herbarze. *Dz. zach.* 1990 nr 183 s. 8.

Ochrona przyrody i środowiska człowieka

198. (kp): Kto obroni przyrodę? *Wieczór* 1990 nr 176 s. 3.

199. (mat): Przyroda nie obroni się sama... *Tryb. śl.* 1990 nr 213 s. 4.

200. (w): Uzbrojeni w wiedzę o środowisku. *Dz. zach.* 1990 nr 176 s. 8.

201. ZAJĄCZKOWSKA Barbara: Ochrona przyrody i środowiska człowieka. *Panorama* 1990 nr 38 s. 31.

Plastyka śląska w Dokumentach Życia Społecznego

202. DOKUMENTY i życie. *Panorama* 1990 nr 12 s. 31.

Wojewoda śląski dr Michał Grażyński

203. GROCHOWSKA-[ŚLIMAK] Ewa: Wojewoda [Michał Tadeusz] Grażyński w Bibliotece Śląskiej. *Tryb. rob.* 1990 nr 106 s. 3.

204. ŚLĄSKI wojewoda. *Panorama* 1990 nr 20 s. 31.

1991

205. BIBLIOGRAFIA Śląska 1980. Oprac. zesp. pod kier. Anny Radziszewskiej. Opisy: Teresa Bątkiewicz, Maria Czesława Janota i in. Indeks alfab.: Elżbieta Jastrzębska, Jadwiga Kocój. Indeks przedmiot.: T. Bątkiewicz, Teresa Roszkowska. Katowice 1991 8° ss. XVIII, 328. Śląski Instytut Naukowy. Biblioteka Śląska.

206. BIBLIOTEKA Śląska. [Folder]. Tekst: Barbara Zajączkowska, Jan Malicki. [Katowice 1991] ARAR 8° ss. nlb. 12, il., pl., rys.

207. DZIEŁO Sejmu Czteroletniego. W dwusetną rocznicę Konstytucji 3 Maja. Informator o wystawie. Biblioteka Śląska. Oprac. Urszula Gumuła, Danuta Musioł. Katowice 1991 8° ss. nlb. 7, il.

208. SPRAWOZDANIE z działalności Biblioteki Śląskiej w 1990 roku. Katowice 1991 16° ss. nlb. 2, 47, tab., powiel.

209. APEL o pomoc dla Biblioteki Śląskiej. *Tryb. śl.* 1991 nr 71 s. 3.

210. BATOWSKI Henryk: Zmarł Andrzej Szefer (1 XI 1930 — 3 X 1990). *Stud. hist.* R. 34: 1991 z. 4 s. 667.
Dyrektor Biblioteki Śląskiej.

211. BIBLIOTEKA najważniejsza. *Tryb. śl.* 1991 nr 127 s. 7.

212. (ch): [Firma] ABI dla Biblioteki Ś[ląskiej]. *Dz. zach.* 1991 nr 154 s. 2.

213. CZUBALINA Marianna, GUMUŁA Urszula: Listy Ludwika Łakomego do Alfreda Jesionowskiego. *Zar. śl.* R. 53: 1990 druk 1991 z. 1/2 s. 134—143.

Zc zbiorów Biblioteki Śląskiej.

214. GUMUŁA Urszula: Nowe materiały do Arki Bożka w Bibliotece Śląskiej. W: *Śląskie miscellanea*. Literatura. Folklor. T. 3. Pod. red. Jana Malickiego i Krystyny Heskowej-Kwaśniewicz. Wrocław 1991 s. 67—75.

215. HESKA-KWAŚNIEWICZ Krystyna: O śląskim Estreicherze — Ludwiku Brożku. *Gość niedz.* 1991 nr 47 s. 8, il.

Pracownik Biblioteki Śląskiej.

216. (JK): Priorytet równy Narodowej. Wiceminister kultury i sztuki prof. Andrzej Rottermund o budowie Biblioteki Śląskiej. *Tryb. śl.* 1991 nr 121 s. 1—2. * (tes): Najpierw Biblioteka Śląska! *Dz. zach.* 1991 nr 102 s. 2.

217. JURKIEWICZ Anna: Budowę czas zacząć *Tryb. śl.* 1991 nr 146 s. 5, il.

218. Taż: Trzech na wiatraki? Budowa Biblioteki Śląskiej jeszcze w tym roku. *Tryb. śl.* 1991 nr 27 s. 5.

219. (mars): [Biblioteka] „Śląska” to nasza rzecz. *Dz. zach.* 1991 nr 88 s. 5.

220. (mars): Personalia. *Dz. zach.* 1991 nr 125 s. 2.

Prof. dr hab. Jan Malicki, dyrektor Biblioteki Śląskiej.

221. (mis): Biblioteka ma sponsora. *Tryb. śl.* 1991 nr 185 s. 6.

Firma ABI.

222. (now): Ruszyli! Pierwsze wykopy pod gmach Biblioteki Śląskiej. *Tryb. śl.* 1991 nr 204 s. 3, il.

223. (pow): Zalewanie białych kruków. *Tryb. śl.* 1991 nr 108 s. 3.

Biblioteka Śląska.

224. PUSTUŁKA Witold, STELMASZCZYK Ryszard, WOSZKOWSKA Marioła: Sprint premiera po regionie. *Tryb. śl.* 1991 nr 246 s. 1—2, il. * (SJ): „Szychta” premiera. Jan Krzysztof Bielecki na Śląsku. *Dz. zach.* 1991 nr 207 s. 1—2, il.

Także: *Gość niedz.* 1991 nr 45 s. 5, *Panorama* 1991 nr 44 s. 2.

Wmurowanie aktu erekcyjnego pod nowy gmach Biblioteki Śląskiej.

225. SAFT Ilona: Uzdrawianie książek. *Tryb. śl.* 1991 nr 150 s. 3.

226. [SPOŁECZNY Komitet Pomocy Bibliotece Śląskiej]. *Gość niedz.* 1991 nr 13 s. 5.

227. WACH-MALICKA Henryka: Papierowe skarby. *Dz. zach.* 1991 nr 154 s. 3—4, il.

Oddział Zbiorów Specjalnych Biblioteki Śląskiej.

Wystawy

Dawny Lwów w zbiorach ikonograficznych i kartograficznych Biblioteki Śląskiej

228. DAWNY Lwów na zdjęciach i planach. *Tryb. śl.* 1991 nr 56 s. 4.

229. DEREN Ewa: Dawny Lwów. *Panorama* 1991 nr 15 s. 31.

230. (ems): Dawny Lwów. *Dz. zach.* 1991 nr 36 s. 8.

231. (isa): Lwowskie wspomnienia. *Tryb. śl.* 1991 nr 48 s. 3.

232. (w): Kawałek Lwowa. *Dz. zach.* 1991 nr 59 s. 4.

Dzieło Sejmu Czteroletniego.

W dwusetną rocznicę Konstytucji 3 Maja

233. (ems): 3 Maja w zbiorach Biblioteki Śląskiej. *Dz. zach.* 1991 nr 93 s. 8.

234. (ewka): Konstytucja Majowa w Bibliotece Śląskiej. *Tryb. śl.* 1991 nr 115 s. 3.

Gustaw Morcinek 1891—1963.

W setną rocznicę urodzin

235. (ewka): Wspomnienia o Morcinku. *Tryb. śl.* 1991 nr 82 s. 3.

Odra i Nadodrze w zbiorach Biblioteki Śląskiej

236. (mars): Wzdłuż Odry. *Dz. zach.* 1991 nr 201 s. 5, il.

Także: *Tryb. śl.* 1991 nr 245 s. 8.

1992

237. CZERWIEC 1922 roku na Śląsku. Katalog wystawy. Oprac. Irena Nitsche. Katowice 1992 Biblioteka Śląska 16° ss. nlb. 34, il., portr.

238. KATALOG wystawy. „Odra i Nadodrze w zbiorach Biblioteki Śląskiej”. Oprac. Irena Nitsche, Magdalena Skóra. Katowice 1992 Biblioteka Śląska 8° ss. 79, nlb. 1.

239. NAJCENNIJSZE zabytki rękopiśmiennicze i drukowane w zbiorach specjalnych Biblioteki Śląskiej. Informator o wystawie. Oprac. Urszula Gumuła, Danuta Musioł. Katowice 1992 Biblioteka Śląska 8° ss. 8, il.

240. PROJEKTY ekslibrisów Biblioteki Śląskiej z lat 1934—1984. Wybór i oprac. Danuta Musioł. Proj. graf. Joanna Chwoła. Katowice 1992 Wydawnictwo Opty-Press 16° k. nlb. 33 w obwol.

241. RECHOWICZ Henryk: Poprzedniczki Biblioteki Śląskiej i ich rola w życiu umysłowym województwa śląskiego. Katowice 1992 Śląski Instytut Naukowy 8° ss. 212.

242. SPRAWOZDANIE z działalności Biblioteki Śląskiej w 1991 roku. Katowice 1992 16° ss. nlb. 2, 42, tab., powiel.

243. WSZECHNICA Górnośląska. [T.] 6: Oblicza literackie Śląska. Pod red. Jana Malickiego. Katowice 1992 Biblioteka Śląska 8° ss. 191, bibliogr. Związek Górnośląski. Śląskie Towarzystwo Naukowliterackie.

244. ALEKSANDROWICZ Piotr: Rozrzucane pieniądze. Budżet 1993 — inwestycje centralne. *Rzeczpospolita. Ekonomia i Rynek* 1992 nr 286 s. nlb. 2, tab.

Dotyczy m.in. Biblioteki Śląskiej.

245. (ch): Biblioteka Śląska. *Dz. zach.* 1992 nr 32 s. 4, rys.

246. CHMIEŁOWSKA Katarzyna: Philip Morris na ratunek? *Panorama* 1992 nr 8 s. 16—17, il.

247. CZECH Wojciech: Poczuć się gospodarzami. Rozm. Paweł Wieczorek. *Gość niedz.* 1992 nr 18 s. 7, portr.

Dotyczy m.in. Biblioteki Śląskiej.

248. [DWA] 2 mld na bibliotekę [Śląską] ... *Gaz. katow.* 1992 nr 23 s. 1.

249. (ems): Nadzieja „białych kruków”. *Dz. zach.* 1992 nr 19 s. 12.

250. (ew): Za 44 lata. *Gaz. katow.* 1992 nr 135 s. 1.

251. (ewka): Donosy personalne. *Tryb. śl.* 1992 nr 26 s. 2.

Prof. dr hab. Jan Malicki, dyrektor Biblioteki Śląskiej.

252. (JM): Kto pomoże Bibliotece [Śląskiej]? *Gaz. katow.* 1992 nr 43 s. 1.

253. KARWAT Krzysztof: Kultura w „dołku”. *Dz. śl.* 1992 nr 169 s. 4, rys.

Dotyczy m.in. Biblioteki Śląskiej.

254. MALICKI Jan: Jesteśmy w czołówce. Rozm. Marcin Twaróg. Za 40 mld zł na EXPO '92 mogliśmy mieć nowy gmach Biblioteki Śląskiej. *Dz. śl.* 1992 nr 145 s. 6.

255. (mb): Biblioteka Śląska. Fundament i ... co dalej. *Tryb. śl.* 1992 nr 43 s. 2.
256. OBARA Joanna: Podzielić się z innymi. *Dz. zach.* 1992 nr 25 s. 6.
Dary dla Biblioteki Śląskiej.
257. (ów): Pomóc bibliotece. *Dz. zach.* 1992 nr 112 s. 2.
258. PIAŚCIK Aleksandra: Biblioteka za 60 lat? *Dz. śl.* 1992 nr 118 s. 1.
259. Taż: Gina książki. *Dz. śl.* 1992 nr 170 s. 4.
Dotyczy m.in. Biblioteki Śląskiej.
260. (pow): Kwesta na [Bibliotekę] „Śląską”. *Dz. zach.* 1992 nr 36 s. 2.
261. SADŁOWSKA Małgorzata: Obyś budował bibliotekę. *Dz. zach.* 1992 nr 10 s. 5, il.
262. SEMIK Teresa: Dziesiątkowane zbiory [Biblioteki Śląskiej]. *Dz. zach.* 1992 nr 35 s. 5.
263. SKÓRCZYŃSKA Joanna: Siedemdziesiątka. *Dz. zach.* 1992 nr 231 s. 5.
Biblioteka Śląska.
264. ŚLĄSCY badacze literatury. *Gaz. katow.* 1992 nr 243 s. 2.
Śląskie Towarzystwo Naukowe z siedzibą w Bibliotece Śląskiej.
265. (tes): Dar [Janiny i Kazimierza Smogorzewskich] z Londynu. *Dz. zach.* 1992 nr 147 s. 2.
266. (tes): Komeński przypomniany. *Dz. zach.* 1992 nr 247 s. 2.
400 rocznica urodzin Jana Amosa Komeńskiego. — Kolokwium polsko-czesko-słowackie zorganizowane [16 XII] przez Uniwersytet Śląski, Uniwersytet w Ostrawie, Bibliotekę Śląską i Górnośląski Oddział Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”.
267. (tes): Rośnie księżnica. *Dz. zach.* 1992 nr 150 s. 10, il.
Budowa Biblioteki Śląskiej.
268. (wok): Nowy gmach za 44 lata? Biblioteka Śląska. *Tryb. śl.* 1992 nr 133 s. 2.
269. WOSZKOWSKA Mariola: Biblioteka pod chmurką. Przez 44 lata. *Tryb. śl.* 1992 nr 270 s. 6, il.
270. ZWOŹNIAKOWA Renata: Pomóżmy Bibliotece Śląskiej. *Gość niedz.* 1992 nr 10 s. 12, il.

Wystawy

Ameryka, Ameryka ...

271. AMERYKA w Bibliotece Śląskiej. *Tryb. śl.* 1992 nr 209 s. 5.

Czerwiec 1922 roku na Górnym Śląsku

272. (CM): 70 lat w Macierzy. *Dz. zach.* 1992 nr 112 s. 12.

273. ŚLĄSK 1922 w książkach. *Gaz. katow.* 1992 nr 283 s. 3.

Ekslibris polski w zbiorach Biblioteki Śląskiej

274. (mb): Ekslibrisy Biblioteki Śląskiej. *Tryb. śl.* 1992 nr 47 s. 5.

275. (tes): Perełki grafiki. *Dz. zach.* 1992 nr 40 s. 6, il.

Kultura średniowieczna Słowian południowych

276. „KULTURA średniowieczna Słowian Południowych”. *Dz. śl.* 1992 nr 78 s. 2.

277. (wok): Kultura Słowian. Kronika kulturalna. *Tryb. śl.* 1992 nr 95 s. 5.

Maria Konopnicka 1842—1910

278. JUBILEUSZOWA ekspozycja. Kronika kulturalna. *Tryb. śl.* 1992 nr 105 s. 5.

279. (tes): Konopnicka przypomniana. *Dz. zach.* 1992 nr 93 s. 5.

Masonica w zbiorach Biblioteki Śląskiej

280. (isa): Masonica w [Bibliotece] Śląskiej. *Tryb. śl.* 1992 nr 115 s. 5.

Miniatury wydawnicze na przestrzeni dziejów

281. ELZEWIRY i rękopisy. Kronika kulturalna. *Tryb. śl.* 1992 nr 275 s. 5.

282. KSIĄŻKOWE miniatury. *Gaz. katow.* 1992 nr 274 s. 2.

283. [WACH-MALICKA Henryka] (HW-M): Elzewiry i inne. *Dz. zach.* 1992 nr 229 s. 5.

284. (x): Z lupą do biblioteki. *Dz. śl.* 1992 nr 169 s. 6.

**Najcenniejsze zabytki rękopiśmiennicze i drukowane
w zbiorach specjalnych Biblioteki Śląskiej**

285. (DLC): Skarby Biblioteki Śląskiej. *Gaz. katow.* 1992 nr 277 s. 2, il.

286. (tes): Przemówiły wieki. *Dz. zach.* 1992 nr 230 s. 2.

**Pamięci Wilhelma Szewczyka.
W pierwszą rocznicę śmierci**

287. (tes): Znał Śląsk jak nikt. *Dz. zach.* 1992 nr 112 s. 2.

1993

288. KSIĄŻNICA Śląska. [Niereg.]. Biblioteka Śląska w Katowicach. Przewodn. kol. red. Jan Malicki. Katowice T. 24: 1988/1993 8° ss. 150, nlb. 1, bibliogr.

289. MUSIOŁ Ludwik, SZYMANKIEWICZ Hubert: Paniowy. Monografia historyczna miejscowości, kościoła i parafii. Red. Andrzej Burzyński. Katowice 1993 Biblioteka Śląska 8° ss. 117, tab., bibliogr.

290. PRZEMSA-ZIELIŃSKI Jan: Księga wrześnieowej chwały Pułków Śląskich. T. 2. Katowice—Sosnowiec 1993 Biblioteka Śląska. Sosnowiecka Oficyna Wydawniczo-Autorska „Sowa-Press” 8° ss. 224, rys.

291. SPRAWOZDANIE z działalności Biblioteki Śląskiej w 1992 roku. Katowice 1993 16° ss. nlb. 2, 56, tab., powiel.

292. WOJCIECH Korfanty. Rozprawy i szkice historyczno-literackie. Praca zbior. pod red. Dariusza Rotta i Eugeniusza Skorwidera. Katowice 1993 Biblioteka Śląska. Sosnowiecka Oficyna Wydawniczo-Autorska „Sowa-Press” 8° ss. 60, bibliogr. Pałac Młodzieży w Katowicach. Śląskie Towarzystwo Naukowoliterackie.

293. (Ak): Mokre biblioteki. *Tryb. śl.* 1993 nr 145 s. 4.

294. BROŻEK Andrzej: Ocalić „Bibliografię Śląską”. *Dz. zach.* 1993 nr 135 s. 6. Wydawnictwo Biblioteki Śląskiej.

295. CIUS Grzegorz: Pustka bibliotek. *Dz. zach.* 1993 nr 50 s. 2.

Dotyczy m. in. trudności finansowych Biblioteki Śląskiej.

296. CZECH Wojciech: Nawet najmniejsza dróżka nie podlega wojewodzie. Rozm. Albina Stefańska, Andrzej Stefański. *Gaz. katow.* 1993 nr 77 s. 3, portr. * (tes): Biblioteka nie wzięła. *Dz. zach.* 1993 nr 63 s. 2.

Także: *Dz. zach.* 1993 nr 78 s. 3.

Dotyczy m. in. podziału Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska.

297. (DLC): Pomoc Bibliotece. *Gaz. katow.* 1993 nr 70 s. 3.

Spółeczny Komitet Pomocy Bibliotece Śląskiej.

298. DOKUMENTY emigrantów [w zbiorach Biblioteki Śląskiej]. *Gaz. katow.* 1993 nr 114 s. 3.

299. FAZAN Mirosław: Potrzebna jak czyste powietrze. *Dz. zach.* 1993 nr 150 s. 6. „Bibliografia Śląska”. Wydawnictwo Biblioteki Śląskiej.

300. GOMUŁA [właśc. GUMUŁA] Urszula, MUSIOŁ Danuta: Świat podług Schedla. *Dz. zach.* 1993 nr 219 s. 6, il.

Ze zbiorów Biblioteki Śląskiej.

301. [GUMUŁA Urszula, MUSIOŁ Danuta] (UG, DM): Księga łańcuchowa. *Dz. zach.* 1993 nr 238 s. 8, il.

Ze zbiorów Biblioteki Śląskiej.

302. GUMUŁA Urszula: O księgozbiorze Lubomirskich z Niezdowa i Sanguszków z Gumnisk w zbiorach Biblioteki Śląskiej. *Księż. śl.* T. 24: 1988/1993 s. 59—86.

303. (hSz): Białe kruki do wzięcia. *Dz. zach.* 1993 nr 170 s. 7.

304. KONOPELSKA Wiesława: Książka ginie tylko raz. Dar „Zachęty” dla tonącej księżnicy. *Dz. śl.* 1993 nr 125 s. 4, il.

305. KUŹNIK Grażyna: Służebnica. *Dz. zach.* 1993 nr 235 s. 8.

Biblioteka Śląska.

306. LUBINA-CIPIŃSKA Danuta: Macierz zamiast Centrum. Centrum Kultury w Katowicach. *Gaz. katow.* 1993 nr 97 s. 2.

Dotyczy m. in. Biblioteki Śląskiej.

307. MALICKI Jan: Ciężkie lata. Czekać na sponsora. *Panorama* 1993 nr 18 s. 16—17, il.

308. Tenże: Przede mną też stoi szansa. Rozm. Danuta Lubina-Cipińska. Rozmowa z prof. dr. hab. ... dyrektorem Biblioteki Śląskiej. *Gaz. katow.* 1993 nr 25 s. 4, portr.

309. MARESZ Barbara, SZYDŁOWSKA Mariola: Zbiór lwowskich egzemplarzy teatralnych w Bibliotece Śląskiej. *Książ. śl.* T. 24: 1988/1993 s. 107—121.

310. (mars): Biblioteka w górę. *Dz. zach.* 1993 nr 165 s. 7.

311. (mars): Gest. *Dz. zach.* 1993 nr 92 s. 1.

Zbiór materiałów Kajetana Grzeleckiego.

312. (mars): „Górnśląski Canaletto”. *Dz. zach.* 1993 nr 69 s. 12.

Dotyczy m. in. zbiorów Biblioteki Śląskiej.

313. (mars): Starodruki pod wodą. *Dz. zach.* 1993 nr 121 s. 2, il.

Oddział Zbiorów Specjalnych Biblioteki Śląskiej.

314. (MaS): Nie mamy Rockefellera. *Biblioteka Śląska. Gaz. katow.* 1993 nr 77 s. 2.

Dotyczy budowy nowego gmachu Biblioteki Śląskiej.

315. MIĘDZY bielą a czernią. Wypow. Marek Łabno. *Dz. zach.* 1993 nr 253 s. 7.

316. NITSCHKE Irena: Bibliografia przedmiotowa Józefa Lompy. W: *Wszechnica górnośląska*. T. 9: Józef Lompa dla Śląska i dla Polski. Katowice 1993 s. 127—158.

Na podstawie zbiorów Biblioteki Śląskiej.

317. Taż: Doc. dr Józef Mayer. W: *Śląskie miscellanea. Literatura. Folklor*. T. 5. Pod red. Jana Malickiego i Krystyny Heskiej-Kwaśniewicz. Warszawa 1993 s. 9—28.

Zawiera: Bibliografia podmiotowa profesora Józefa Mayera. (Wybór). — *Pracownik Biblioteki Śląskiej*.

318. SEMIK Teresa: Kosztowny garb. *Dz. zach.* 1993 nr 33 s. 7.

Dotyczy m.in. Oddziału Zbiorów Specjalnych Biblioteki Śląskiej.

319. WOSZKOWSKA Mariola: Biblioteka ... za 40 bilionów. *Tryb. śl.* 1993 nr 76 s. 4.

320. ZAJĄCZKOWSKA Barbara: Druki nyskie w Zbiorach Specjalnych Biblioteki Śląskiej. *Książ. śl.* T. 24: 1988/1993 s. 26—58, bibliogr.

Zawiera: Aneks.

321. Taż: Mirosław Strzoda (1931—1990). *Książ. śl.* T. 24: 1988/1993 s. 150—151.

322. (ZL): Ulewa w Bibliotece [Śląskiej]. *Gaz. katow.* 1993 nr 145 s. 1.

Wystawy

Aleksander Fredro 1793—1876

323. FREDRO bez zakazów. *Dz. zach.* 1993 nr 126 s. 12.

324. FREDROWSKA wystawa w [Bibliotece] Śląskiej. *Gaz. katow.* 1993 nr 145 s. 3.

325. POLSKI Molier w bibliotece. *Tryb. śl.* 1993 nr 154 s. 2.

Druki lużyckie w zbiorach Biblioteki Śląskiej

326. (mars): Jadą Łużycanie, jadą. *Dz. zach.* 1993 nr 91 s. 7.

11. Listopada — Święto Niepodległości

327. (DLC): Nie wąpili w Polskę. Wystawa w Bibliotece Śląskiej. *Gaz. katow.* 1993 nr 262 s. 4.

328. ROCZNICOWA ekspozycja. *Tryb. śl.* 1993 nr 250 s. 7.

Książd Norbert Bonczyk 1837—1893

329. (maw): Interesujące wystawy. *Tryb. śl.* 1993 nr 38 s. 5.

Kultura renesansu

330. KOPERNIK w Katowicach. *Gaz. katow.* 1993 nr 129 s. 3.

Ludwik Musioł — w 100. rocznicę urodzin

331. LUBINA-CIPIŃSKA Danuta: W setną rocznicę urodzin. Ludwik Musioł. *Gaz. katow.* 1993 nr 23 s. 3.

Maria Pawlikowska-Jasnorzewska 1893—1945

332. (maw): Zalotnica niebieska. *Tryb. śl.* 1993 nr 281 s. 2.

333. (ta): Maria w bibliotece. *Dz. zach.* 1993 nr 242 s. 16.

O tych, którzy od stuleci żyli z nami

334. (baja, Łu, ZL): Parochety, macewy i menory. Rocznica powstania w Getcie [Warszawskim]. *Gaz. katow.* 1993 nr 92 s. 4.

335. (mad): Judaika. *Dz. zach.* 1993 nr 71 s. 2.

Stowarzyszenia społeczno-kulturalne Katowic w dokumentach życia społecznego w latach 1969—1992

336. (KaS): To już historia. *Dz. zach.* 1993 nr 209 s. 12.

Urok dawnej pocztówki

337. [WYSTAWA pocztówki archiwalnej]. *Dz. zach.* 1993 nr 203 s. 5.

Wojciech Korfanty 1873—1939

338. (maw): Polityk, dziennikarz, człowiek. *Tryb. śl.* 1993 nr 90 s. 2.

Życie teatralne Katowic

339. (maw): Życie teatralne Katowic. *Tryb. śl.* 1993 nr 101 s. 2.

Uzupełnienia

340. BIBLIOTEKA Śląska w 1979 roku. *Kwart. met.* 1980 nr 1/2 s. 36—40, tab.

341. ZAJĄCZKOWSKA Barbara: 35 lat działalności Biblioteki Śląskiej w Polsce Ludowej. *Kwart. met.* 1980 nr 3/4 s. 43—53, il., tab.

342. KSIĄŻNICA Śląska. [Niereg.]. Biblioteka Śląska w Katowicach. Przewodn. kol. red. Andrzej Szefer. Katowice T. 21: 1979/1982 druk 1983 8° ss. 292, tab.

343. KSIĄŻNICA Śląska. [Niereg.]. Biblioteka Śląska w Katowicach. Przewodn. kol. red. Mirosław Strzoda. Katowice T. 22: 1983/1984 druk 1985 8° ss. 127, nlb. 1, il., tab.

* TAMIOŁA Danuta: Bibliografia Biblioteki Śląskiej 1981—1985 i uzupełnienia za lata 1975—1980. *Książ. śl.* T. 23: 1985/1987 druk 1988 s. 29—35.

Opracowały: Ilona Gidaszewska
Teresa Roszkowska

SPRAWOZDANIE Z WYJAZDU STUDYJNEGO DO BIBLIOTEK SZWEDZKICH W DNIACH 6—19 WRZEŚNIA 1993

Wyjazd został zorganizowany przez Svenska Institutet — Instytut Szwedzki w Sztokholmie. Poświęcony był organizacji, historii i funkcjom bibliotek szwedzkich. Przewidziano wizytę w Bibliotece Królewskiej w Sztokholmie, Bibliotece Uniwersyteckiej w Uppsali i w Bibliotece Uniwersyteckiej w Lund.

W stolicy Szwecji znalazłam się w poniedziałek 6 września. W Svenska Institutet pani Catharina Mannheimer, organizatorka mego pobytu, zapoznała mnie z programem wizyty. Pierwszy tydzień, do niedzieli 12 IX, miałam spędzić w Sztokholmie, w Bibliotece Królewskiej. Przewidziano także możliwość zwiedzenia miasta z przewodniczką. 13 i 14 IX to dni pobytu w Uppsali, w środę 15 IX przejazd na kraj państwa — do Skanii, gdzie miałam spędzić następne dwa dni. W sobotę powrót do Sztokholmu, a w niedzielę 19 IX — odlot do kraju. Tak zapowiadał się ten staż — bardzo ciekawy i pracowity.

Chciałam podzielić się wrażeniami z tych ciekawych miejsc i opisać najcenniejsze zabytki.

Biblioteka Królewska — Kungliga Biblioteket — powstała w XVII wieku, gromadząc zbiory królów dynastii Wazów, a w szczególności królowej Krystyny. Jej książki w dużej części pochodziły ze zdobyczy wojennych. W 1661 roku biblioteka otrzymała prawo egzemplarza obowiązkowego od drukarzy Sztokholmu, później rozciągnięte na drukarnie całego kraju.

W 1697 roku spłonął pałac królewski, a wraz z nim większość zbiorów. Ocalałe woluminy umieszczono w różnych budynkach mias-

ta. W pałacu znalazły się ponownie po ukończeniu odbudowy w XVIII wieku.

W 1878 roku Biblioteka Królewska otrzymała nowy budynek usytuowany w parku Humlegården. Był on zaprojektowany na 200.000 woluminów i 10 pracowników. Wśród zatrudnionych wtedy pracowników był August Strindberg.

Dwukrotnie Biblioteka otrzymywała nowe pomieszczenia — najpierw dobudowano boczne skrzydła, a w latach sześćdziesiątych za budynkiem głównym wykonano magazyn podziemny. Obecnie trwa kolejna przebudowa: konstruowany jest magazyn pod istniejącym gmachem. Na kilku poziomach, na głębokości sztokholmskiego metra, umieszczone będą wszystkie zbiory, także z magazynu za budynkiem głównym. Poprzednie pomieszczenia magazynowe mają być przebudowane na salę konferencyjną i wystawową, pokrytą szklanym dachem. Prace już trwają, część zbiorów została przewieziona do zastępczych pomieszczeń. W najbliższych 2—3 latach zostanie też całkowicie zmieniony wystrój i zagospodarowanie budynku głównego biblioteki. Na ten okres wszyscy pracownicy i zbiory umieszczeni będą w różnych lokalach na terenie Sztokholmu. Jedynie czytelnia główna zachowa obecny wystrój.

Obecnie zbiory biblioteki wynoszą prawie 3 mln woluminów, zatrudnionych jest 270 osób.

Biblioteka Królewska pełni funkcje narodowej biblioteki szwedzkiej. Posiada egzemplarz obowiązkowy (przywilej taki ma jeszcze sześć bibliotek uniwersyteckich — w Uppsali, Lund, Sztokholmie, Linköping, Gothenburg i Umeå). Książki, czasopisma, wszelkie druki przesyłane są do tych księżnic przez drukarnie. Biblioteka Królewska nie prowadzi zakupu książek szwedzkich.

Druki szwedzkie trafiają do Sekcji Szwedzkiej Działu Bibliotecznego. Są tu rejestrowane, monituje się tu braki (szczególnie czasopism), a następnie kieruje do dalszego opracowania. Książki kierowane są do Działu Bibliograficznego — Sekcja Bibliografii Narodowej. Druki ulotne, reklamówki, sprawozdania instytucji znajdują miejsce w Sekcji Materiałów Niekatalogowanych. Czasopisma oddzielane są od wydawnictw seryjnych i roczników. Prasa codzienna trafia do odrębnej sekcji.

Akcesja zakupuje książki z zagranicy, przede wszystkim Suecana Extranea — a więc wszystko co dotyczy i jest związane ze Szwecją. Poza tym dzieła z zakresu nauk społecznych — historii, archeologii, biografistyki, teologii, filozofii, filologii, literaturoznawstwa, wydania krytyczne utworów. Kupowana jest wszelka literatura referencyjna — bibliografie, katalogi, słowniki, leksykony.

Przy zakupach oraz wymianie i darach stosowana jest selekcja — językowa i terytorialna. Nabywa się książki w językach głównie zachodnich, skandynawskich i rosyjskim — tych, które są rozumiane, mogą być przez czytelników znane. Książki pochodzą z terenu Europy, Bliskiego Wschodu i Stanów Zjednoczonych. Ograniczenia te nie dotyczą Suecanów.

Dział Bibliograficzny dzieli się na dwie sekcje — Bibliografii Narodowej i Katalogowania. Sekcja Bibliografii Narodowej kataloguje i jednocześnie rejestruje w bibliografiach druki szwedzkie. Książki zagraniczne opracowywane są w sekcji katalogowania.

Bibliografia narodowa jest pełna — pokrywa wszystkie okresy. Najstarsze druki, do 1599 roku, zarejestrował Isak Collijn w trzech tomach wydanych w Uppsali w latach 1927—1938. W latach 1944—46 ten sam autor wydał bibliografię druków za lata 1600—1699. Hjalmar Linnström jeszcze w XIX wieku — w latach 1867—1884, opracował katalog książek za lata 1830—1865. Od 1878 roku ukazuje się „Svensk bokkatalog” (w kumulacjach 5—10 letnich). Bibliografia bieżąca jest wydawana od 1953 roku.

Ostatnio opracowany został okres 1700—1829. Ta część jest dostępna jedynie w komputerze, obok systemu LIBRIS.

LIBRIS jest systemem komputerowym, w którym opracowywane są książki od 1986 roku. Bazuje on na międzynarodowym formacie MARC. Dostęp do systemu mają wszystkie biblioteki naukowe. Każda książka opracowywana jest tylko raz — w tej bibliotece, która pierwsza ją otrzyma. Następne biblioteki jedynie dopisują swoje siglum. Mogą też ewentualnie uzupełnić czy poprawić opis, przydział, uwagi.

Katalogi biblioteczne rozdzielone są na trzy ciągi chronologiczne: do 1955 roku, za lata 1956—1985 oraz po 1986 roku.

W piwnicy znajdują się katalogi alfabetyczny i systematyczny do 1955 roku. Do opisów używano wtedy kartek formatu 12×18 cm, które następnie układano w trzech plikach w metalowych pudełkach. Katalog alfabetyczny za ten najstarszy okres jest jeden, natomiast na kilka ciągów dzieli się część systematyczna. Osobno uwzględniono dzieła szwedzkie (w trzech ciągach: do 1700 r., za lata 1701 — 1829 oraz 1830—1955) oraz zagraniczne.

Dalsza część katalogu umieszczona jest na parterze budynku. W latach 1956—1985 stosowano karty katalogowe międzynarodowego formatu. Nie rozdzielano już w katalogu systematycznym dzieł szwedzkich i obcych. Książki klasyfikowane są według systemu szwedzkiego SAB, stosowanego tylko w tym kraju.

Od 1986 wszystkie materiały opracowuje się w systemie komputerowym LIBRIS. W pomieszczeniu katalogów dostępne są dla czytelników końcówki komputerów, na których trwa wyszukiwanie. Wyłożono też obok bardzo czytelnie sporządzone instrukcje korzystania z komputerowego systemu LIBRIS, poza tym zawsze jest ktoś z personelu biblioteki, kto może pomóc.

Zamówienia na książki składa się na specjalnych formularzach (4 strony takiego samego tekstu, papier specjalny, od razu z kalką) w pudełku w pomieszczeniu katalogów. Realizacja rewersów trwa do dwóch godzin. Pewne utrudnienie stanowi przeprowadzana obecnie przebudowa gmachu biblioteki — część zbiorów została wywieziona poza Sztokholm. Na te materiały trzeba czekać jeden dzień.

Wypożyczyć do domu można jedynie książki obce. Druki szwedzkie otrzymywane przez bibliotekę w jednym egzemplarzu obowiązkowym traktowane są jako archiwalne i korzystać z nich można tylko w czytelni. Książki, zarówno do wypożyczenia, jak i do korzystania na miejscu, odbiera się przy ladzie przed wejściem do czytelni.

Czytelnia zachowała swój dawny wystrój, który nie będzie zmieniony w trakcie obecnej przebudowy. Wokół dużej sali na trzech poziomach wyłożony jest księgozbiór podręczny dostępny dla czytelników. Sala mieści 150 osób.

W pobliżu czytelni znajduje się pomieszczenie reprografii. Wykonywane tu są na życzenie czytelników odbitki kserograficzne (w trzech formatach), slajdy i fotografie.

Na parterze mieści się też czytelnia rękopisów. Przed salą umieszczono katalog listów, dokładnie rozpisany według nadawców i odbiorców. W samej czytelnii mieści się dalszy ciąg katalogów.

Czytelnia rękopisów jest oddzielona od pomieszczenia służbowego szklaną szybą, przesuwaną. Pozwala to na wgląd do czytelnii, kontrolę czytelników, a jednocześnie na swobodną pracę bibliotekarza, bez obawy o zakłócenie ciszy. Z pomieszczenia służbowego jest zejście do podziemnego magazynu rękopisów. Wydzielono tam dwa pomieszczenia na materiały po Selmie Lagerlöf i Auguście Strindbergu. Wśród manuskryptów wyróżniają się: rękopisy św. Brygidy, pierwsze teksty w języku szwedzkim, najstarsze zapisy prawa szwedzkiego, liczne zdobycze wojenne w Czechach i Polsce (m.in. rękopisy kroniki Długosza, katalog książek prawnych króla Zygmunta Augusta). Z Czech pochodzi najstynniejszy manuskrypt biblioteki: *Codex Gigas* — *Diabelska Biblia*. Zawiera ona *Stary i Nowy Testament* w tłumaczeniu łacińskim, *Historię Żydów*, pisma Izydora z Sewilli, *Kronikę Czech* spisaną przez Kosmę z Pragi i inne prace. Manuskrypt pochodzi z początków XIII wieku, z klasztoru w Podlasicach. Nazwa pochodzi od ilustracji przedstawiającej szatana. Według legendy mnich ukończył manuskrypt w ciągu jednej nocy z pomocą diabła, którego wezwał na pomoc. Księga ta w 1594 roku znalazła się w Pradze, skąd została wywieziona przez Szwedów w roku 1648, a następnie подарowana Bibliotece Królewskiej.

Na pierwszym piętrze mieści się czytelnia czasopism naukowych. Bieżące roczniki są wyłożone na półkach w układzie systematycznym. Z polskich tytułów obecne są między innymi „Archeion”, „Kwartalnik Historyczny”, „Przegląd Historyczny”, paryska „Kultura”.

Do 1955 roku książki przechowywano w magazynach w układzie systematycznym. Osobno umieszczono książki szwedzkie — najstarsze w dziale Rare Books (zbiory specjalne, cimelia), druki XVII i początku XVIII wieku (do r. 1829) także wydzielono dla potrzeb sporządzenia bibliografii. Później, do 1979 roku, stosowano układ chronologiczno-przedmiotowy (systematycznie w ramach danego roku), a następnie już według kolejności wpływu. Nadal jednak odrębnie przechowuje się druki obce i szwedzkie. W sygnaturze uwzględniany jest rok wydania książki, oznaczenie czy jest to publikacja szwedzka (Sv) czy zagraniczna (U), dział (przed 1980 rokiem) lub numer kolejny.

Rare Books obecnie, z powodu remontu, przechowywane są w podziemiach biurowca w Sztokholmie. Są to pomieszczenia archiwum, wyposażone w przesuwane regały, z odpowiednią klimatyzacją. Znalazły tu miejsce najstarsze druki szwedzkie, pisma urzędowe królów szwedzkich, sprawozdania wojenne, dysertacje naukowe uniwersyteckie i gimnazjalne, zbiory *Biblii* i modlitewników, dary stanowiące zwarte kolekcje (np. dotyczące łowiectwa, zabytkowych opraw, rozpraw naukowych).

Przy Bibliotece Królewskiej działają jeszcze dwie instytucje finansowane przez rząd: BIBSAM i Svenska Barnbokinstitutet.

BIBSAM — Sekretariatet för nationell planering och samordning (Office for National Planning and Co-ordination) — Biuro Narodowego Planowania i Koordynacji działa od 1 lipca 1991 roku. Jest to organizacja działająca na rzecz wszystkich bibliotek naukowych i badawczych w Szwecji, powołana w celu koordynacji i wspierania wszelkich prac bibliotecznych. Instytucja ta organizuje seminaria, konferencje, kursy, spotkania poświęcone różnym aspektom i problemom działalności bibliotek. Rozdziela corocznie prawie 6 milionów koron w formie nagród, funduszy na projekty badawcze, plany rozwojowe bibliotek. BIBSAM współpracuje z IFLA, FID, SIS i ISO.

Svenska Barnbokinstitutet (The Swedish Institut for Children's Books) — Szwedzki Instytut Książki Dziecięcej — to centrum dokumentacyjne i informacyjne o literaturze dla dzieci i młodzieży w Szwecji oraz literaturze dziecięcej szwedzkiej za granicą. Instytut powstał w 1965 roku, od 1989 roku podlega Bibliotece Królewskiej, jednak z dużą samodzielnością. Dyrektora mianuje rząd i rząd też finansuje działalność instytutu. Gromadzi się tu szwedzką literaturę dziecięcą i jej tłumaczenia. Od 1967 roku wszyscy wydawcy przysyłają instytutowi bezpłatnie jeden egzemplarz każdego druku, zebrano tu więc komplet książki dziecięcej najnowszej. Niepełny jest zestaw starszych publikacji, choć wzbogacił się ostatnio o cenne dary. Szczególnie istotny jest anonimowy dar najstarszych książek dziecięcych, z początku XVII wieku. Swoje zbiory przekazali też Astrid Lindgren i Lennart Hellsing, poeta szwedzki.

Biblioteka gromadzi też literaturę naukową o książce dla dzieci i czasopisma poświęcone tej tematyce z całego świata. W teczkach

znajdują się odbitki artykułów i prac poświęconych różnym tematom, motywom literatury dziecięcej i młodzieżowej, autorom, ilustratorom, tłumaczom.

Ze zbiorów tych korzystają studenci, badacze, wydawcy, dziennikarze i wszyscy związani zawodowo z dziećmi i publikacjami dla nich. Instytut wypożycza na zewnątrz jedynie opracowania; z książek dziecięcych, traktowanych archiwalnie, korzystać można jedynie na miejscu. Biblioteka ma katalogi kartkowe, drukowany katalog prac teoretycznych za lata 1967—1981 oraz, jako placówka badawcza, dostęp do systemu komputerowego LIBRIS.

Biblioteka Królewska dostępna jest dla wszystkich czytelników, którzy ukończyli 18 lat. Czynna jest codziennie od godziny 8.45 do godz. 20.00 (od poniedziałku do czwartku), w piątek i sobotę zamykana jest o 18.00, natomiast w niedziele udostępnia swoje zbiory w godzinach od 11.00 do 17.00. Niewielkie zmiany występują w czasie wakacji — od 1 czerwca do 31 sierpnia. Biblioteka jest wtedy otwarta w soboty tylko do 14.00, a w niedziele nieczynna.

W szatni czytelnicy mogą nabyć pocztówki i kartki z ilustracjami zaczerpniętymi z manuskryptów i starodruków biblioteki. Jest to forma reklamy książki, a jednocześnie i jakiś zarobek. Bezpłatne są natomiast informatory o bibliotece, w różnych językach (m.in. w języku rosyjskim).

Przestrzeń dostępna dla czytelników jest bardzo ograniczona. Szatnia, katalogi, czytelnia, reprografia, obok czytelnia rękopisów i niedaleko czasopism naukowych — wszystko to jest w jednym ciągu, na niewielkiej przestrzeni. Wyraźnie oddzielone pomieszczenia pracowników są niedostępne dla osób postronnych. Budynek chroni straż biblioteczna. Pokoje pracowników są przestronne i funkcjonalnie urządzone. Wszyscy pracują już z komputerami.

Następnym etapem podróży po bibliotekach Szwecji była Biblioteka Uniwersytecka w Uppsali — najstarsza i największa z księżnic tego kraju.

Carolina Rediviva powstała w 1620 roku. Król Gustaw Adolf podarował wtedy bibliotece dużą kolekcję książek, która zawierała części najstarszych zbiorów szwedzkich — klasztoru Brygidek w Vadstena, Franciszkanów ze Sztokholmu, Dominikanów z Sigtuny, Jana III

króla Szwecji. Gustaw Adolf przyznał roczne dotacje na zakupy nowości oraz utworzył specjalny oddział wojskowy, który podczas wojen w zaatakowanych krajach wyszukiwał najcenniejsze księgi. Tak spłądowano Polskę, Litwę, Czechy w czasie wojny trzydziestoletniej. Zdobycze trafiły do Uppsali.

W końcu XVII wieku zbiory liczyły ponad 30 tysięcy woluminów, w większości pochodzenia obcego. W 1692 roku biblioteka otrzymała prawo egzemplarza obowiązkowego z większych miast, w 1707 roku rozszerzone na wszystkie drukarnie w kraju. W XVIII wieku kolekcję wzbogaciły liczne dary, między innymi króla Gustawa III (korespondencja, notatki, raporty oficjalne). Literaturę naukową zaczęto kolekcjonować w wieku XIX.

W 1841 roku Biblioteka objęła nowy budynek, który, po licznych przebudowach, zajmuje do dziś. Wykonany został między innymi podziemny magazyn, zdolny wytrzymać atak atomowy, w którym przechowywane są najcenniejsze zbiory. Z braku miejsca część księgozbioru gromadzona jest poza głównym gmachem.

Obecnie biblioteka posiada egzemplarz obowiązkowy, prowadzi bogatą wymianę z wieloma instytucjami całego świata. Kupowane są także książki dla bibliotek instytutowych uniwersytetu. Zbiory obecnie liczą ponad 4 miliony woluminów.

Książki opracowywane są w systemie LIBRIS, w którym biblioteka uczestniczy jako placówka naukowa. Ponadto dla własnych zbiorów i potrzeb uruchomiła system informatyczny DISA. Wykorzystuje on opisy systemu LIBRIS, pozwala na wyszukiwanie dzieł w zbiorach uppsalskich, zamawianie przez czytelników potrzebnych prac, rejestruje czytelników i wypożyczenia.

W Dziale Opracowania katalogowane są książki obce. Druki krajowe trafiają do Działu Szwedzkiego, gdzie jedynie dopisuje się je do systemu LIBRIS i opracowuje tylko wtedy, gdy jeszcze nie egzystują w tym systemie. Przez pewien czas druki szwedzkie katalogowano w Dziale Opracowania, ale zrezygnowano z tego, by nie komplikować drogi książki i „urozmaicić” pracę bibliotekarzom Działu Szwedzkiego.

Opracowanie mieści się na piętrze, ponad salą katalogów. Jest to pomieszczenie bardzo jasne, oświetlone przez okna zewnętrzne. Pra-

cownicy mają wydzielone miejsca pracy za pomocą drewnianych, niskich ścianek, które można dowolnie przestawiać, co pozwala lepiej zagospodarować przestrzeń.

Każdy opracowujący „specjalizuje się” w innym języku. Dysponuje wszelkimi niezbędnymi bibliografiami i katalogami.

Dział Opracowania podzielił się wewnętrznie na trzy sekcje: opracowania bieżącego, wstecznego i wspomagającą bibliotekarzy wydziałowych. Najbardziej kłopotliwe jest opracowywanie wsteczne. Rozwiązano to w ten sposób, że oprócz sukcesywnego wpisywania starych książek, dodatkowo opisuje się tomy zamówione przez czytelników, nie egzystujące w pamięci komputera. Książki opracowane otrzymują kod paskowy, a dopiero potem trafiają do rąk czytelnika.

Najstarszy katalog mieścił się w trzech tomach. Potem rozbudowywany i wielokrotnie uzupełniany rozrósł się do wielu woluminów, dodatkowo uzupełnionych kartotekami pomocniczymi. W 1965 roku zaczęto używać kart formatu międzynarodowego, a w 1979 — skomputeryzowano proces opracowania. Jeszcze do 1984 roku prowadzono katalog kartkowy (jest on dostępny w czytelni), obecnie stosowany jest tylko komputer.

System DISA używany jest przez czytelników do wyszukiwania potrzebnych materiałów, zamówienia ich do wypożyczalni i ewentualnej rezerwacji. Na realizację zamówienia trzeba czekać około dwóch godzin (na książki zmagazynowane poza budynkiem głównym — jeden dzień). W wypożyczalni tomy wyłożone są na półkach, czytelnik sam odszukuje swoje nazwisko i podchodzi z książkami do wypożyczającego. Tam następuje rejestracja specjalnym czytnikiem kodu kreskowego książki i czytelnika oraz rozmagnesowanie zabezpieczającego paska metalu, wszytego w grzbiet książki. Jeżeli ktoś chce wyjść z tomem nie przeszedłszy przedtem przez wypożyczalnię, włączy się alarm zainstalowany przed wyjściem.

Carolina Rediviva ma cztery czytelnie oznaczone literami A, B, C i D. Jedna przeznaczona jest dla studentów, inne dla pracowników naukowych i piszących prace. W czytelni naukowej można zarezerwować stolik z odłożonymi dla siebie książkami. Na niektórych stołach leżą dziesiątki woluminów, z których czytelnik korzysta tak długo, jak długo potrzebuje. Jest to wielkie ułatwienie.

Rękopisy w Bibliotece Uniwersyteckiej w Uppsali są bardzo dokładnie opracowane. W drukowanych katalogach uwzględnia się wszelkie informacje o manuskrypcie, jego proveniencji, czasie powstania. Czytelnicy korzystają też ze starych kartotek, dostępnych w pomieszczeniach pracowników. Magazyn rękopisów znajduje się pod ziemią, zabezpieczony dwumetrową warstwą betonu. Wejść może tylko określona grupa osób, posiadająca specjalne karty. Zamek elektroniczny odblokowuje wejście dopiero po wypisaniu na klawiaturze hasła numerycznego i jednocześnie użycia karty identyfikacyjnej.

W magazynie, za dodatkową kratą, przechowywane są najcenniejsze materiały, między innymi kopernikana. Są to w większości inkunabuły, w których zachowały się liczne marginalia i notatki znamienitego astronoma. Kopernik uzupełniał też tabele astronomiczne. Zwraca uwagę jego piękne, staranne pismo, drobne litery, które wraz z upływem lat stają się coraz mniej czytelne — można prześledzić, jak zmieniał się charakter pisma Kopernika.

Wśród rękopisów wyróżnia się wielotomowe opracowanie biologa szwedzkiego poświęcone roślinom rosnącym w Skandynawii. Zaopatrzone zostało w wiele ręcznie wykonanych ilustracji, czasami kolorowanych. Planowano całe to dzieło wydać drukiem, niestety nie dokończono edycji. Pożar zniszczył przygotowane już klocki drzeworytowe ilustracji oraz część egzemplarzy wydrukowanego pierwszego tomu.

Z rękopisów, starodruków, grafiki korzystać można w odrębnej czytelni. Wejście ograniczono drewnianymi ściankami (elementy te wykorzystano w Dziale Opracowania oraz w wypożyczalni do wydzielania stanowisk pracy). Drewniane drzwiczki, zamykane na zamek, można zwolnić przyciskiem od zewnątrz, natomiast aby czytelnik mógł wyjść, blokadę likwiduje bibliotekarz dyżurujący w czytelni.

Korzystający z czytelni mogą odłożyć potrzebne materiały na specjalnych półkach. Oddać bibliotekarzowi dyżurującemu w czytelni należy jedynie rękopisy i woluminy dużego formatu.

Na rzecz biblioteki działa pracownia konserwatorska. Zatrudnia ona 5 osób; dwa etaty są wolne. Przygotowywane są tu książki do wstawienia na półkę (ponowne sklejenie, zabezpieczenie okładki), a także wykonywane naprawy zniszczeń.

Konserwatorzy mogą tu wykonywać nie tylko drobne reperacje — podklejenie grzbietu, naderwanych stron, opraw, ale też i poważniejsze prace, jak na przykład uzupełnienie masy papierowej. W swoich pracach starają się w jak największym stopniu zachować oryginalny wygląd książki. Stosują naturalne materiały, które w przyszłości w razie potrzeby będzie można usunąć bez niszczenia książki. Ich działania mają charakter pośredni między rekonstrukcją a powstrzymaniem jedynie procesu niszczenia. Większą uwagę pracownicy konserwacji zwracają na zabezpieczenie zbiorów, stąd troska o nowe nabytki, odpowiednią wilgotność i temperaturę w magazynach, zainstalowane alarmy przeciwwodne i przeciwpożarowe. Cenne książki zabezpieczane są w specjalnych pudełkach, wykonanych bardzo starannie dla konkretnych egzemplarzy.

Konserwatorzy biorą także udział w czynnościach komisji normalizacyjnych, stowarzyszeniach bibliotecznych. Przeprowadzili badania nad stanem papieru książek przechowywanych w bibliotece w Uppsali. Według ich oceny najgorszy jest papier z lat 1850—1870. Dąży się też do wprowadzenia w książkach symbolu oznaczającego gatunek papieru, oprawy i sposób sklejenia. Znormalizowane oznaczenie miałoby decydujący wpływ na cenę książki i preferencje w nabywaniu przez biblioteki. Najwyżej cenione byłyby książki z najwyższym symbolem.

W specjalnie przygotowanym pomieszczeniu zorganizowana jest stała wystawa prezentująca najcenniejsze zabytki piśmiennictwa zgromadzone w bibliotece uniwersyteckiej. Przedstawione są tu rękopisy Mozarta (finał pierwszego aktu *Czarodziejskiego fletu*), manuskrypt dotyczący Majów, *Srebrna Biblia* (*Codex Argenteus*), *Carta Marina*.

Codex Argenteus jest obok *Carty Mariny*, największym skarbem Caroliny Redivivy. *Srebrna Biblia* to tłumaczenie Biblii na język Gotów dokonane przez Wulfila. Rękopis pochodzi z początku VI wieku, przeznaczony był prawdopodobnie dla króla Ostrogotów. Wykonany na purpurowym pergaminie, pisany srebrnym i miejscami złotym atramentem. Losy kodeksu były bardzo burzliwe. Podczas wojen po upadku królestwa Ostrogotów *Codex Argenteus* znalazł się prawdopodobnie w klasztorze na Monte Cassino. W połowie XVI wieku odnalazł się w klasztorze w Werden (Werthina), przewieziony tam

zapewne przez misjonarza ludów germańskich Ludgera. Odkryty został podczas badań nad prehistorią języków germańskich. Badania nad nim prowadziło dwóch uczonych: Georg Cassander i Canon Cornelius Wouters. Podobizna tekstu gockiego i transkrypcja łacińska wydana została przez Bonawenturę Vulcaniusa w 1597 roku. W posiadanie kodeksu wszedł następnie Rudolf II, cesarz, który przewiózł kodeks na Hradczany. W czasie wojny trzydziestoletniej *Srebrną Biblię* wywieziono do Szwecji, dla królowej Krystyny. Po jej abdykacji otrzymał *Codex Argenteus* bibliotekarz królewski — Duńczyk Isaak Vossius (królowa nie miała pieniędzy i swoje należności płaciła skarbami i szatami). Wuj Vossiusa, Franciscus Junius, przygotował opracowanie filologiczne *Biblii Gockiej* i dedykował go Magnusowi Gabrielowi de la Gardie. W 1662 roku de la Gardie wykupił *Srebrną Biblię* i ofiarował Bibliotece Uniwersyteckiej w dniu 14 czerwca 1669 roku. Wykonano wtedy nową oprawę srebrną (stare okładziny, jako zniszczone, zostały wyrzucone).

Biblia pierwotnie liczyła (prawdopodobnie) 336 kart. Obecnie *Codex Argenteus* ma 187 kart. W 1970 roku odnaleziono jeszcze jedną kartę luźną w katedrze w Speyer.

Carta Marina stanowi pierwsze dokładne przedstawienie kartograficzne Skandynawii i ziem sąsiednich. Autorem mapy jest biskup Olaus Magnus. Wysłany przez króla Gustawa I z misją dyplomatyczną do Watykanu w roku 1524, nie powrócił do kraju. Pozostał w Rzymie poświęcając się pracy literackiej i studiom historycznym. Dwanaście lat spędził pracując nad mapą, która ukazała się w Wenecji w 1539 roku. Bogato zdobiona, szczegółowa, została zaopatrzona w komentarze łacińskie (na samej mapie), niemieckie i włoskie (wydane osobno). Za bardzo obszerne komentarze do *Carty Mariny* uznać można inne dzieło Olaus Magnusa — pracę *Historia de gentibus septentrionalibus*, która ukazała się w Rzymie w 1555 roku.

Carta Marina musiała być wydana w niewielkim nakładzie. Przez wiele lat nie była znana. Dopiero w 1886 roku odnaleziono jeden egzemplarz w bibliotece w Monachium. Drugi wypłynął na aukcji w 1962 roku i został zakupiony przez bibliotekę w Uppsali.

Skania, na terenie której leży Lund, do 1658 roku należała do Danii. W Lund mieściła się siedziba biskupa Skandynawii — Szwecji,

Norwegii, Finlandii, Danii i Islandii. W początkach XII wieku wybudowano tu katedrę. Po zdobyciu tych terenów przez Szwecję, powołano tu uniwersytet, który miał wzmocnić wpływy szwedzkie. Miasto podupadło po zwycięstwie reformacji. Zostało wtedy całkowicie zdominowane przez uczelnię, co można zauważyć także i dziś.

Biblioteka utworzona została w roku 1671. Otrzymała dary króla Szwecji, magnatów (w tym wiele książek przywiezionych jako zdobycze wojenne z Polski), a także część dawnej biblioteki katedralnej.

W początkach XIX wieku księżnica otrzymała własny budynek — wielki neogotycki gmach, wielokrotnie od tego czasu przebudowywany i rozbudowywany. W latach siedemdziesiątych okazał się on zbyt mały na potrzeby biblioteki. Postanowiono rozdzielić zbiory. Powstały wtedy części zwane UB 1 i UB 2. Później wydzielono też UB 3 i UB 4.

UB 1 mieści się w głównym budynku. Tu urzęduje dyrekcja biblioteki, pracownicy merytoryczni sprawujący opiekę nad zbiorami wydziałowymi i instytutowymi, zbiory zabytkowe — starodruki i rękopisy. Poza tym tutaj gromadzone są książki z zakresu nauk humanistycznych, społecznych, teologii i prawa. Zbiory wynoszą około 2,6 mln książek w magazynie głównym i ponad pół miliona w magazynach w osobnych budynkach. Ponadto kolekcjonuje się czasopisma obce (prawie 4000) i Szwedzkie (16 000).

UB 2 znajduje się na terenie wydziału techniki. Jest główną biblioteką z zakresu nauk ścisłych, technologii, medycyny. Zbiory gromadzą 200 000 książek, prawie 3000 czasopism obcych i 6000 szwedzkich.

Wydzielona w 1981 roku część UB 3 gromadzi podręczniki dla studentów — skrypty i opracowania wyznaczone przez wykładowców. Liczba zakupywanych egzemplarzy zależna bywa od ilości studentów — jeden egzemplarz ma przypadać na 10 studiujących. Część książek dostępna jest w wolnym dostępie do półek. Ta część zbiorów ułożona jest działowo. Na miejscu musi być zawsze jeden egzemplarz danego dzieła dostępny w czytelnii. Gdy wykładowca zmienia wyznaczone lektury, dawny zbiór rozdziela się za symboliczną opłatą studentom (książki szwedzkie), książki zagraniczne natomiast kierowane są do UB 1.

Także w 1981 roku wydzielono jeszcze jedną część zbiorów — UB 4. Tu zgromadzono szwedzkie i obce gazety.

Biblioteka uniwersytecka w Lund od kilku lat stosuje odrębny od innych tego typu placówek sposób finansowania. Księgozbiory wydziałowe i instytutowe podlegają finansowo nie bibliotece głównej, ale wydziałom i instytutom. Te niewielkie księgozbiory mają własny budżet, własnych pracowników na etacie wydziału. Biblioteka główna UB 1 i UB 2 sprawuje jedynie nadzór merytoryczny. Niektórzy z pracowników biblioteki głównej są jednocześnie na niewielką część etatu zatrudnieni w placówkach wydziałowych i instytutowych. Biblioteka główna na prośbę pracowników naukowych zakupuje wskazane pozycje. Wykonuje także różne prace zlecone przez wydziały, które same za to płacą.

Współpraca z bibliotekami instytutów i wydziałów nie jest łatwa. UB 1 opiekuje się 35 bibliotekami, natomiast UB 2 podlega ponad 200 niewielkich księgozbiorów. Pracują przy nich osoby często niewykwalifikowane, nie znające się na specyfice pracy bibliotecznej. W wielu przypadkach są to małe zbiory, o podobnych profilach. Dąży się obecnie do połączenia ich w większe kolekcje.

Biblioteka Uniwersytetu w Lund jest skomputeryzowana — ma udział i dostęp do systemu LIBRIS. Natomiast LOLITA to miejscowy system komputerowy obejmujący katalogi, rejestrację czytelników i proces wypożyczania (działa od 1989 roku). Ponadto biblioteka ma dostęp do międzynarodowego systemu informatycznego GOPHER, do Science Citation Index (w UB 2), indeksu cytowań w zakresie nauk humanistycznych, społecznych i sztuki (w UB 1). Możliwości wyszukiwania danych są bardzo duże, a użytkownicy mogą też wydrukować potrzebne spisy literatury.

Katalogi biblioteki do 1957 roku prowadzone były na kartkach przechowywanych w odpowiednich pudełkach. Od 1958 roku zaczęto stosować do katalogowania karty formatu międzynarodowego. Opracowanie komputerowe zaczęto stosować w latach osiemdziesiątych — nikt jednak nie potrafi określić konkretnej daty. Obecnie komputery są oczywistym narzędziem pracy, nikt nie może sobie wyobrazić innego sposobu opracowania. W UB 2 najstarsza część katalogów dostępna jest na mikrofilmach. UB 2 biblioteki uniwer-

syteckiej w Lund jest też jedynym miejscem, gdzie stosuje się UKD oprócz obowiązującego w Szwecji systemu SAB dla opracowania systematycznego.

Starodruki przechowywane są w odrębnych pomieszczeniach. Wydzielono druki szwedzkie XVII wieku (w układzie alfabetycznym) i XVIII wieku (w układzie rzeczowym). Podziwiać tu można najcenniejsze zabytki szwedzkiej sztuki typograficznej i graficznej oraz dzieła twórców skandynawskich. Późniejsze wydania przechowywane są w układzie wzorowanym na układzie niemieckim (stosowany był do roku 1957). W następnych latach stosowano ustawienie księgozbioru według systemu SAB, a od pewnego czasu obowiązuje numerus currens.

Ostatnie cztery lata to czas eksperymentu. Najnowszą literaturę udostępniono czytelnikom w wolnym dostępie do półek. Stwierdzić można, że wzrosło wykorzystanie tych książek. Z książek wyszukiwanych w katalogu komputerowym udostępnianych jest czytelnikom 20%, natomiast z tych w wolnym dostępie — aż 90%. Nie zanotowano jednak wielkich strat w księgozbiorze — przez 4 lata zagubiono 247 woluminów, które zresztą wkrótce się odnalazły — były przedstawione lub odłożone przez pracowników.

Czytelnicy posiadają na kartach bibliotecznych oznaczenia w kodzie kreskowym. Podobnie kodem kreskowym oznakowane są książki. Przed wyniesieniem z budynku woluminów zabezpieczają paski metalowe umieszczone w grzbiecie w czasie wstępnej oprawy przed umieszczeniem na półkach. Rozmagnesowanie pasków metalu następuje w toku wypożyczania, proces odwrotny — przy zwrocie książki.

W bibliotece w Lund prowadzi się wstępne prace nad komputerowym opracowaniem starych druków. Podstawą na razie są karty katalogu systematycznego, po książkę sięga się w razie wątpliwości. Rejestrowany jest tytuł książki, autor, miejsce i rok wydania, opis fizyczny, format. Program TINLib daje szerokie możliwości wyszukiwania — według autora, poszczególnych słów (tylko nie w ortografii szwedzkiej), słów kluczowych. Planuje się wprowadzenie do pamięci komputerowej fotografii stron tytułowych, okładek, zapisów proveniencyjnych, uszkodzeń.

W dziale manuskryptów gromadzone są przede wszystkim archiwa osób prywatnych, związanych z uniwersytetem oraz twórców z okręgu Lund. Podstawą wyszukiwania jest nazwisko właściciela materiałów, bo często bywa utrudnieniem. Rozpisane są jedynie listy według nazwisk nadawców. Jeden z profesorów przekazał do zbiorów biblioteki rękopiśmienny katalog przedstawiający zawartość innych archiwów, wskazujący miejsca poszukiwania materiałów dotyczących różnych osób. Katalog ten jest doprowadzony do roku 1950. Stanowi wielkie ułatwienie dla badaczy.

Obecnie i w dziale rękopisów wprowadza się komputer. Program ARKIN zawiera podstawowe informacje biograficzne o właścicielach kolekcji, przybliża też profil zbiorów i rodzaj gromadzonych materiałów.

Dwutygodniowy pobyt w najważniejszych bibliotekach Szwecji umożliwił mi zapoznanie się z różnymi metodami pracy i technikami stosowanymi w księżnicach. Istotne było też poznanie najcenniejszych zabytków rękopiśmiennych, graficznych i drukarskich znajdujących się w tych bibliotekach, a pochodzących także z Polski.

NARADA ZESPOŁU ROBOCZEGO W SPRAWIE BIBLIOGRAFII PIŚMIENNICTWA POLSKIEGO NA ŚLĄSKU „ŚLĄSKI KORBUT”. KOMUNIKAT

W dniach 4—5 XI 1994 r. odbyła się w Cieszyńnię narada zespołu roboczego w sprawie *Bibliografii piśmiennictwa polskiego na Śląsku „Śląski Korbud”*. W spotkaniu udział wzięli: dr hab. Antoni Barciak, prof. dr hab. Kazimierz Bobowski, dr Ryszard Gładkiewicz, prof. dr hab. Jan Malicki, prof. dr hab. Idzi Panic, prof. dr hab. Jerzy Starnawski, prof. dr hab. Jerzy Woronczak, prof. dr hab. Stefan Zabłocki, mgr Irena Nitsche, mgr Teresa Roszkowska.

Naradę rozpoczął prof. dr hab. J. Malicki przypomnieniem prac związanych z tym wydawnictwem. Badania nad *Śląskim Korbudem* zainicjował Zespół Piśmiennictwa Śląskiego w Katedrze Historii Literatury Polskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Katowicach, kontynuując je jako pracownia *Śląskiego Korbuda* przy Zakładzie Historii Literatury Staropolskiej, Oświeceniowej i Romantycznej w Instytucie Literatury i Kultury Polskiej Uniwersytetu Śląskiego. Pracami wstępnymi kierował prof. dr hab. Jan Zaremba, który sprecyzował temat badawczy, mający objąć piśmiennictwo polskie na Śląsku od czasów najdawniejszych do 1922 roku. Całe opracowanie zostało zaplanowane na osiem tomów.

Pierwsze spotkanie poświęcone problemom *Śląskiego Korbuda* odbyło się w 1976 roku w Katowicach. Uczestniczył w nim m.in. prof. dr hab. Jarosław Maciejewski z komitetu redakcyjnego *Bibliografii literatury polskiej „Nowy Korbud”* z Poznania. W dyskusji podnoszono kwestie gromadzenia i opracowania zbioru. Przyjęto również wnioski o zawężeniu zamierzenia wydawniczego do trzech tomów. Druga narada odbyła się w 1988 roku w Ustroniu. Uczestniczyli w niej

m.in. dr R. Gładkiewicz i prof. dr hab. S. Zabłocki. Rozmowy dotyczyły kształtu merytorycznego *Śląskiego Korbuta*.

Prof. dr hab. J. Malicki przypomniał zebrany wydany w 1980 roku, jako drugi tom *Śląskiego Korbuta*, *Bibliografię piśmiennictwa polskiego na Śląsku XVII i XVIII w.* W obecnym projekcie wydawniczym planuje się uzupełnienie i wznowienie wydania tego tomu. Prof. dr hab. J. Malicki poinformował, iż materiały do tomu obejmującego wiek XIX są przygotowane, czekają jedynie na redakcję ostateczną. Układ tomu III będzie wzorowany na tomie II. W jego spisie ujęty będzie dział ogólny, hasła rzeczowe i anonimowe oraz hasła osobowe i addenda.

Profesor przedstawił również zaplecze badawcze, wymieniając Dział Bibliografii Śląska Biblioteki Śląskiej w Katowicach oraz 34-osobowy zespół działający przy Bibliotece Śląskiej, w skład którego wchodzi historycy literatury, germaniści, językoznawcy, bohemisci, m.in. ośmiu samodzielnych pracowników nauki — profesorów z Katowic, Opola, Ostrawy i Wrocławia. Dla potrzeb wydawnictwa, będącego spadkobiercą myśli i zamierzeń prof. J. Zaremby, wskazana byłaby pomoc historyków i filologów klasycznych.

Obradom spotkania przewodniczył dr R. Gładkiewicz.

Dyskusja oscylowała wokół generalnej koncepcji nowej edycji *Śląskiego Korbuta*, interpretacji tematu — Bibliografia piśmiennictwa na Śląsku czy Bibliografia piśmiennictwa śląskiego, problemu wydanego już tomu II, wobec którego można przyjąć dwie metody opracowania, ustalenia zakresu chronologicznego dla poszczególnych tomów, określenia granic terytorialnych. W dyskusji podniesiono problemy metodyki bibliograficznej. Prof. dr hab. S. Zabłocki wskazał na tom oświeceniowy *Nowego Korbuta*, przygotowany przez Elżbietę Aleksandrowską, jako wzorzec opracowania metodycznego dla *Śląskiego Korbuta*.

Zgromadzone gremium profesorów sprecyzowało tytuł przygotowywanej publikacji — *Bibliografia piśmiennictwa na Śląsku*. Przyjęło, że postępowanie badawcze winno pójść w kierunku opracowania tomów I i III, by w następnej kolejności przejść do melioracji tomu II. W toku dyskusji przyjęto generalną dyrektywę zmienności historycznej granic, czyli uznania dla każdego opracowywanego tomu zasięgu terytorialnego w historycznych granicach regionu, we właściwych mu ramach czasowych.

Ustalono zakres chronologiczny przygotowywanych tomów, przyjmując za właściwy dla tomu I okres średniowiecza, dla pierwszej części tomu II wiek XVI, dla drugiej wiek XVII i XVIII.

Profesorowie ustosunkowali się również do przedstawionej propozycji zbioru haseł do przygotowywanego tomu I. Sugerowano uwzględnienie hagiografii, dysertacji ogłoszonych na Uniwersytecie Wrocławskim, nazwisk nauczycieli języka polskiego na Śląsku (prof. dr hab. J. Starnawski), dokumentów, gloss, tekstów liturgicznych (prof. dr hab. J. Woronczak).

Dr R. Gładkiewicz w podsumowaniu obrad podkreślił konieczność szybkiego powołania redaktora naczelnego tomu I, który zająłby się dalszą organizacją prac. Dostrzegł również pilną potrzebę merytorycznego, w miarę kompletnego opracowania haseł i ich oceny recenzyjnej. Podkreślił wkład katowickiego ośrodka naukowego w prowadzeniu badań bibliograficznych zainicjowanych przez prof. dr hab. J. Zarembę. Nazwisko inicjatora winno firmować podjęte przedsięwzięcie wydawnicze.

Naradę zamknął prof. dr hab. J. Malicki, dziękując zebranych za merytoryczną dyskusję i przyjęcie konkretnych ustaleń tematycznych, chronologicznych, terytorialnych i organizacyjnych. Wskazał na konieczność szybkiego przygotowania wykazu haseł i ukonstytuowania się zespołu redakcyjnego. Narada spełniła związane z nią oczekiwania.

Jubileusz 90-lecia Profesora Józefa Mayera

Jan Malicki

SPRAWOZDANIE Z UROCZYSTOŚCI W BIBLIOTECIE ŚLĄSKIEJ

Każdy czytelnik Biblioteki Śląskiej pamięta charakterystyczną sylwetkę Józefa Mayera i cichy, acz zawsze intrygujący jego głos. Studenci polonistyki Uniwersytetu Śląskiego z pewnością przypominają sobie wykłady o literaturze sowizdrzałskiej, zwłaszcza opowieść o Jantaszkę z wojny moskiewskiej. Dla mnie Profesor niemal zawsze kojarzyć się będzie z gawędami o włoskich peregrynacjach, o bibliotece florenckiej, o dziejach lwowskiego Ossolineum. Również przeglądając wspomnienia dawnych pracowników naszej Książnicy nieodmiennie natrafiamy na nazwisko Józefa Mayera, bibliotekarza, badacza, samodzielnego pracownika naukowego, od przedwojnia związanego z naszym miastem, uczestniczącego we wszystkich ważnych wydarzeniach tamtych lat¹. Nic więc dziwnego, że w dziewięćdziesięciolecie urodzin pracownicy Biblioteki, członkowie Komisji Historycznoliterackiej Oddziału PAN w Katowicach oraz grono przyjaciół ze Śląskiego Towarzystwa Naukowliterackiego przygotowało, opublikowało i poświęciło osobie Profesora piąty tom periodyku „Śląskie miscellanea. Literatura—folklor”².

Złożyły się nań artykuły naukowe tak znanych badaczy, jak np.: Grażyna Szewczyk (Uniwersytet Śląski i Opolski), Czesława Mykita-Glensk (Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Częstochowie), Krystyna Heska-Kwaśniewicz (Uniwersytet Śląski), Zbyszko Bednorz (Instytut Śląski w Opolu), jak też debiutantów: Izabeli Kaczmarzyk czy

¹ *Biblioteka Śląska 1922—1972*. Pod red. J. Kantyki, Katowice 1973, *passim*.

² *Śląskie miscellanea. Literatura—folklor*. T. 5. Pod red. J. Malickiego i K. Heskiej-Kwaśniewicz, Warszawa 1993.

Mirosławy Siuciak. Całość poprzedzona została krótką informacją o życiu i dokonaniach twórczych Profesora oraz wstępem redaktorów Jana Malickiego i Krystyny Heskowej-Kwaśniewicz. Przypomnijmy go:

„Profesor Józef Mayer obchodził w roku 1992 niezwykle jubileusz — dziewięćdziesiątą rocznicę urodzin. Dziewięćdziesiąt lat pięknego i twórczego życia — to jednak nie tylko prywatna sprawa Dostojnego Jubilata, ale także śląskiego środowiska naukowego i kulturalnego, z którym Profesor związany jest od dwudziestolecia międzywojennego.

Przybywszy ze Lwowa do Katowic wraz z całą rzeszą polskiej inteligencji, zakorzenił się tu szybko i serdecznie. Swym zainteresowaniem i naukową refleksją objął od razu szerokie obszary tutejszego życia kulturalnego: „od «chińszczyzny» Jana Wyplera do młodego środowiska literackiego powstającego wokół «Fantany»”.

Najściślej związał się z obecną Biblioteką Śląską. Jest to wielka i odwzajemniona miłość Profesora Mayera: jej bogatym i nieprzebadanym zbiorem zawdzięcza On niejedno cenne znalezisko naukowe.

Profesor Mayer ma bowiem wyjątkowy dar odkrywania rarytasów bibliofilskich, cennych starodruków, unikatów wydawniczych. Swym odkryciom zwykle przypatruje się długo i uważnie. Jak wytrawny archeolog pieczołowicie bada każdą warstwę odnalezionego dzieła. Ze zmurszałych kart, wyblakłych liter wywodzi potem dociekliwie pasjonujące opowieści o starych dokumentach polskiego życia kulturalnego i społecznego.

Te opowieści dla nas: słuchaczy i czytelników Profesora, były zawsze niepowtarzalną przygodą intelektualną a także lekcją rzetelności naukowej, precyzji opisu, detektywistycznej pasji. Pełen uroku osobistego, życzliwy ludziom, uczący wszystkich miłości do książki, zawsze znajdujący stosowną dla sytuacji anegdotę może być wzorem uczonego i człowieka.

Z okazji Jubileuszu wręcza się kwiaty, my też spieszymy ze swoim bukietem, który nie zwiędnie. Kwiatów w nim różnorodność — tak jak pasji i tematów w życiu i twórczości Profesora Józefa Mayera”³.

Uroczystość wręczenia tomu odbyła się w dniu 21 marca 1994 w Bibliotece Śląskiej. Uświetniło ją przybycie wielu gości, między

³ *Op. cit.*, s. 8.

innymi dr Łucji Ginko, dyrektora Wydziału Kultury Urzędu Wojewódzkiego oraz prof. dr. hab. Kornela Gibińskiego, prezesa Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Katowicach. Profesor Gibiński złożył Jubilatowi gratulacje i życzenia, przyjęte przez adresata z ogromnym zażenowaniem. Sylwetkę naukową przedstawiły wieloletnie współpracownice Józefa Mayera — dr Urszula Gumułowa i mgr Danuta Musiołowa, ubarwiając opowieść własnymi wspomnieniami. Nic więc dziwnego, że trudno było Jubilatowi ukryć wzruszenie.

Ad multos annos, Panie Profesorze.

PROFESORA JÓZEFA MAYERA CURRICULUM VITAE

Docent doktor Józef Mayer, samodzielny pracownik naukowo-badawczy, filolog, bibliotekarz i bibliofil, urodził się 12 lipca 1902 roku w malowniczo położonym Bieczu (woj. krośnieńskie) w rodzinie inteligenckiej Jana i Zofii z Malinowskich. W latach 1912—1920 kształcił się w doskonałym galicyjskim gimnazjum klasycznym w pobliskich Gorlicach i ukończył je z odznaczeniem. Studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie odbywał w latach 1921—1925 pod kierunkiem tak znakomitych profesorów, jak Wilhelm Bruchnalski, Juliusz Kleiner — historycy literatury polskiej, Tadeusz Lehr-Spławiński — językoznawca, Edward Porębowicz — romanista, Victor Dollmayer — germanista. W 1929 roku na podstawie dysertacji pt. *Poetyka Dominika Magnuszewskiego* uzyskał stopień doktora filozofii z filologii polskiej jako przedmiotu głównego oraz filozofii i historii polskiej — przedmiotów pobocznych. W następnym roku wyjechał na trzymiesięczny kurs z zakresu kultury i literatury włoskiej prowadzony przez Uniwersytet we Florencji, uzyskując tam „Diploma di frequenza”. Z wyjazdem tym wiązało się poznanie czwartego języka zachodnioeuropejskiego. Język włoski, literatura i sztuka włoska staną się odtąd jedną z wielu pasji Profesora.

Jeszcze podczas studiów podjął pracę zarobkową, a służbę biblioteczną obrał za główne powołanie swego życia. W latach 1923—1927 pracował w Bibliotece Baworowskich we Lwowie, równocześnie od 1925 do 1937 roku był zatrudniony w lwowskiej Bibliotece Uniwersyteckiej. Możliwość pracy w tak cenionych placówkach zapewniała młodemu naukowcowi stały kontakt ze wspaniałymi zabytkami kultury polskiej i tworzyła podstawy kształtujące Jego wszechstronne zainteresowania.

W 1935 roku złożył egzamin uprawniający do zajmowania stanowisk pierwszej kategorii w państwowej służbie bibliotecznej. Do Katowic przeniósł się w listopadzie 1937 roku i rozpoczął pracę w Śląskiej Bibliotece Publicznej im. Józefa Piłsudskiego (obecnie Biblioteka Śląska). Okupacja niemiecka we wrześniu 1939 roku przerwała śląską kartę życia Józefa Mayera. Potem była wojenna tułaczka, powrót w listopadzie 1939 roku do ukochanego miasta młodości — Lwowa, gdzie znalazł zatrudnienie w bibliotekach Instytutu Medycznego (1939—1941, 1944—1945) oraz w Bibliotece Politechniki Lwowskiej (1941—1944).

Po wojnie, w dniu 9 czerwca 1945 roku, Profesor Mayer zawarł związek małżeński z dr Janiną Bergerówną, która w ostatnich miesiącach 1939 roku pracowała również w Śląskiej Bibliotece Publicznej, a potem także ewakuowała się do Lwowa. Po tragicznych losach miasta „z lwem w herbie” oboje Mayerowie wrócili do pracy w Bibliotece Śląskiej. Dr Berger-Mayerowa stworzyła w śląskiej książnicy Dział Zbiorów Specjalnych, którym kierowała do 1964 roku, kiedy to ciężka choroba uniemożliwiła Jej dalsze prowadzenie agendy. Zmarła 24 maja 1971 roku. Jan Kochanowski pisał: „Prawo śmierci, któremu podlegają wszyscy, dla osób najbliższych zmarłego jest krzywdą i bezprawiem”. Profesor utracił umiłowanego przyjaciela, wspaniałą towarzyszkę życia, a polskie bibliotekarstwo wybitnego naukowca, którego trwał ślady działalności bibliotecznej i naukowej pozostały w wielu drukowanych rozprawach i artykułach.

Docent doktor Józef Mayer pracował w Bibliotece Śląskiej przez dwadzieścia siedem powojennych lat (1945—1972) kolejno na stanowisku kustosa, kierownika Działu Opracowania Zbiorów (1945—1956), wicedyrektora Biblioteki (1957—1963), kierownika Działu Zbiorów Specjalnych (1963—1972). Zorganizował w tym czasie sześć dużych wystaw tematycznych, poświęconych przede wszystkim dawnej książce, kierował przez osiem lat szkoleniem zawodowym pracowników Biblioteki, wygłaszając dwadzieścia dwa referaty. Przez szesnaście lat był redaktorem „Biuletynu Informacyjnego Biblioteki Śląskiej”, publikując w nim wiele cennych rozpraw, artykułów i przyczynków. W 1955 roku Centralna Komisja Kwalifikacyjna dla Pracowników

Nauki przyznała Mu tytuł i stopień docenta, a w 1964 roku został mianowany samodzielnym pracownikiem naukowo-badawczym.

Rozległa wiedza humanistyczna i erudycja pozwoliły Profesorowi łączyć pracę zawodową z działalnością pedagogiczną. Jako docent prowadził w latach 1957—1968 wykłady i ćwiczenia z bibliotekoznawstwa i historii literatury na Wydziale Filologiczno-Historycznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Katowicach, a po przekształceniu uczelni w uniwersytet, przez siedem lat następnych (1968—1975) wykładał w Katedrze Historii Literatury Polskiej Uniwersytetu Śląskiego. Kierowane przez profesora seminarium ukończyło około stu pięćdziesięciu magistrów; był recenzentem czterech prac doktorskich.

Jego dorobek naukowy obejmuje ponad dwieście pięćdziesiąt pozycji z dziedziny bibliotekarstwa, bibliografii, historii literatury, wydanych samodzielnie oraz drukowanych w czasopismach. Starannie opracowane, interesujące naukowo publikacje Józefa Mayera przyniosły wiele ważnych ustaleń. Najcenniejsze to prace poświęcone utworom literackim lub wydaniom przedtem nieznanym, odnalezionym w zbiorach bibliotecznych z przedziwną niekiedy intuicją. Artykuły, rozprawy, studia, szkice, notatki, recenzje książkowe i teatralne, reportaże z podróży zamieszczał m.in. na łamach „Bibliotekarza”, „Dziennika Polskiego”, „Lwowskich Studiów Bibliotecznych”, „Pamiętnika Literackiego”, „Roczników Bibliotecznych”, „Sprawozdań Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego”, „Zarania Śląskiego”. Był autorem szeregu biogramów w *Słowniku Pracowników Książki Polskiej*; współpracował z redakcjami wydawnictw leksykograficznych *Encyklopedii Wiedzy o Książce* i *Encyklopedii Współczesnego Bibliotekarstwa Polskiego*. W ciągu całego życia wygłosił kilkaset odczytów w kilkunastu towarzystwach naukowych i różnych instytucjach, m.in. w Polskim Radiu.

Brał żywy i znaczący udział w zorganizowanym życiu naukowym i społecznym, pełniąc na przestrzeni kilkudziesięciu lat wiele odpowiedzialnych funkcji. We Lwowie, a następnie w Katowicach, był członkiem Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza. W Śląsko-Dąbrowskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk był sekretarzem w latach 1946—1950. Wrocławskie Towarzystwo Naukowe przyjęło Go w 1954 roku w skład współpracowników Komisji Bibliografii

i Bibliotekoznawstwa, a w 1971 roku zamianowało członkiem zwyczajnym. W latach 1957—1963 był aktywnym członkiem Śląskiego Instytutu Naukowego w Katowicach, wchodząc w skład Rady Naukowej (1959—1962), Komisji Bibliograficznej (1960—1963) oraz Rady Redakcyjnej „Zarania Śląskiego” (1959—1962). W 1958 roku Polska Akademia Nauk — Oddział w Krakowie, powołała Profesora na członka Komisji Historycznoliterackiej.

Pracę naukową wcześniej łączył z działalnością społeczną. Od 1925 roku był sekretarzem lwowskiego oddziału Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, a w Katowicach, w latach 1951—1953, pełnił funkcję przewodniczącego Sekcji Bibliotek Naukowych. Przez szereg lat należał także do polsko-włoskiego towarzystwa „Dante Alighieri” we Lwowie i do Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Włoskiej w Katowicach.

Uzupełniając portret tego wybitnego naukowca i bibliotekarza, wspomnieć należy o Jego znanych i wciąż jeszcze żywych pasjach bibliofilskich. Osoba Profesora Mayera zrosła się szczególnie trwale z działalnością Oddziału Śląskiego Towarzystwa Przyjaciół Książki, którego jest długoletnim i wielce zasłużonym członkiem, inicjatorem wielu poczynąń. W gronie katowickich przyjaciół wygłosił dwadzieścia dwie prelekcje, połączone często z pokazem unikatowych druków, lub wyświetlaniem przeźroczy. Każdą z nich cechowały zawsze jasność i logiczność myśli i wyjątkowa rzetelność merytoryczna. Wymienić warto choćby kilka tytułów: *Polonica w XVIII-wiecznym czasopiśmie holenderskim*, *O chińszczyźnie na Śląsku*, *Juliusz i Stanisław Ligonowie — zasłużeni działacze Śląska*, *O Janie Kasprowiczu, bibliofilu, autorze korespondencji ze Śląska*, *Samuela Tyszkiewicza wydania nicejskie poezji polskiej*, *Profesora Jana Kazimierza Zaremby, członka naszego Towarzystwa — wspomnienie*, *Romantyczne dzieje wnuczki Jana Sobieskiego*, *O stemplu z 1775 roku na książkach żydowskich*.

Profesor Mayer — znawca literatury staropolskiej i odkrywca wielu druków nie znanych Estreicherowi, jako bibliofil jest również autorem cennej publikacji pt. *Humor bibliofilski* (1974) oraz redaktorem kilku edycji bibliofilskich, m.in. takich jak: Ryszarda de Bury'ego *O miłości do ksiąg — to jest Philobiblon* w tłumaczeniu Jana Kasprowicza (1977), Krzysztofa Plantina *Szczęście tego świata* w przekładzie Ireny Tabakowskiej (1979), Cypriana Kamila Norwida *For-*

tepien Chopina (1980), wydany z okazji X Międzynarodowego Konkursu Pianistycznego im. Fryderyka Chopina w Warszawie.

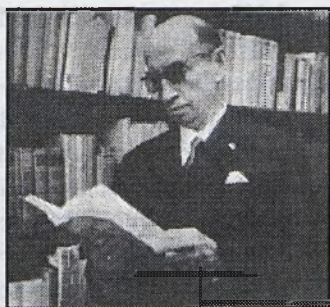
Za całokształt twórczości i bogatą działalność naukową docent dr Józef Mayer otrzymał m.in. Złoty Krzyż Zasługi (1955), Odznakę Zasłużonego Działacza Kultury (1972), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1977).

Ten wieloletni i bardzo owocny dorobek życia Jubilata najpełniej charakteryzuje cytat, pochodzący z artykułu prof. Jerzego Starnawskiego pt. „Józef Mayer — nestor «ludzi książki» w Polsce”. „Biblioteka Śląska — pisze znakomity historyk literatury staropolskiej — była instytucją, której oddał w pyłe bibliotecznym trud wielu dziesiątków lat, a na marginesie działalności bibliotekarza stworzył dzieło naukowe o trwałej wartości. [...] Owoce zrodzone w szarym pyłe pracy bibliotecznej są duże i przepojone prawdziwym wdziękiem. Należy wyrazić nadzieję, że dorobek doc. dra Józefa Mayera nie jest jeszcze kartą zamkniętą.”

Źródła:

1. Urszula Gumuła: *Józef Mayer*. „Poglądy” 1975 nr 6 s. 2 okł., portr.
2. Irena Nitsche: *Doc. dr Józef Mayer*. W: *Śląskie miscellanea. Literatura—folklor*. T. 5. Pod red. Jana Malickiego i Krystyny Heskiej-Kwaśniewicz. Warszawa 1993, s. 9—28, portr.
3. *Osiemdziesięciolecie doc. dra Józefa Mayera*. „Gazety Śląskie dla Ludu Pospolitego”. Katowice 1983, Oddział Śląski TPK, nr 6.
4. Jerzy Starnawski: *Józef Mayer — nestor „ludzi książki” w Polsce*. W: *Studia bibliologiczne*. Tom 6. *Kultura staropolska — regionalia śląskie — szkice i komunikaty*. Pod red. Zbigniewa Żmigrodzkiego. Katowice 1993 s. 7—16, portr.

PRACE NAUKOWE PROFESORA JÓZEFA MAYERA

Profesor Józef Mayer — humanista, wybitny znawca literatury oraz książki, bibliotekarz, pracą zawodową związany z Biblioteką Śląską, w której pracował przed wojną i przez 27 powojennych lat (1945—1972), nestor bibliotekarstwa na Śląsku, bibliofil a także pedagog, wykładowca na studiach polonistycznych (1959—1973) i bibliologicznych (1959—1968) w Wyższej Szkole Pedago-

gicznej w Katowicach i w Uniwersytecie Śląskim, promotor ponad stu prac magisterskich i recenzent kilku prac doktorskich — jest autorem licznych rozpraw naukowych i publikacji: artykułów, recenzji książkowych i teatralnych oraz reportaży z podróży zamieszczanych w czasopiśmie.

Profesor Józef Mayer wygłosił też wiele odczytów, prelekcji i gawęd bibliofilskich, niektóre z nich wydając potem drukiem. W ciągu swej pracy bibliotecznej organizował instruktywne wystawy tematyczne i o nich też podawał informacje w drukowanym słowie.

Na dorobek Profesora J. Mayera składa się ponad dwieście pięćdziesiąt pozycji z bibliotekarstwa, historii literatury i językoznawstwa. Prace te są świadectwem wielkiej erudycji ich autora, potwierdzają też rozległość Jego naukowych zainteresowań.

Wiele jest w tym dorobku pozycji odkrywczych, poświęconych utworom lub edycjom przedtem nieznanym. Te właśnie prace zmienia-

jące i wzbogacające dotychczasowy stan wiedzy w zakresie literatury polskiej i piśmiennictwa powstającego na Śląsku, jak też językoznawstwa, są szczególnie cenne i przydatne dla badań naukowych prowadzonych w tych dziedzinach wiedzy.

Pasje naukowe Profesora J. Mayera ujawniły się, jeśli tak można powiedzieć, już podczas Jego studiów na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, co zostało zauważone przez Prof. Juliusza Kleinera, który, chcąc ułatwić swemu słuchaczowi start naukowy, zamierzał powierzyć mu opracowanie *Wyboru pism* Gustawa Zielińskiego w edycji Biblioteki Narodowej. Zwracając się w tej sprawie do Stanisława Kota w liście z dnia 4 kwietnia 1923 roku prof. Kleiner pisał, iż Józef Mayer jest „autorem doskonałej pracy o Zielińskim.”

Profesor Józef Mayer rozpoczął swe pisarskie dzieło jako komparatysta. Wartościową w tym zakresie wypowiedzią był jego artykuł zamieszczony w „Ruchu Literackim” 1926 nr 3, w którym trafnie wskazał na echa *Childe Harolda* w epilogu *Balladyny* i w *Beniowskim*. Trafna była też poprawka dokonana przez młodego badacza w stosunku do znanego historyka literatury Piotra Chmielowskiego, odkrywcy i pierwszego wydawcy not marginalnych Słowackiego w egzemplarzu *Konrada Wallenroda*.

W okresie swej pracy bibliotekarskiej we Lwowie Józef Mayer odkrył w księgozbiorniku biblioteki klasztornej dominikanów w Żółkwi siedemnastowieczny ekslibris drukarski, który był — jak pisano — ze strony zakonników skromnym darem wdzięczności dla Teofili z Daniłowiczów Sobieskiej, matki króla Jana III. Wagę tego znaleziska wysoko ocenił znawca dawnych ekslibrisów polskich Edward Chwalewik, wskazując w swej monografii, że ekslibris odkryty przez Józefa Mayera jest najwcześniejszym naszym znakiem książkowym związanym z nazwiskiem kobiety.

Wiele odkrywczych prac Profesora J. Mayera powstało w Bibliotece Śląskiej, do której powrócił w 1945 r. Już w rok później, w „Bibliotekarzu” w nr 5 pisał o Śląskiej Bibliotece Publicznej, z troską wyliczając straty, jakie poniosła ona w czasie działań wojennych. Zwracał jednocześnie uwagę na konieczność wyjaśnienia sytuacji prawnej Instytucji działającej w całkiem już nowej rzeczywistości. W kilka lat później na łamach tegoż czasopisma informował o trzydziestolecu Biblioteki Śląskiej.

W księdze jubileuszowej, wydanej w 1973 r. z okazji 50-lecia Biblioteki Śląskiej, Prof. J. Mayer wiele miejsca poświęcił zespołowi starych druków, których zasób po wojnie znacznie się powiększył, dzięki przekazanym śląskiej Książnicy zbiorom pochodzącym z bibliotek rodowych, podworskich, klasztornych i z innych księgozbiorów. Opisując, z wielkim znanstwem, te kolekcje Profesor J. Mayer wskazał też na zawarte w nich najcenniejsze, rzadkie a nawet unikatowe dzieła czy zespoły druków, które — dodajmy — niejednokrotnie były przedmiotem jego naukowych prac.

W przejmowanych przez biblioteki księgozbiorach prywatnych szczególnie cenny zespół stanowią polonika pominięte w *Bibliografii polskiej* Karola Estreichera i jej późniejszych uzupełnieniach.

Zestaw tego typu druków znajdujących się w Bibliotece Śląskiej został opracowany przez dr Janinę Berger-Mayerową w dwu seriach pt. *Nie znane Estreicherowi „Polonica” i „Silesiaca” w starodrukach Biblioteki Śląskiej* (1961, 1968). Tę drugą serię w latach długotrwałej choroby autorki przygotował do druku Prof. J. Mayer.

W publikacjach tych znalazły się nie odnotowane w bibliografii dokumenty prawne (broшуry i druki ulotne) z drugiej połowy XVIII wieku, pochodzące w znacznej części z Biblioteki Szembeków, w większości w języku polskim. Informacja o tych materiałach w czasie, gdy na Śląsku tworzyły się i rozwijały ośrodki humanistyczne, miała duże znaczenie dla badań historycznych i literackich. Każda z tych serii obejmowała sto druków, co było zamierzonym nawiązaniem do pewnej tradycji w dziejach bibliografii polskiej, biorącej swój początek od dzieła Szymona Starowolskiego *Scriptorum Polonicorum Hecatontas*.

Niezwykle cennym odkryciem Prof. J. Mayera były odnalezione w zbiorach Biblioteki Śląskiej, wśród XIX-wiecznych ulotek, w czasie przygotowań do Wystawy Mickiewiczowskiej, nieznane druki Mickiewiczowskie, opublikowane w stulecie śmierci poety pt. *Nieznane druki Mickiewiczowskie. Modlitwa Pielgrzyma i Litanía Pielgrzyska (Reprodukcja dwóch różnych wydań z I poł. XIX w.)*.

Druki te nazwane przez ich odkrywcę „bezcennym skarbem Biblioteki Śląskiej” wydawane były także w latach następnych w opracowaniu naukowym a także w edycjach bibliofilskich.

Drugim tekstem Mickiewiczowskim, którego nieznany pierwotruk odkrył Prof. J. Mayer, był wiersz pt. *Majtek*. Ukazał się on w czasopiśmie „Sarmatka” w grudniu 1830 r. Odkrycie to przedstawione zostało w 1959 r. na posiedzeniu Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, a krótki komunikat zamieszczono w *Sprawozdaniach...* Towarzystwa. Pełny tekst pracy, której wyniki wzbogaciły współczesny stan wiedzy o poezjach Mickiewicza, opublikowano w *Pracach Historycznoliterackich WSP w Katowicach* T. 2, 1962. Inne, ważne znaleziska biblioteczne wiążą się z nazwiskami Teofila Lenartowicza jako autora nieznanego przedtem liryku *Komedia Boska gra się wciąż niestety...* odnalezionego w ówczesnym Oddziale Cieszyńskim Biblioteki Śląskiej i Kazimierza Brodzińskiego, którego zasób znanych nam wierszy powiększył Prof. Mayer o dwa wierszowane utwory, z których jeden pt. *Śpiew* odkryty został w zbiorach Biblioteki Śląskiej. W jej zasobach odnalazł też Prof. J. Mayer zapomniany wiersz Juliusza Ligionia pt. *Przestroga z prozbą* wpisany przez niego własnoręcznie na wklejce introligatorskiej dzieła Jana Majora *Wielkie zwierciadło przykładów* (Kraków 1633), będącego niegdyś własnością kowala — poety z Królewskiej Huty.

Jest też Prof. J. Mayer odkrywcą wielu tekstów staropolskich, wśród których na uwagę zasługują wydobyte z klocków Biblioteki Śląskiej trzy utwory literatury mieszczańskiej, z których dwa — *Nędza z biedą z Polski precz idą* i *Walna wyprawa do Wołoch ministrów na wojnę*, to nieznanne dotąd edycje tekstów znanych dawniej, trzecie zaś dzieło, *Jantaszek z wojny moskiewskiej* z r. 1661 stanowi nieznany dotychczas w ogóle utwór polskiej literatury mieszczańskiej z XVII w., odnaleziony po przeszło trzystu latach. Przypomnijmy, że ten nurt literatury mieszczańskiej (sowizdrzańskiej) badał przez wiele lat Karol Badecki we Lwowie, w środowisku, gdzie Prof. Mayer odbywał studia. Dopelnienie zasobu tego rodzaju druków, zestawionego przed laty z wielką dokładnością przez Badeckiego o trzy ważne utwory, należy uznać za duży sukces Prof. Mayera. Dodajmy też, że w zakresie budzącej żywe zainteresowanie polskiej literatury mieszczańskiej, z której wiele dzieł się nie dochowało i wiele edycji zaginęło, każdy odnaleziony utwór ma wyjątkowe znaczenie.

Należy też pamiętać o innych pracach Prof. J. Mayera, wśród których znajduje się przypomniany, niezwykle dziś rzadki druk Szymona Starowolskiego *Rozmowa X(iędza) Plebana z żołnierzem zwróconym z wojny kozackiej w roku 1648* oraz opis dzieł z księgozbioru Jakuba Teodora Trembeckiego i rodziny, znajdujących się w zbiorach Biblioteki Śląskiej. Dodajmy, że wnikliwy badacz zarejestrował ponadto znajdujące się w śląskiej Książnicy stare druki proveniencji Załuskich.

Odkrywczę są także prace Prof. J. Mayera w dziedzinie językoznawstwa, by wymienić opracowany przezeń *Nieznany śląski słownik gwarowy z 1821 r.*

Z pasji bibliofilskich Prof. J. Mayera powstał wydany staraniem Oddziału Śląskiego Towarzystwa Przyjaciół Książki druk pt. *Humor bibliofilski*, w którym autor omówił słynny 13 numer fikcyjnego „Przewodnika Bibliograficznego” z 1925 r. oraz inne satyryczne wydawnictwa bibliofilskie, kpiarskie a nawet czasem trochę złośliwe, ale tak, by jednak nikogo nie urazić. Wówczas jednakże papier, na którym były one tłoczone, „za filigran winien mieć — serce”, jak pisał autor kilku takich bibliofilskich utworów, Mieczysław Opalek.

Autor *Humoru bibliofilskiego* pisał też o swych kolegach — poważne artykuły i biogramy w takich wydawnictwach jak wymieniony już „Bibliotekarz”, „Przegląd Biblioteczny”, „Roczniki Biblioteczne”, prezentując znane sylwetki bibliotekarzy. Znaleźli się wśród nich: Rudolf Kotuła, Adam Bocheński, zasłużony dla książki polskiej na Śląsku — Jacek Koraszewski. Jako historyk polskiej nauki o literaturze włączył się Prof. J. Mayer ważnym przyczynkiem do hołdu złożonego Pigionowi zbiorowo w księdze *Wokół Stanisława Pigonia. Nad warsztatem naukowym i literackim uczonego*, wydanej w Rzeszowie w 1983 r. W tym też roku ukazała się jedna z ostatnich prac Prof. Mayera, kompetentny wstęp i bardzo staranny komentarz do wspomnień Aurelii Wyleżyńskiej o jednym z synów Mickiewicza, Józefie, opublikowana w wydawnictwie Muzeum Literatury im. A. Mickiewicza.

O Profesorze J. Mayerze pisano, że praca i nauka stanowiły jego główne pasje. Poza tym interesowały go dwie dziedziny, które można potraktować jako hobby — zagraniczne wojaże i teatr (włącznie z operą i baletem). Pierwszą z nich poznać możemy dzięki relacjom z podróży po wielu krajach Europy (Profesor dotarł nawet tam, gdzie

kończy się Europa — do Nordkamp). Z tych to relacji dowiadujemy się o zabytkach różnych krajów, opisanych w takich reportażach jak *W kościele Wikingów*, *W zamkach i klasztorach Portugalii*, o ich literariach, np. *Na zamku i u grobu Hamleta*, reportaż z Danii o powiązaniach z Polską, czego przykładem może być opisana słynna rękodzielnicza oficyna drukarska Samuela Tyszkiewicza Stamperia Pollaka we Florencji.

Śladem tej drugiej dziedziny zainteresowań, teatrem są liczne recenzje pisane przed wojną i kontynuowane w latach powojennych lub słowa wstępne do spektakli (oper i baletów). Recenzje te stanowią jeszcze jedno bardzo ciekawe źródło wiedzy o śląskim teatrze w okresie międzywojennym. Stąd też wiemy, że w teatrze katowickim wystawiony był repertuar lwowski (Na Łyczakowie — w Katowicach), że odbyła się premiera lwowskiego autora w Katowicach [Kazimierza Brończyka] oraz że preferowane były wówczas sztuki polskie. Podkreślano też, że to właśnie hobby upodobiło Prof. J. Mayera do Karola Estreichera, który, przypomnijmy, w autobiograficznym wierszu nazwał się „teatralnych gwiazd czułym astronomem”.

W przedstawionym przeglądzie pisanego dorobku naukowego Prof. J. Mayera starano się przedstawić prace najważniejsze, bądź najciekawsze dla historii literatury i bibliotekoznawstwa, ale i w tym zakresie można było wskazać tylko na niewielką część naukowego dzieła, które powstało w ciągu wielu dziesiątków lat pracowitego życia, towarzysząc codziennej działalności bibliotecznej i jako takie stanowi wartość trwałą i nieprzemijającą.

Źródła

1. Edward Chwalewik, *Exlibrisy polskie szesnastego i siedemnastego wieku*. Wrocław 1955, s. 91.
2. Urszula Gumuła, *Józef Mayer*. „Poglądy” 1975 nr 6, s. 2 okł., portr.
3. Irena Nitsche, *Bibliografia podmiotowa profesora Józefa Mayera (wybór)* w: *Śląskie miscellanea. Literatura—folklor*. T. 5. Pod red. Jana Malickiego i Krystyny Heskij-Kwaśniewicz. Warszawa 1993, s. 11.
4. Jerzy Starnawski, *Józef Mayer — nestor „ludzi książki” w Polsce*. w: *Studia bibliologiczne*, T. 6. *Kultura staropolska — regionalia śląskie — szkice i komunikaty*. Pod red. Zbigniewa Żmigrodzkiego. Katowice 1993, s. 7—16.
5. Marian Jan Wojciechowski, *Exlibris godło bibliofila*. Wrocław 1978, s. 47.

WSPOMNIENIA POŚMIERTNE

PAWEŁ HIERONIM RYBICKI (1902—1988)

Zmarły 15 lipca 1988 r. w Krakowie profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego dr Paweł Rybicki, jeden z najwybitniejszych socjologów polskich XX wieku, ceniony pedagog i wychowawca wielu pokoleń młodzieży akademickiej, znakomity teoretyk i historyk nauki, wielki humanista, prawy, mądry i niezwykle skromny człowiek, zapisał się także trwale w historii kultury Śląska. Jako długoletni dyrektor Biblioteki Śląskiej w Katowicach pozostawił tu wdzięczną i wciąż żywą pamięć.

Paweł Hieronim Rybicki urodził się 30 września 1902 r. w Janowie Lwowskim, w ówczesnym zaborze austriackim. Po ukończeniu lwowskiego III Gimnazjum rozpoczął w roku akademickim 1920/1921 studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Uczelnia ta była w owym czasie jednym z najsilniejszych ośrodków życia naukowego w kraju. Paweł Rybicki studiował wprawdzie polonistykę, ale rozprawą napisaną na trzecim roku studiów pt. *Liberalizm w nauce*, ogłoszoną drukiem w „Przeglądzie Współczesnym” w czerwcu 1923 r., dał wyraz swoim prawdziwym zainteresowaniom; socjologia stała się niebawem główną pasją działalności naukowej Profesora. Studia ukończył w roku 1924, a w dwa lata później doktoryzował się w tymże Uniwersytecie na podstawie dysertacji *Etyka Jana Kochanowskiego*, przygotowanej pod kierunkiem prof. Wilhelma Bruchnalskiego. Praca ta, w której młody naukowiec zajął się analizą sądów Jana z Czarnolasu o sprawach moralności i zasa-

dach życia społecznego, ukazuje dalszą ewolucję zainteresowań Autora problematyką społeczną. Rok 1929 przyniósł dwie kolejne rozprawy, należące ściśle do socjologii: *O zmianach w obyczajowości współczesnej* oraz znakomite studium z socjologii wiedzy *Nauka a formy życia społecznego. Kilka zagadnień z pogranicza socjologii i teorii nauki*.

W roku 1928 Paweł Rybicki wyjechał na studia uzupełniające do Berlina, a następnie do Kolonii, gdzie uczestniczył w seminarium socjologicznym prowadzonym przez Leopolda von Wiese. Owocem tego pobytu była m.in. rozprawa dotycząca obyczaju pt. *Probleme einer soziologischen Untersuchung der Sitte*. W latach 1929—1930 przebywał w Paryżu i tam na Sorbonie brał udział w seminarium kierowanym przez Paula Fauconneta, następcy uczonego o światowej sławie — Emila Durkheima.

Po ukończeniu studiów zagranicznych nie wrócił do Lwowa, chociaż — jak wspomina — „miał spokojny, aż zbyt uregulowany warsztat pracy w Bibliotece Uniwersyteckiej”. Związał się na szereg lat ze Śląskiem, obejmując w wyniku ogłoszonego konkursu 11 kwietnia 1934 r. kierownictwo ówczesnej Biblioteki Sejmu Śląskiego w Katowicach, a z chwilą przekształcenia jej w 1936 r. w samodzielny zakład naukowy, został dyrektorem Śląskiej Biblioteki Publicznej im. Józefa Piłsudskiego.

Zachowała się na ten temat niezwykle interesująca korespondencja pomiędzy marszałkiem Sejmu Śląskiego — Konstantym Wolnym (pismo z dnia 25 stycznia 1934 r.), a dyrektorem Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie — Ludwikiem Bernackim (pismo z dnia 3 lutego 1934 r.), który wydał taką „poufną” opinię: „Z siedmiu kandydatów [...] mogą być wzięci pod uwagę tylko trzej [...]. Po szczegółowem i sumiennem rozpatrzeniu kwalifikacyj [...] stawiam wśród nich na najpierwszem miejscu Dra Pawła Rybickiego, adiunkta tutejszej Biblioteki Uniwersyteckiej. Wychowanek wielkiej, doskonale prowadzonej i urządzonej, publicznej biblioteki naukowej, fachowy i wytrawny bibliotekarz, wykształcony praktycznie i teoretycznie w swoim zawodzie, któremu z umiłowaniem się poświęca, umysł o niezwykle głębokiej i wybitnej kulturze, pracownik naukowy o niepoślednich walorach, pogłębiający nieustannie swą wiedzę, przytem człowiek solidny, o charakterze pełnym zalet, w obej-

ściu delikatny i taktowny, zasługuje w całej mierze na powierzenie mu stanowiska, o które zabiega. Toteż rozważając kwalifikacje Dra Pawła Rybickiego nie waham się postawić jego kandydatury na stanowisko kierownika Biblioteki Sejmu Śląskiego: **primo et unico loco**, przekonany, że sprostą on w zupełności oczekującym go zadaniom”.

O tym, że nie były one łatwe, dowiadujemy się ze wspomnień nowego dyrektora, który osiedlając się na Śląsku całą swoją wiedzę i zapał badacza poświęcił poznaniu warunków, potrzeb i możliwości tego odrębnego środowiska. „Śląsk — pisał — tak nasycony problemami gospodarczymi i socjalnymi potrzebuje warsztatu naukowo-bibliotecznego, w którym mogłoby się odbywać i rozwijać studium tych problemów”. Jako dyrektor jednocześnie zdawał sobie sprawę, że „środowisko nie miało tradycji życia naukowego i naukowych instytucji; nie zawsze rozumiało, że instytucje takie tworzą się przez pewien czas i w toku złożonych procesów społecznych, że wymagają ludzi przygotowanych i przystosowanych do spełniania określonych i wyspecjalizowanych zadań. [...] Moim staraniem było nadanie zrodzonej z rodzimych dążeń i poczynań instytucji właściwego dla niej kierunku rozwoju”.

Paweł Rybicki prowadził Bibliotekę Śląską (z przerwą wojenną) aż do chwili objęcia w roku akademickim 1957/1958 Katedry Socjologii i Demografii na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Międzywojenny i powojenny rozwój tej ksiąźnicy, pretendującej do rangi poważnej placówki naukowej, jest w wielkiej mierze zasługą Jego dużego doświadczenia organizacyjnego, wszechstronnej wiedzy i wysokiego autorytetu moralnego. Trzeba wspomnieć o życzliwym i przyjaznym stosunku Dyrektora do pracowników Biblioteki, a także o Jego wielkiej kulturze osobistej, przejawiającej się w szacunku dla wszystkich ludzi, niezależnie od zajmowanych przez nich stanowisk.

Śląski okres w życiu Profesora obejmuje również udział w pracach Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku, przewodniczenie Komisji Socjologicznej Instytutu Śląskiego, rozwijanie ożywionej współpracy z innymi ośrodkami naukowymi w kraju. W 1938 r. wyszła w Katowicach, przełożona niebawem na język niemiecki, Jego rozprawa *O badaniu socjograficznym Śląska*, którą historycy nauki zaliczają

do najwartościowszych prac socjologicznych poświęconych temu regionowi.

Wojna uniemożliwiła jawną działalność Profesora. Podczas okupacji, którą spędził w Krakowie, powstało m.in. kilkusetstronicowe dzieło pt. *Spoleczność. Podstawowe cechy strukturalne*. Na jego podstawie po wyzwoleniu uzyskał stopień doktora habilitowanego.

Po wojnie Paweł Rybicki wrócił do Katowic, gdzie ponownie objął stanowisko dyrektora Biblioteki Śląskiej, rozpoczynając organizowanie i nadzorowanie akcji poszukiwania, rewindykacji i zabezpieczania zbiorów bibliotecznych w województwie śląskim.

Równocześnie od początku roku 1945 przewodniczył Komisji Osadnictwa Miejskiego w krakowskiej Radzie Naukowej dla Zagadnień Ziem Odzyskanych i publikował na ten temat wiele rozpraw. Jego naukowe zainteresowania tym doniosłym społecznie i politycznie problemem sięgały już roku 1942, kiedy to w okupowanym Krakowie napisał pracę historyczno-socjologiczną o polskości ziem na wschód od Odry i Nysy. Dostarczyła ona m.in. wielu argumentów do rozmów i negocjacji delegacji polskiej w Poczdamie. Spośród licznych publikacji poświęconych zasiedlaniu ziem zachodnich na przypomnienie zasługują: *Organizacja osadnictwa miejskiego na Ziemach Odzyskanych w oparciu o samorząd gospodarczy* (1946), *O podstawach migracji na Ziemie Odzyskane* (1948), *Problemy socjologiczne Ziem Zachodnich i Północnych* (1964), *Ziemie Zachodnie ze stanowiska teorii socjologicznej* (1967) — teoretyczne podsumowanie wieloletnich badań i studiów.

Bardzo ważne miejsce w działaniach Pawła Rybickiego zajmowała dydaktyka uniwersytecka. W latach 1945—1951 był wykładowcą na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, a następnie również na Studium Spółdzielczym przy UJ; dojeżdżał nawet przez parę lat do Wrocławia, by tam w nowym ośrodku akademickim prowadzić Katedrę Socjologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Oddany bez reszty studentom, darzył ich „ojcowską wprost troską” — jak po latach wspomina dawny uczeń i współpracownik Profesora, dr Henryk Dutkiewicz. Zamknięcie katedr socjologicznych w 1951 r. przerwało tę ważną działalność dydaktyczną.

W połowie lat pięćdziesiątych Uczony związał się z Zakładem Historii Nauki i Techniki PAN w Warszawie. W tym czasie spod Jego

pióra wyszło kilka znakomitych rozpraw z historii nauki i myśli społecznej, z których przede wszystkim należy wymienić: *Elementy nauki o społeczeństwie w dziele Andrzeja Frycza Modrzewskiego* (1954), *Pojęcie społeczności u pisarzy polskiego Odrodzenia* (1957), *The Sociological Standpoint in the General History of Science* (1960).

W roku 1957, gdy nauki socjologiczne powróciły na polskie uczelnie, Paweł Rybicki przyjął propozycję Wszechnicy Krakowskiej i objął Katedrę Socjologii i Demografii, kierując tą placówką nieprzerwanie aż do roku 1972, kiedy przeszedł na zasłużoną emeryturę. Okres krakowski to czas bardzo wyteżonej działalności naukowej Profesora. Temu celowi podporządkował wszystkie inne zadania, obowiązki i dążenia.

Bibliografia prac Pawła Rybickiego, zamieszczona w tomie *Szkice z historii socjologii polskiej* (Warszawa 1982), wydanym z okazji jubileuszu osiemdziesięciolecia urodzin i sześćdziesięciolecia pracy naukowej Uczonego, obejmuje dziewięćdziesiąt sześć pozycji. Znamiennej cechą wszystkich rozpraw Profesora obok bogactwa problematyki jest ich przejrzysty i logiczny układ, dyscyplina myśli, wyrażonych pięknym i zrozumiałym językiem wypowiedzi. Jedną z ważniejszych publikacji w dorobku naukowym Profesora jest dzieło pt. *Arystoteles. Początki i podstawy nauki o społeczeństwie* (1963) — obszerne studium z historii myśli społecznej, w którym Autor posługując się niezwykle sprawnie pojęciami i metodami nowoczesnej humanistyki, mając za przedmiot teorie najwszechstronniejszego myśliciela starożytności, ukazuje ich aktualność i przydatność we współczesnych analizach socjologicznych. W roku 1970 wychodzi w wielotomowej edycji *Historii nauki polskiej* znakomita praca Profesora o nauce polskiej w epoce Renesansu. Wybitnymi walorami poznawczymi i rozległą erudycją odznaczają się dwie prace-syntezy: *Spoleczeństwo miejskie* (1972) — „wielki, historyczno-socjologiczny traktat o mieście i życiu miejskim, nie posiadający odpowiednika w literaturze światowej” oraz *Struktura społecznego świata. Studia z teorii społecznej* (1979) — suma doświadczeń naukowych i życiowych Uczonego, klamra zamykająca Jego sześćdziesięciopięcioletnią twórczość.

Ta wieloletnia działalność Pawła Rybickiego przejawiała się także w aktywnym uczestnictwie w sympozjach, konferencjach, zjazdach krajowych i zagranicznych; mimo nawału pracy podejmował się

różnych funkcji. Był członkiem i współzałożycielem licznych towarzystw naukowych, m.in. Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, Polskiego Towarzystwa Socjologicznego (długoletni przewodniczący Oddziału Krakowskiego), członkiem International Sociological Association, członkiem nadzwyczajnym Académie Internationale d'Histoire des Sciences w Paryżu, członkiem honorowym Instytutu Zachodniego, członkiem Rady Naukowej Ośrodka Badań Prasoznawczych, Rady Naukowej Śląskiego Instytutu Naukowego, kierownikiem wielu prac badawczych podejmowanych w Zakładzie Badań Socjologicznych, redaktorem (w latach 1963—1969) „Górnośląskich Studiów Socjologicznych”, cennego wydawnictwa poświęconego głównie socjologii miasta.

Wyrazem uznania dla pracy naukowej, organizacyjnej, dydaktycznej, bibliotekarskiej i społecznej Pawła Rybickiego są niewątpliwie liczne odznaczenia państwowe (Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Medal Komisji Edukacji Narodowej) i nagrody, w tym nagroda indywidualna I stopnia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W roku 1971 został też uhonorowany Medalem Aleksandra Koyré, nadanym Mu przez Académie Internationale d'Histoire des Sciences.

21 lipca 1988 roku na Cmentarz Rakowicki w Krakowie przybyli uczniowie, współpracownicy i przyjaciele z różnych stron Polski, aby oddać hołd swemu niestrudzonemu Profesorowi i Wielkiemu Humanistcie. Pozostała piękna i wierna pamięć, która „odradza żywych”.

Źródła:

1. Henryk Dutkiewicz: *Paweł Hieronim Rybicki*. „Poglądy” 1973 nr 15, s. 2 okł., portr.
2. Krystyna Poida: *Biblioteka naukowa w Katowicach w latach 1922—1939*, Wrocław 1967. Sygn. B-ki Śląskiej — R 1663 III (maszynopis).
3. Paweł Rybicki: *Garść wspomnień o Bibliotece Śląskiej i Śląsku*. W: *Biblioteka Śląska 1922—1972*. Pod red. Jana Kantyki, Katowice 1973, s. 264—278.
4. Kazimierz Z. Sowa: *Siedemdziesięciolecie urodzin i pięćdziesięciolecie działalności naukowej Pawła Rybickiego*. „Studia Socjologiczne” 1972, 4(47), s. 5—19, portr.
5. *Szkice z historii socjologii polskiej*. Praca zbiorowa pod red. Kazimierza Z. Sowy, Warszawa 1983.
6. *Kartoteka Polskiego Słownika Biograficznego* (nekrologi, ankiety personalne).

Danuta Musiol

FRANCISZEK SZYMICZEK — HISTORYK I DZIAŁACZ ŚLĄSKI

Do grona zasłużonych dla Śląska ludzi, których praca i działalność zasługują na trwałą pamięć społeczną, należy Franciszek Szymiczek, znany historyk, bibliotekarz i społecznik.

Urodził się 16 lipca 1911 roku w Opolu w rodzinie robotniczej Józefa i Wiktorii z domu Schneider. Jako uczeń szkoły podstawowej w Gliwicach pomagał ojcu w akcji plebiscytowej kolportując materiały agitacyjne. Po przyznaniu Polsce części Górnego Śląska, w kwietniu 1922 roku rodzina Szymiczków

w obawie przed prześladowaniami ze strony Niemców przeniosła się do Katowic. Tutaj Franciszek skończył szkołę podstawową, następnie w 1931 roku Państwowe Gimnazjum Klasyczne im. A. Mickiewicza. W tym samym roku podjął studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Studiował historię jako przedmiot główny oraz filologię germańską i nauki o Polsce współczesnej jako przedmioty poboczne. W tym czasie odbył praktykę biblioteczną u Adama Bara w Bibliotece UJ. W czerwcu 1936 roku uzyskał stopień magistra filozofii za pracę *Walka o Śląsk Cieszyński w latach 1914—1920*, wydaną w dwa lata później przez Instytut Śląski w Katowicach. Publikacja ta przetłumaczona została przez Publikationsstelle des Preussischen Geheimen Staatsarchivs w Berlinie—Dahlem i wydana w 1938 roku. W 1989 roku książkę tę w postaci reprintu wznowiło Wydawnictwo Głosu Śląsko-Dąbrowskiego. Uzyskał również prawo nauczania języka niemieckiego.

Bezpośrednio po ukończeniu studiów podjął pracę w Muzeum Śląskim w Katowicach, w którym prowadził także bibliotekę muzealną. Jego pasją zawodową stało się bibliotekarstwo. Idąc za głosem powołania od grudnia 1937 roku przeszedł do Śląskiej Biblioteki Publicznej (obecnie Biblioteki Śląskiej) w Katowicach na stanowisko asystenta bibliotecznego. Pracował w dziale zakupu, dziale udostępniania zbiorów oraz w referacie budżetowym. W 1938 roku powołano F. Szymiczka na protokolanta Rady Bibliotecznej, która zaakceptowała plan budowy nowego gmachu Biblioteki przy ulicy Reymonta (róg J. Ligonia) w Katowicach.

Po wybuchu II wojny światowej 2 września 1939 roku wraz z dyrektorem Biblioteki Pawłem Rybickim jako ostatni opuścili budynek przy ulicy Francuskiej 12. W czasie okupacji niemieckiej trzykrotnie wstępował do Biblioteki będącej pod zarządem niemieckim. Pracował w tym okresie w Fabryce Obuwia „Bata” w Chelmku, w drobnym handlu pod zarządem komisarycznym, Fabryce Lokomotyw „Fablok” w Chrzanowie. Od października 1939 do stycznia 1945 roku był związany z ruchem oporu. Pod pseudonimem „Braun” działał na terenie Chelmka, Chrzanowa oraz w Katowicach w organizacji konspiracyjnej „Ku Wolności”, która później weszła w skład okręgu krakowsko-śląskiego Polskiego Związku Wolności. Współpracował także w 1939 roku z redakcją śląskiego pisma konspiracyjnego „Ku Wolności” wychodzącego przez kilka miesięcy w Katowicach.

Po zakończeniu wojny wrócił do Katowic. Dnia 31 stycznia 1945 roku powierzono mu ogólny zarząd nad Domem Oświatowym i — do czasu powrotu dyrektora (9 marca) — Śląską Biblioteką Publiczną. Rozpoczął prace nad zabezpieczaniem zniszczonego podczas wojny wnętrza budynku, porządkowaniem rozsypanych zbiorów, katalogów oraz magazynów, rewindykacją utraconych pozycji, werbowaniem pracowników. Zajął się ponadto zabezpieczaniem opuszczonych księgozbiorów poniemieckich na terenie nowo utworzonego województwa śląsko-dąbrowskiego. Dnia 24 marca 1945 roku jako pełnomocnik przejął bytomską „Oberschlesische Landesbibliothek” (Górnośląska Biblioteka Krajowa), dzięki czemu przyłączone zostały do Śląskiej Biblioteki Publicznej cenne zasoby książkowe Instytutu Śląskiego, liczne księgozbiory podworskie, drobne partie przedwojennej Naszej

Czytelnia oraz resztki dawnej biblioteki Gimnazjum Polskiego w Bytomiu. Zorganizował powrót książek wywiezionych przez Niemców do Nysy, Frączkowa pod Nysą, Lublińca i Cieszyna, a także sprzętu bibliotecznego.

W 1947 roku Ministerstwo Oświaty zleciło F. Szymiczkiowi tworzenie Zbiornicy Księgozbiorów Zabezpieczonych w Katowicach z magazynami w Bytomiu. Kierowana przez niego komórka obejmowała początkowo obszar województwa śląsko-dąbrowskiego. Od 1951 roku rozszerzono jej zasięg na ziemie zachodnie i północne. Do Zbiornicy przewiózł F. Szymiczek około 1.200.000 tomów książek. W styczniu 1956 roku Zbiornicę przejęła Biblioteka Narodowa w Warszawie, przekształcając ją w Dział Zbiorów Zabezpieczonych i Druków Zbędnych Biblioteki Narodowej. Kierownictwo tego Działu powierzono F. Szymiczkiowi. Pełnił je do września 1963 roku. Równolegle do końca 1957 roku zatrudniony był na stanowisku kustosza w Bibliotece Śląskiej. W latach 1948–1949 był dodatkowo doradcą bibliotecznym w Bibliotece Wyższego Studium Nauk Społeczno-Gospodarczych (obecnie Akademia Ekonomiczna) w Katowicach. W latach 1958–1960 prowadził Biuro Historyczne w Związku Bojowników o Wolność i Demokrację w Katowicach. Ponad dziesięć lat był członkiem punktu konsultacyjnego Państwowego Ośrodka Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy w Katowicach.

W sierpniu 1960 roku podjął pracę w charakterze kustosza w Bibliotece Głównej Śląskiej Akademii Medycznej i był jej dyrektorem w latach 1961–1975. Dokonał reorganizacji tej placówki. W 1964 roku przeniósł siedzibę główną Biblioteki do Katowic prowadząc równocześnie terenowe oddziały w Zabrze i w Zabrze-Rokitnicy. Przejął nadzór i opiekę nad Składnicą Akt Uczelni, tworząc z niej pełnoprawną placówkę archiwalną. Zorganizował także komórkę bibliograficzną. Z dniem 1 września 1976 roku na własne żądanie przeszedł w randze starszego kustosza dyplomowanego na emeryturę. Od kwietnia 1978 do stycznia 1986 roku pracował na półetacie w Bibliotece Lekarskiej Wojewódzkiego Szpitala Chirurgii Urazowej w Piekarach Śląskich.

Drugą pasją F. Szymiczki była praca naukowo-badawcza. W 1949 roku uzyskał w Uniwersytecie Jagiellońskim doktorat na podsta-

wie pracy *Górnśląskie towarzystwa akademickie we Wrocławiu 1863—1918* wydanej przez Instytut Śląski w Opolu pod tytułem „*Stowarzyszenia akademickie polskiej młodzieży górnośląskiej we Wrocławiu 1863—1918*” (Wrocław 1963). Ta cenna rozprawa naukowa będąca rezultatem żmudnych badań stanowiła wybitną pozycję w bibliografii polsko-śląskich stowarzyszeń akademickich i gimnazjalnych, potwierdzającą głęboki zasięg kultury polskiej w większych ośrodkach uniwersyteckich na terenie ówczesnych Niemiec. Tematykę tę poruszał F. Szymiczek wielokrotnie, m.in. na łamach „Słowa Powszechnego” (dodatek „Słowo na Śląsku” 1953 nr 4—5—6, 23; „Katolik” 1982 nr 12) i *Zbioru wspomnień weteranów powstania wielkopolskiego 1918—1919* (Kat. 1963).

Wykaz publikacji F. Szymiczka obejmuje 423 pozycje, wśród których znajdują się rozprawy naukowe, artykuły, zestawienia bibliograficzne, referaty, biogramy, wywiady, recenzje, tłumaczenia. Specjalizował się on w historii kultury i oświaty, naukoznawstwie, bibliotekarstwie, bibliografii.

Interesujący jest wkład F. Szymiczka do historii czasopiśmiennictwa śląskiego. Omówił m.in. polską i niemiecką prasę ukazującą się na Górnym Śląsku w okresie powstań i plebiscytu (*Powstania Śląskie*, Kat. 1963). Sporządził bibliografie: prasy i czasopism ukazujących się w województwie śląsko-dąbrowskim w latach 1945—1950 (*Studia i materiały z dziejów województwa katowickiego w Polsce Ludowej* T. 5: 1970) oraz polskich czasopism lekarskich górnośląskich i cieszyńskich (*Archiwum Historii Medycyny* T. 37: 1974 nr 4). Przybliżył czytelnikom czasopiśmiennictwo górnicze (*Historia i Współczesność* T. 3: 1977). Ponadto scharakteryzował poszczególne tytuły, m.in. czasopismo plebiscytowe „Most” („Kwartalnik Opolski” 1962 z. 3—4), miesięcznik poświęcony sprawom zdrowia ludu „Dobro Ludu” (*Studia Śląskie. Seria nowa*. T. 33: 1978), organ Towarzystwa Lekarzy Polaków na Śląsku „Gazetę Lekarską Śląska Polskiego” („Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego” T. 7: 1968 z. 1), „Jednodniówkę akademików wrocławskich” z 15 grudnia 1909 roku (*Studia Śląskie* T. 14: 1969). Opisuje także dodatki do czasopism (np. „Zdrowie”) oraz kalendarze ludowe („Kalendarz Śląski” na r. 1959 Kat. 1958).

Wiele miejsca w publikacjach F. Szymiczka zajmują dzieje książki polskiej na Śląsku („Kalendarz Śląski” na r. 1959 Kat. 1958), zwłaszcza jej losy w okresie okupacji niemieckiej („Ogniwa” 1947 nr 6) oraz powojenna akcja zabezpieczania księgozbiorów i bibliotek w naszym regionie („Zaranie Śląskie” 1946 z. 1—2; *Książnica Śląska* T. 20: 1975—1978 Kat. 1980).

Dobra znajomość pracy bibliotek krajowych — i dzięki podróżom — zagranicznych pozwoliła na częste podejmowanie tematyki bibliotekarskiej (44 miliony książek w 20 tysiącach bibliotek. W: „Ludzie, Ziemia, Morze”. Warszawa 1963). Dokonał m.in. podsumowania działalności śląskich placówek bibliotecznych w pierwszym okresie powojennym („Śląsk Literacki” 1954 nr 10—11; „Po X latach województwo stalinogrodzkie”. Kat. 1955). Przedstawiał poszczególne placówki: Bibliotekę Śląską („Ogniwa” 1947 nr 5; „Zaranie Śląskie” 1947 z. 1—2; *Książnica Śląska* T. 22: 1983—1984 Kat. 1985), Bibliotekę Główną Śląskiej Akademii Medycznej im. L. Waryńskiego w latach 1945—1973 (*Informator Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego* za r. 1973. Kat. 1974), Bibliotekę Okręgową DOKP w Katowicach (*Biuletyn Informacyjny Biblioteki Śląskiej* 1957 nr 2). Na podstawie materiałów archiwalnych opracował historię polskich bibliotek górnośląskich ludowych istniejących w latach 1901—1914 („Rocznik Biblioteki Narodowej” R. 8: 1972) oraz *Biblioteki polskiego gimnazjum w Bytomiu* (Opole 1965). Spośród placówek zagranicznych opisał Śląską Bibliotekę Naukową w Opawie („Bibliotekarz” 1956 z. 8), Deutsche Bibliothek we Frankfurcie nad Menem („Przegląd Biblioteczny” 1958 nr 2—3), Westdeutsche Bibliothek w Marburgu nad Lahnem („Przegląd Biblioteczny” 1962 z. 2), biblioteki Akademii Medycznych w NRD (*Biuletyn Informacyjny Biblioteki Śląskiej* 1965 nr 2). Spopularyzował polskie bibliotekarstwo i naukę polską za granicą (m.in. w czasopiśmie „Buch und Bibliothek”, München 1978 z. 1 oraz w kwartalniku „Begegnung mit Polen”, Düsseldorf 1965—1972).

Wielokrotnie zabierał F. Szymiczek głos w sprawach bibliografii śląskiej — jej stanu i potrzeb (*Pierwsza konferencja naukowa Komisji Bibliografii i Bibliotekoznawstwa* Wrocław 1956; „Śląsk Literacki” 1955 nr 14—15) oraz sporządzał zestawienia bibliograficzne. Poza wymienionymi wyżej bibliografiami czasopism są to m.in.: *Bibliografia*

ruchu kulturalno-oświatowego na Śląsku w latach 1922—1939 Kat. 1964 oraz piśmiennictwa polskiego dotyczącego II wojny światowej i walk narodowowyzwoleńczych w latach 1939—1945 za rok 1983 (*Biuletyn* nr 3 Komisji Historycznej ZBoWiD, Kat. 1984).

Wielokierunkowe badania dziejów Śląska prowadzone przez F. Szymiczka nie ograniczały się do jakiegoś wybranego okresu naszej historii. Dotyczyły one zarówno wydarzeń wcześniejszych jak i współczesnych, m.in. fatalnych skutków testamentu Bolesława Krzywoustego z roku 1138 („Powstaniec” 1938 nr 44—45), okresu Wiosny Ludów (*Działalność posłów górnośląskich w pruskim zgromadzeniu narodowym w Berlinie w 1848 roku*, „Zaranie Śląskie” 1948 nr 1), okresu powstań śląskich i plebiscytu (*Konferencja Śląska* Wr. 1954; „Przegląd Zachodni”, Londyn 1981 nr 4—6, 7—8; *Studia Śląskie* T. 19: 1971), problemu obrony w procesach tzw. komunistycznych w latach 1925—1928 (*Ruch Komunistyczny w Polsce 1918—1968* Kat. 1969), genezy września 1939 roku i obrony Katowic (*Biuletyn organizacyjny TRZZ* 1959 nr 32/33; *Śląsk i Zagłębie Dąbrowskie w walce z okupantem hitlerowskim 1939—1945*. Kat. 1970), działalności propagandowo-agitacyjnej PPR w okresie okupacji w V Obwodzie (*PPR na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim* Kat. 1962). Interesował się także F. Szymiczek sprawami Serbołużyczan (*Dwa obrazy z życia Serbo-Łużyczan*, „Kwartalnik Opolski” 1959 nr 4; tłumaczenie artykułu M. Kašpera, J. Šofty: *Aus Geheimakten nazistischer Wendenpolitik*, „Sobótka” 1961 nr 1). Na zamówienie cechów powstały przechowywane w Izbie Rzemieślniczej Dzieje Cechu Rzemiosł Włókienniczych oraz Cechu Rzemiosł Metalowych i Elektrotechnicznych w Katowicach.

F. Szymiczek uczestniczył aktywnie w zjazdach historyków, bibliotekarzy, konferencjach i sesjach naukowych. Jego wypowiedzi dotyczyły m.in. polskich tradycji kulturalnych na Śląsku i udziale w nich bibliotek (Wr., Szczecin 1970), kursów korespondencyjnych bibliotekarzy (*Ogólnopolski Zjazd Bibliotekarzy 16—18 II 1956* Warszawa 1957), metod badań wschodnich (*Polsko-czechosłowacka konferencja niemcoznawcza 26—28 I 1961 r.*, Kat. 1965). Opracował szereg referatów dla kół prelegentów TRZZ, m.in. *Łączność Śląska z Uniwersytetem Jagiellońskim w Krakowie* Kat. 1964.

W wyniku penetracji zasobów archiwalnych krajowych i zagranicznych naświetlił historię I Dzielnicy Związku Polaków w Niemczech (Kat. 1948) oraz losów powstańców śląskich (Kat. 1947).

Był także współredaktorem kilku pozycji, m.in. dwutomowych *Pamiętników powstańców śląskich* (Kat. 1957, 1961), zbioru wspomnień weteranów powstania wielkopolskiego 1918—1919 wydanego z okazji 45 rocznicy wybuchu powstania (Kat. 1963), książki pamiątkowej Śląskiej Akademii Medycznej im. L. Waryńskiego obejmującej lata 1948—1973 (Kat. 1973) oraz trzypięciotomowej bibliografii publikacji pracowników wspomnianej Akademii za lata 1948—1973 (Kat. 1978).

Odrębny dział w dorobku F. Szymiczka stanowią dziesiątki biogramów zasłużonych działaczy politycznych, społecznych, kulturalnych i oświatowych zamieszczonych w *Biuletynie* nr 1 Wojewódzkiej Komisji Historycznej przy Zarządzie Wojewódzkim ZBoWiD, *Encyklopedii Powstań Śląskich* (97 biogramów), „Kalendarzu Śląskim”, *Polskim Słowniku Biograficznym* (około 60 biogramów), *Śląskim Słowniku Biograficznym*, *Studiach Śląskich*, *Tobie Polsko* i innych wydawnictwach. Są wśród nich życiorysy Arki Bożka, Ludwika Brożka, Stanisława Janickiego, Adama Kocura, Jana Koja, Tadeusza Kościuszki, Karola Koźlika, Macieja Mielżyńskiego, Janiny Omańkowskiej, Konstantego Prusa, Ludwika Ręgorowicza, Stanisława Rostworowskiego, Ludwika Waryńskiego i innych oraz przyczynki do biografii Konstantego Damrota („Kwartalnik Opolski” 1981 nr 4), Wojciecha Korfantego („Poglądy” 1981 nr 10), Józefa Rymera („Zarnie Śląskie” 1981 z. 1).

F. Szymiczek zrecenzował kilkadziesiąt pozycji, w tym książki: Bar. A.: *Karol Miarka* („Powstaniec” 1938 nr 21), Barycz H.: *Ślązacy w polskiej kulturze umysłowej* („Ogniwa” 1946 nr 11), Brożek A.: *Miedzy Cieszynem a Krakowem, rzecz o Ludwiku Brożku* („Poglądy” 1979 nr 15), Dygacz A.: *Śląskie pieśni powstańcze 1919—1921* („Kwartalnik Opolski” 1959 nr 1), Glensk J.: *Bibliografia opracowań prasy śląskiej* („Kwartalnik Opolski” 1978 z. 3), Piwarski K.: *Historia Śląska w zarysie* („Ogniwa” 1946 nr 12—13), Popiołek K.: *Trzecie powstanie śląskie* („Strażnica Zachodnia” 1946 nr 6) i dziesiątki innych pozycji przedwojennych i powojennych. W „Przeglądzie Zachodnim” od 1956 roku ukazał się cykl recenzji wydawnictw zachodnioniemieckich

dotyczących Śląska, m.in. H. Ristera *Schlesische Bibliographie* („Przegląd Zachodni” 1956 nr 3/4), E. Bednary: *Geschichte Schlesiens* („Przegląd Zachodni” 1956 nr 5/6). Przybliżył także F. Szymiczek polskim czytelnikom liczne wydawnictwa łżyckie, m.in. *Lětopis Instituta za serbski ludospyt* („Zaranie Śląskie” 1961 nr 4), katalog książek i czasopism łżyckich *Wot nas wo nas* („Przegląd Biblioteczny” 1960 nr 4), książkę F. Mětska *Bjerduški. Wubrana lyrika a proza* („Przegląd Zachodni” 1968 z. 1).

W 1975 roku F. Szymiczek otrzymał dyplom i nagrodę drugiego stopnia w konkursie na wspomnienia bibliotekarzy zorganizowanym przez Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach oraz Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, opublikowane w trzecim tomie *Szkiców Nyskich* (Opole 1986). Był ponadto autorem wspomnień dotyczących pierwszego okresu powojennego (*Biblioteka Śląska 1922–1972* Kat. 1973; *Książnica Śląska* T. 20: 1975–1978 Kat. 1980). Pisał kilkakrotnie o akcji rewindykacyjnej i zabezpieczeniu księgozbiorów na ziemiach odzyskanych Śląska Górnego i Opolskiego („Bibliotekarz” 1946 nr 5; „Zaranie Śląskie” 1946 z. 1–2).

Będąc z natury społecznikiem od wczesnej młodości F. Szymiczek czynny był w licznych organizacjach. W czasie studiów należał do Związku Akademików Górnoślązaków w Krakowie, następnie w latach 1937–1939 był sekretarzem Centralnego Związku Akademików Górnoślązaków. Należał do Oddziałów Młodzieży Powstańczej w Katowicach; Związku Zawodowego Urzędników Państwowych, Samorządowych i Komunalnych; Towarzystwa Wiedzy Powszechnej; Śląsko-Dąbrowskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Działal w Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich, do którego wstąpił w 1937 roku (wówczas Związek Bibliotekarzy Polskich). Na pierwszym powojennym zebraniu organizacyjnym Koła Śląskiego Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich wybrano go zastępcą sekretarza, następnie na długie lata sekretarzem Koła. Był założycielem i pierwszym przewodniczącym Okręgu Katowickiego SBP (1955–1960), następnie członkiem Prezydium i przedstawicielem Okręgu w Zarządzie Głównym w Warszawie.

Wiele sił poświęcił Oddziałowi Polskiego Towarzystwa Historycznego w Katowicach, którego był po wojnie współzałożycielem, potem

sekretarzem, zastępcą przewodniczącego, prezesem, następnie członkiem honorowym. Był równocześnie członkiem Zarządu Głównego PTH w Warszawie oraz Głównej Komisji Rewizyjnej.

Należał do współzałożycieli Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich, w którym pełnił różne funkcje w Zarządzie Wojewódzkim oraz w Kole TRZZ w Katowicach. Współdziałał w organizowaniu Instytutu Śląskiego w Opolu (którego był honorowym członkiem) oraz Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny. Był członkiem Instytutu Zachodniego w Poznaniu oraz Komisji Historycznej przy Zarządzie Wojewódzkim ZBoWiD w Katowicach. Należał również do Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego — Komisji Bibliotekoznawstwa i Bibliografii.

Za swoją wielostronną działalność odznaczony został Medalem 10-lecia (1955), Złotym Krzyżem Zasługi (1956), Medalem Zwycięstwa i Wolności (1957), złotą odznaką Zasłużonemu w Rozwoju Województwa Katowickiego (1965), Zasłużony Działacz TRZZ (1965), Odznaką Tysiąclecia (1966), Pamiątkową Odznaką 50-lecia PCK (1969), Dypłomem TRZZ za ofiarną działalność na rzecz rozwoju ziem zachodnich i północnych oraz udział w pracach Towarzystwa (1970), Medalem im. Tytusa Chałubińskiego za zasługi w dziedzinie rozwoju historii nauk medycznych (1978), Odznaką „Zasłużony Działacz Kultury” (1979), Honorową Odznaką SBP (1969). W 1986 roku F. Szymiczka uhonorowano Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz Medalem 40-lecia PRL.

Ten znawca i popularyzator zagadnień śląskich zmarł 28 czerwca 1987 roku. Pochowany został na katowickim cmentarzu przy ul. Sienkiewicza.

Pozostawił żonę Dorotę z domu Mroncz, córkę Izabellę po mężu Foryszewską i syna Wojciecha.

Literatura

1. Dr Franciszek Szymiczek. „Poglądy” 1971 nr 11.
2. Tomala K. [Wilczek St.]: *Franciszek Szymiczek*. „Poglądy” 1976 nr 2.
3. Akta personalne Biblioteki Śląskiej.
4. Archiwum rodzinne.
5. Kartoteka bibliograficzna F. Szymiczka za lata 1937—1939, 1945—1986.

Irena Antonów-Nitsche

